

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2014

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MARTIE 2014

SUMAR

martie

2014

**EȘTI FLOARE
DE DOR,
BASARABIE!**

4 Întâia zare
de lumină

27 martie 1918

AL. MARGHILOMAN

5 Glasul imaginilor

Siteul Basarabia-
Bucovina.info

D.C. GIURESCU

8 Colaboraționistul
pocăit

Gheorghe Madan

I. CONSTANTIN

11 Conflict
pentru Transnistria

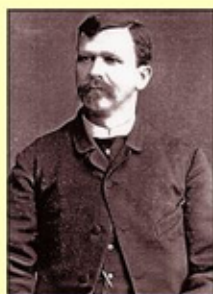
I. CALAFETEANU

16 Împărăția
din lumea de apoi

Necropola
împăratului Qin

ZHANG JIANLIN

INEDIT

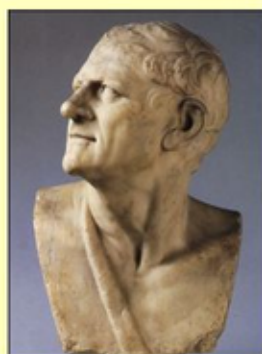

21 Așa curs-a
viața mea...

Fugar peste munți
în vremea lui Cuza Vodă

D.V. CRAIFALEANU,
D. CRAIFALEANU

**LEGENDA
ȘI TEMEIUL EI
ISTORIC**

25 Ospățul
lui Dromichaites

M. CAZACU

29 România
acum 100 de ani

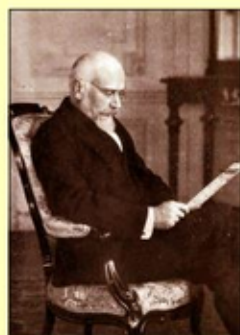
G. FILITTI

33 Copacul
și crucea

S. ISPAS

37 La umbra cedrului
Vechi relații culturale
româno-libaneze

V. CÂNDEA

42 Cretanul
cu ochi albaștri

D. MIHALCEA

47 Un confederat
valah la Gettysburg

A-S. IONESCU

51 Păntrele
părinților și ale noastre
Ctitorii de doamne
și domnițe

Ș. SOLCAN

magazin istoric

Anul XLVIII – serie nouă – nr. 3 (564)

martie 2014

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Pictorul C. D. Rosenthal, implicat în revoluția de la 1848 din Țara Românească, nu a fost doar un pictor cetățean, preocupat exclusiv de subiectele politice. Ne-a lăsat și numeroase portrete, între care și acesta al unei tinere femei, realizat în 1844

2 Vedere din grădina vilei Pojana din Pojana Maggiore, regiunea Veneto, proiectată de arhitectul renascentist Andrea Palladio pentru cavalerul Bonifacio Pojana, un nobil local, care i-a cerut arhitectului să-i construiască o vilă specială care să îmbine eleganța și farmecul renascentist cu sobrietatea și austeritatea unei vieți militare. Palladio a proiectat, în 1540, o vilă cu aspect cazon, dar cu un farmec aparte, iar schițele acesteia le-a folosit în lucrarea sa fundamentală *Cele patru cărți ale arhitecturii* pentru a exemplifica modul în care printr-o construcție nouă poți sistematiza un ansamblu mai vechi

3 Stanca, mama lui Curuia, vel paharnic, ctitor alături de Lupu Buliga, vel agă, al bisericii Mănăstirii Topolnița. Nu era neobișnuit ca o soție de domn sau de boier să devină ctitor de lăcașuri sfinte

4 Se spune că Vasili Blajennii (cel Blând, cel Sărman), un ascet cu darul previziunii, contemporan (1469-1552) cu țarul Ivan cel Groaznic și canonizat mai târziu, în 1588, a fost singurul om de care Ivan se temea, pentru că „vede gândurile și inimile oamenilor”. Când acesta s-a îmbolnăvit, Ivan și țarina Anastasia l-au vizitat, apoi l-au însoțit până la mormânt. Considerată adesea simbolul Moscovei, Catedrala Vasili Blajennii, remarcabilul monument de arhitectură rusă din Piața Roșie, a fost construită începând din 1555, la porunca lui Ivan cel Groaznic, în memoria victoriei sale asupra Hanatului Kazan

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
George Damian,
Cristina Păiușan-Nuică,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III, 285,
287, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15, Căsuța
poștală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

BASARABIA NU MAI PUTEA AȘTEPTA

ALEXANDRU MARGHILOMAN,
prim-ministrul României între 5 martie-24 octombrie 1918

Domnii mei, ne-am adunat să cinstim data, pentru totdeauna memorabilă, de 27 martie 1918, când Basarabia a reintrat în sânul Patriei-mume...

Ce-a fost unirea Basarabiei cu Moldova în clipa când ea s-a produs? Nu uitați că a fost prima zare de lumină ce străbătu cerul negru și mohorât, care de 18 luni apăsa peste întreaga Românie; a fost picătura de rouă care a căzut pe buzele fripte de friguri ale României sângerânde; a fost, mai presus de toate, vestirea resurrecțiilor totdeauna posibile. Da, domnii mei. Când într-un neam de o sută de ani despărțit de ai săi, în mijlocul prăbușirii catastrofale a unui mare imperiu, pe un pământ bătătorit de dezertori cari fug de pe front, pe holdele pustite de banditisme, în mijlocul năruirii tuturor autorităților, un popor, la prima chemare a vremurilor, își regăsește simțul național, se adună, nechemat de nimeni, și, din clipa dintâi, își proclamă *legitimitatea lui moldovenească*, când un fenomen de felul acesta se petrece, toată românimea poate să aibă încredere, oricari ar fi ceasurile nașterii, în viitorul ei.

Și când, astăzi, un imperialism sovietic vorbește rîd câteodată de a se găsi astfel asociate —, când un imperialism sovietic contestă Basarabiei *legitimitatea ei moldovenească*, contestă temeiul prin care s-a alipit de Patria-mumă, ar fi fost bine ca să ne găsim toți laolaltă, acolo, la Chișinău.

În Basarabia de 100 de ani clasa conducătoare este absolut rusificată. Cu tristeță un patriot, Ioncu, spunea, la un congres în Kiev, că toate căpeteniile Basarabiei ajunse în Dumă sau în Consiliul imperial erau cei mai aprigi susținători ai politicii imperiale, pentru desnaționalizarea Basarabiei [...] Iar poporul de jos, singurul care mai păstrase intact talismanul limbii și al bisericii, [era] pe cale de a le uita și pe acestea pentru că, una câte una, i se smulgeau din biserici cărțile românești pentru a fi înlocuite cu cărți rusești. Lucrul,

domnii mei, ajunsese până acolo, încât atunci când s-a prezentat în Dumă o lege pentru naționalizarea școalelor [...], Basarabia nu era cuprinsă! Da, era o credință absolută în cercurile de sus ale Rusiei că nu mai există limbă, nu mai există cultură, nu mai există biserică moldovenească în Basarabia.

Și când, domnii mei, țara aceea era cu sufletul pe buze, credeți-mă: nu era impietate față de idealul nostru când gândeam că, înainte de toate, trebuie să luptăm pentru Basarabia! În caz de primejdie, care este copilul care ăi dintâi aleargă la poalele

mamei sale ca să se apere? Este copilul ăi slab, ăi crud, și numai pe urmă vine băiețandru, flăcăul. Copilul bolnav, Basarabia, trebuia întâi ajutat pentru că flăcăul bănățean, flăcăul ardelean aveau puterea încă să aștepte.

Domnii mei, ce să mai răsfoim trecutul? A fost o pronică cerească mai înțeleaptă decât concepțiunea oamenilor, care a învățat așa evenimentele secolului, că deodată s-a realizat visul celui mai visător patriot și deodată am avut în brațele noastre și Ardealul, și Banatul, și Bucovina, și Basarabia [...]

Și astăzi, domnii mei, profit de această ocaziune ca să mă închin cu slavă înaintea modeștilor deputați din Sfatul Țării. Erau acolo oameni de multe ori cu cultură rudimentară; erau acolo oameni aproape sărmani, ieșiți din popor, unul, dar unul nu și-a precupețit votul!

Ei, domnii mei, când eliberarea Basarabiei s-a făcut pe bază de liber arbitru, de rostire democratică și printr-un act curat ca apa de cristal, nu mai poate nimeni să-i tăgăduiască *legitimitatea* și procesul este pentru totdeauna închis.

(*Reintrarea Basarabiei în sânul Patriei-mume, în Discursul oratoric românesc, Editura C.N.I. Coresi S.A., București, 2003, pp. 137-139; 144*)

**PORECLA
ÎN RENUME**

56 Ivan cel Groaznic
F. DOLGHIN

**CRONICI
DE FAMILII**

59 Inventivii frați
Pereire
A. MIHALCEA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Pictorul agent
C.D. Rosenthal
T.D. LAZĂR

70 Povești
cu comuniști
la Baia Mare
R.C. TÖKÖLYI

74 Doi stâlpi
ai Maiestății Sale
Povestea MI5 și MI6
C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

78 Salvamarii
de care să te ferești
Spetsnaz
L. BANU,
F. BANU

81 Omul care a scris
Biblia arhitecturii
Andreea Palladio
T. STĂNESCU-
STANCIU

85 Germaniei,
cât mai puțin petrol
*Sabotaje
pe Valea Prahovei*
D. IRIMIA

**PASTILA
DE CUVINTE**

88 Icosar
și alte parale
M. SALA

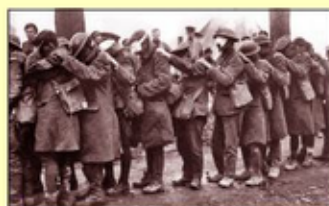

90 Micul Paris
din vremea
Războiului Crimeii
G. CIOTORAN

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Starea
emigrației române

RUBRICI

55 Marele război...
la zi

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

92 Telex

24; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Cetatea Albă, carte poștală

moldoveni). În 1828, autonomia Basarabiei este anulată, iar limba română este scoasă din actele publice. Are loc, în paralel, colonizarea provinciei cu bulgari, evrei, ruși, ucraineni, găgăuzi (turci de religie creștină), dar și cu elvețieni, germani și francezi! Ca urmare, ponderea românilor a scăzut de la 86%, în 1817, la 48%, în 1912.

În intervalul 1856-1878 sudul Basarabiei (județele Cahul, Ismail și Bolgrad) a fost reunit cu Moldova, marile puteri semnate ale Tratatului de Pace de la Paris urmărind să îndepărteze Imperiul Rus de la Gurile Dunării. După războiul din 1877-1878, aceste trei județe au fost reluate de Rusia.

În decembrie 1917, după izbucnirea revoluției ruse, Sfatul Țării de la Chișinău a votat formarea Republicii Democratice Moldovenești, urmată de proclamarea independenței noului stat (24 ianuarie 1918) și de hotărârea de unire cu România (27 martie 1918). Această unire, votată de reprezentanții legali ai țării, a fost contestată de îndată de guvernul bolșevic.

La 26/27 iunie 1940, după răsturnarea totală a raportu-

1940 este organizată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, parte constitutivă a U.R.S.S. R.S.S. Moldovenească cuprindea cea mai mare parte a Basarabiei (mai

Cetatea Hotin, în perioada interbelică

puțin Hotinul și partea de sud, de la Delta Dunării și Marea Neagră).

Eliberat temporar de armatele române (iulie 1941), teritoriul dintre Prut și Nistru este reocupat de Armata Roșie (martie-august 1944), fapt consacrat prin Tratatul de Pace de la Paris (1947).

După încorporarea în Imperiul Habsburgic, Bucovina a fost anexată provin-

ciei Galiția (luată de la Polonia în 1772). Din 1862, provincia a căpătat un statut special, cu o Dietă proprie și reprezentanți în Parlamentul imperial de la Viena. A fost etapa unor notabile manifestări culturale, în legătură cu curentele apusene ale vremii.

Anexarea de către Austria a fost însoțită de colonizări ale diferitelor grupuri etnice (germani, evrei, ruteni, polonezi, armeni, huțuli). Ponderea românilor scade de la cca 64% din totalul populației la 34,4%, în 1910!

Ultimatumul sovietic din 26/27 iunie 1940 privind Moldova dintre Prut și Nistru (Basarabia) a fost însoțit și de cererea imperativă adresată României de a ceda și o parte din nordul Bucovinei (inclusiv orașul Cernăuți) și ținutul moldovean Herța – care nu au aparținut vreodată Rusiei. Schimbarea teritorială a fost consacrată și ratificată prin Tratatul de Pace din 10 februarie

1947, iar teritoriile sus-menționate au fost reîncorporate R.S.S. Ucrainene.

După 1947, legăturile dintre România – devenită Republica Populară Română, apoi

Clădirea în care s-a votat revenirea Bucovinei la țara mamă, azi Universitatea din Cernăuți (fotografie de Cristina Nichițu Roncea)

De pază la Tighina,
imagine utilizată
de propaganda vremii

Întemeiată ca stat de sine stătător la 1359, Moldova ajunge, în câteva decenii, la hotarele ei firești – Nistru spre răsărit, Dunăre și Marea Neagră, la sud. „Marele singur stăpânitorul domn Io Roman, voievod al Țării Moldovei de la munți și până la țărnul mării” citim într-un hrisov din 30 martie 1392.

Statuia lui Ștefan cel Mare
din Chișinău,
în perioada interbelică

BASARABIA-BUCOVINA.INFO

Acad. DINU C. GIURESCU

Expansiunea Imperiului Otoman la Dunăre aduce și o amputare în sud-est a teritoriului Moldovei, odată în 1484, când Chilia și Cetatea Albă sunt ocupate de armatele otomane, și a doua oară în 1538, când Tighina și întreg Bugeacul sunt anexate la imperiu.

Dar tradiția se menține statornică. În diploma imperială dată de țarul Petru cel Mare domnului Moldovei Dimitrie Cantemir la Luțk, la 13/24 aprilie 1711, sunt explicit ară-

tate hotarele Moldovei, din Transilvania și Țara Românească până la Nistru (inclusiv Tighina și Bugeacul).

Prima împărțire a Poloniei între Prusia, Austria și Rusia (1772) a adus și o amputare majoră a teritoriului Moldovei: partea de nord, denumită ad-hoc Bucovina (10.441 km²), este cedată de Poarta Otomană Austriei (Convenția din 26 aprilie/7 mai 1775). A doua împărțire a Moldovei are loc prin Pacea de la București (28 mai 1812), când tot teritoriul

dintre Prut și Nistru până la Dunăre – numit atunci Basarabia – este anexat de Imperiul Rus (44.500 km²).

În acest fel, Moldova a fost împărțită în trei: Bucovina la Austria, Basarabia la Rusia, iar principatul Moldovei a rămas doar cu partea dintre Carpați și Prut.

După anexare, Basarabia a fost condusă – potrivit unui Așezământ de funcționare – de un guvernator civil și de un Consiliu format din 11 persoane (dintre care șase boieri

Gheorghe Madan
și frontispiciul ziarului *Basarabia*,
sub care se poate citi,
cu litere chirilice: „Тарани
vor școli moldovenesti!”

„AGENTUL PERSONAL” AL GUVERNATORULUI RUS AL BASARABIEI

Dr. ION CONSTANTIN

Am prezentat în numere trecute cazurile lui Ilie Cătăraș și Alexis Nour (Magazin istoric, nr. 3/2011 și 12/2011), agenți folosiți de serviciile ruse/sovietice împotriva mișcării naționale a românilor de peste Prut. Mult mai complex și controversat este cazul publicistului, folcloristului și actorului Gheorghe V. Madan (născut la 5 octombrie 1872, la Trușeni, județul Lăpușna, mort la 21 noiembrie 1944, la Pitești), de care ne ocupăm în cele ce urmează.

Fiu de țărani, Madan urmează, până în 1891, studii teologice la Chișinău. La vârsta de 19 ani trece clandestin Prutul și ajunge la București, unde ia legătura cu Bogdan Petriceicu Hasdeu și cu românii basarabeni. Prieten cu C. Dobrogeanu-Gherea, îl însoțește la Ploiești și devine un fel de director al restaurantului acestuia. Figurează în redacția revistei *Floare-albastră* (1898-1899), condusă de Al. Antemireanu. În 1897, Madan tipărește, la îndemnul lui C. Dobrogeanu-Gherea, culegerea de poezii populare *Suspine*, care conține texte de cântece lirice și balade din ținuturile Orhei, Bălți și Bender. În 1898, colaborează la ziarul bucureștean *Epoca*, cotidian politic scos de Partidul Conservator, unde publică recenzii ale unor noi apariții editoriale, cercetări literare și traduceri. În 1900 îl găsim colaborator al revistei conduse de C. Rădulescu-Motru, *Noua revistă română*.

După ce absolvă Conservatorul de Artă Dramatică din București, Gheorghe V. Madan este timp de patru ani (1900-1904) actor la Teatrul Național, pe scena căruia a jucat în *Tosca*, *Ruy Blas*, *Sânziana și Pepelea*, *Răzvan și Vidra*. În 1904 publică la București volumul

Cântece și versuri alese din cei mai buni scriitori, pe care îl va tipări mai târziu (1911) și cu litere chirilice, fiind folosit de moldovenii aflați sub stăpânire rusească.

În 1905, Gheorghe V. Madan se întoarce la Chișinău, ca delegat al Expoziției Generale Române pentru Rusia. Așa cum arăta de curând prof. Gheorghe Negru, Madan devine în scurt timp „agent personal” al guvernatorului rus al provinciei. Era un „serviciu” din care nu se putea ieși oricum și oricând. El a fost oarecum forțat să colaboreze cu autoritățile țariste. În *Basarabia* fusese declarat „dezertor”, întrucât se sustrăsese de la serviciul militar în armata rusă, prin plecarea în România. Cel mai probabil, în procesul de recrutare s-a luat în considerare și motivarea materială a acestuia.

Principala sarcină a lui Gheorghe Madan a constituit-o infiltrarea în mediile intelectuale ale românilor din Basarabia, pentru informarea Ohranei despre acțiunile și intențiile acestora, dar și pentru combaterea și anihilarea manifestărilor considerate „naționaliste”.

La începutul anului 1906, apare ziarul *Basarabia*, având subtitlul: „organul partidului național-democrat moldovenesc” (*Magazin*

Republica Socialistă România și R.S.S. Moldovenească, respectiv nordul Bucovinei și Ținutul Herța (încorporate în Ucraina) au fost cu totul și cu totul sporadice, individuale, întâmplătoare.

Manualele școlare nu au relatat defel evoluția raporturilor româno-ruse privind Basarabia și nici evenimentele din iunie 1940. Practic, istoria acestor teritorii locuite sute de ani de români n-a mai fost cunoscută nici de școlari, nici de studenți și în general nici de opinia publică din România. Abia din 1990 au reînceput legăturile cu românii basarabeni și bucovineni.

Inițiativa creatorilor siteului *Basarabia-Bucovina.info* – Cristina Nichituș Roncea și Victor Roncea – este cu totul binevenită și necesară. Ei ne propun „să recuperăm” istoria noastră prin imagine. Propunere care vine în concordanță și cu explozia mass-mediei, dar și – mai ales – cu nevoia de a ne recăștiga trecutul și identitatea. Imaginea este receptată direct. Când este însoțită și de un comentariu adecvat – așa cum o fac autorii –, atunci înțelegerea sporește.

Interiorul cetății Hotin, reconstituit
(fotografie de Cristina Nichituș Roncea)

Demersul lor este intitulat sugestiv „Proiect interactiv de recuperare vizuală a spațiului istoric românesc”. În fond, de readucere în mentalul opiniei publice a unor componente ale istoriei și civilizației românești, aflate de multă vreme sub oblăduirea altor state.

Autorii au străbătut locurile și le-au prezentat în mul-

... și în cetatea Tighina,
fotografii din perioada interbelică

tiple imagini. Au pornit de la Dunăre de la Chilia și au urcat de la Limanul Nistrului înspre nord: Cetatea Albă, Tighina, Tiraspol, Soroca, Hotin – șirul de cetăți ce apărau hotarul de răsărit al Moldovei.

Autorii ne reamintesc și de cimitirul eroilor români de la Tighina (1941), desființat acum de autoritățile existente acolo. S-au oprit apoi la Cernăuți, la Palatul unde s-a votat unirea cu România în noiembrie 1918.

Intrarea în Cetatea Albă...

De asemenea, au stat în satul Boian (la est de Cernăuți), care își păstrează până astăzi caracterul românesc. Autorii au fost și la Ismail, de unde ne trimit imaginile icoanelor aflate în Catedrala „Acoperământul Maicii Domnului”. Au descris și situația actuală a schiturilor rupestre, bisericilor și mănăstirilor din Basarabia.

De reținut că locurile vizitate sunt prezentate prin imaginile datorate Cristinei Nichituș Roncea, dar și prin informațiile ce le însoțesc, documente, fotografii de epocă, fie cărți poștale, fie altele.

Trecutul revine în fața fiecărei generații pe mai multe căi. *Basarabia-Bucovina.info*, „proiectul interactiv” al Cristinei Nichituș Roncea și Victor Roncea, reprezintă unul dintre acestea. El cere însă cunoștințe, pricepere, înțelegere pentru ceea ce va fi fost, simț artistic și dăruire. Autorii portalului arată că au toate aceste calități. Merită să le mulțumim pentru ceea ce au realizat. Strădania lor este în slujba istoriei și civilizației românești, spre folosul nostru, al tuturor. ■

tocmit o notă „strict secretă“, cu propunerea de expulzare imediată din Rusia a lui Sergiu Cujbă, acuzat că „și-a permis să propună în mod deschis un program de propagandă cu scopul de a insufla poporului idei românofile“. A doua zi de dimineață, un jandarm a și sosit la redacția *Basarabiei*, unde locuia Cujbă, și l-a anunțat că este convocat la Jandarmerie de colonelul Vasilev. Înapoiindu-se peste o oră, Cujbă i-a informat pe prietenii din redacție, care-l așteptau cu nerăbdare, că reprezentantul Jandarmeriei ruse i-a pus în vedere să părăsească Chișinăul și să plece în România „cu primul tren“, dacă nu vrea să facă o călătorie mai lungă „pe gratis“ prin regiunile îndepărtate ale Siberiei. Primul tren spre Iași pleca pe la ora 23.00. La gară, S. Cujbă a fost condus de Ioan Pelivan și alți câțiva prieteni mai curajoși.

În urma acestui incident, membrii grupării din jurul *Basarabiei* au rupt orice legătură cu Gh. Madan, nemaexistând acum niciun dubiu privind legăturile acestuia cu organele de represiune țariste. Ca urmare a obstrucțiilor făcute de autorități, *Basarabia* și-a încetat apariția în martie 1907, tipărind pe prima pagină din penultimul număr (78) poezia *Deșteaptă-te, române!*.

Aflând despre faptele lui Gh. Madan, colonia emigranților români basarabeni la București, în frunte cu Zamfir C. Arbore, l-a „afurisit și blestemat prin jurnale ca pe un luda, trădător și nemernic“. La rândul său, Madan încerca să justifice prin articole publicate sub nume propriu sau pseudonim în *Moldovanul* măsura luată de autoritățile țariste împotriva lui Sergiu Cujbă. Faptele acestuia erau apreciate

Zamfir Arbore

drept „incompatibile cu calitatea sa de supus al unui stat străin“. Deși nu nega că „avem nevoie de ajutor cultural“, Madan se poziționa, practic, în tabăra adeptilor rusificării moldovenilor, identificând, ca și faimosul Pavel Crușevan – redactor-editor al ziarului *Drug* – ideea deschiderii de școli moldovenești în Basarabia cu „separatismul“.

După căderea Imperiului Rus, în contextul evenimentelor revoluționare ce au avut loc în anii 1917-1918, o schimbare de atitudine se produce și în ceea ce-l privește

pe Gheorghe V. Madan. Alături de alți intelectuali basarabeni, el a militat pentru promovarea unei literaturi favorabile redeșteptării sentimentului național.

După Unire, Madan s-a ocupat în principal cu activitatea publicistică, și-a continuat munca de culegător de folclor din Basarabia, iar în anul 1935 ținea un discurs la o adunare publică de protest contra revizuirii tratatelor. După cum rezultă din corespondența cu G.T. Kirileanu, în acea perioadă, Madan era deja bătrân, bolnav, sărac și avea nevoie de bani pentru a-și plăti datoriile.

Așa cum aprecia Ioan Pelivan, în redeșteptarea națională din această provincie, Madan a „jucat și un rol pozitiv, prin cântecele lui, prin

dansurile naționale ce le infiltra în cercurile intelectuale moldovenești, mai ales cele boierești, prin piesele de teatru, ce le juca cu atâta măiestrie, prin adunarea de folclor național etc.“.

Gheorghe V. Madan rămâne, fără îndoială, unul dintre personajele cele mai controversate ale intelectualității basarabene, despre care cercetări viitoare ar putea lămuri multe dintre aspectele care astăzi sunt încă neelucidate. ■

Trupa de teatru a lui G. Madan, care a jucat în spectacolul *Cinel-Cinel*; de la stânga la dreapta: dl Gafencu, Ecaterina Sârbu, Anastasia Dicescu, Victor Sârbu, G. Madan; așezate: Olga Sârbu, Lidia Hâncu, d-na Cononovici, Iulia Dicescu; jos: Natalia Dicescu, dl Hasnaș; Chișinău, 1908

istoric, nr. 4/2007). Această publicație a fost primul organ de propagandă națională în Basarabia, după 1812. Apărea în limba română, cu litere chirilice. Proprietar și director al ziarului era avocatul Emanuil Gavrilă, iar redactor-șef cunoscutul militant naționalist Ioan Pelivan. La acest ziar au colaborat cu diverse

articole reprezentanți de seamă ai românilor basarabeni, ca Pantelimon Halippa, Mihai Vântu, Vasile Oatul ș.a. Prima măsură a autorităților a fost să înființeze o publicație paralelă, care să submineze influența *Basarabiei*. Soluția s-a găsit imediat prin crearea gazetei *Moldovanul*, susținută logistic din fondurile Ministerului de Interne țarist, dar și de latifundiarul Aleksandr N. Krupenski, exponent de marcă al nobilimii ruse, cel care avea să se „remarce” în campania împotriva recunoașterii Unirii Basarabiei cu România, în timpul Conferinței de Pace de la Paris, din 1919-1920. Cine a fost numit în funcția de director al publicației *Moldovanul*? Chiar Gheorghe V. Madan.

Pe lângă activitatea propriu-zisă de combatere a „propagandei extremiste” românești, prin gazeta pe care o coordona, Madan nu s-a dat în lături de la acțiuni provocatoare împotriva unor intelectuali naționaliști, precum Sergiu Cujbă, poet venit din România, la Chișinău, unde milita fervent pentru deschiderea de școli moldovenești în Basarabia. La o întrunire a societății culturale moldovenești desfășurate la Zemstva (Adunarea) orașenească de la Chișinău, din 10 decembrie 1906, S. Cujbă a vorbit cu înflăcărare despre această chestiune, făcând o impresie deosebită auditoriului. El a arătat, între altele, că problema înființării școlilor mol-

Redacția ziarului Basarabia, în 1906; pe scaune (de la stânga la dreapta): Th. Inculeț, Al. Mateevici, Sergiu V. Cujbă, M. Vântu, Ioan Pelivan

dovenești este un „lucru de viață și de moarte. Toate popoarele își au școlile lor, numai oropsitul popor moldovenesc stă de o parte și nu poate să-și crească însușirile minunate cu care a fost dăruit. Dar în ziua de azi un popor care nu se ține în rând cu celelalte e menit să piară și așa va pieri și poporul moldovenesc, dacă nu se vor

lua măsuri hotărâtoare și neîntârziate ca școlile în Basarabia să fie o realitate”.

Madan, prezent și el la reuniune, a încercat de câteva ori să-l combată, susținând că nu este posibil să se deschidă școli moldovenești în Basarabia, întrucât „nu sunt abecedare, profesori și bani”. Cujbă a revenit și i-a răspuns – așa cum arată Ioan Pelivan – „cu vârf și îndesat”, arătând că „abecedare și cărți sunt de ajuns și foarte bogate în țările românești vecine, unde cultura e de zeci de ani”, că „profesori se angajează să stăruie a se trimite din România” și că „mijloace se vor găsi, căci nu se îndoiește de iubirea de neam a membrilor din societate”. În cadrul adunării, după fiecare luare de cuvânt, Cujbă era frenetic aplaudat, în timp ce Madan „aproape că n-a fost huiduit”. În final, adunarea a hotărât ca, începând cu 1 ianuarie 1907, la Chișinău să se deschidă o școală moldovenească, ce urma să constituie „o pildă pentru tot poporul”. Succesul acestei întruniri a fost sărbătorit în aceeași

seară de prietenii lui S. Cujbă, la un restaurant din Chișinău, într-o atmosferă plină de însuflețire și speranțe legate de perspectiva înființării de școli moldovenești în Basarabia.

Participantii nici nu bănuiau ce urma să se întâmple a doua zi. Pe baza informațiilor primite de la Gheorghe Madan, dar probabil și de la alți agenți, Ohrana a în-

Casa în care funcționa redacția ziarului Basarabia

**Paradă militară organizată în noiembrie 1941
în cinstea eliberării Basarabiei;
de la stânga la dreapta: Ion Antonescu, regele Mihai,
regina mamă Elena, mareșalul Keitel și Mihai Antonescu**

diplomatice românești, membru remarcabil al corpului român de diplomați, un corp de elită al funcționarilor publici, în care accesul era supus unor norme extrem de exigente, prevăzute de lege. Diplomatul a parcurs absolut toate fazele acestui proces, de la gradul de atașat până la cel de ministru plenipotențiar clasa I, iar în ultimii șase ani îndeplinise funcții importante în administrația centrală, director politic și secretar general, fiind cel mai vechi funcționar din administrația centrală.

Despre „omul” Alexandru Cretzianu, juristul și diplomatul Camil Demetrescu (1923-1992), spunea că era un „om întreg, rănit în Primul Război Mondial”. În calitatea sa de rudă cu familia premierului Ion Brătianu (nepot de văr al doamnei I.I. Brătianu, de care a fost crescut – ca și fratele său George – și nepot de soră al lui Barbu Știrbey), acesta s-ar fi putut „aranja” să nu lupte în linia întâi. N-a făcut-o însă din cel puțin două motive. În primul rând – arată Camil Demetrescu – „cei doi mari oameni politici n-ar fi admis ambuscarea nepoților lor”. Și continuă: „Dar găsc

că exagerez poate subliniind motivele de familie pe care le-ar fi avut ca să-și facă datoria. Este suficient să mă refer, cel puțin pentru un foarte lung timp al vieții lui, la simțul lui personal al datoriei pur și simplu”.

Alexandru Cretzianu era un om al datoriei, al ordinii, cu convingeri ferme, exigent nu numai cu alții, ci și cu el însuși. În biroul lui de secretar general accesul era strict reglementat și nu puteai intra fără un rost anume. Iar atunci când, totuși, găsea pe cineva în secretariat, atitudinea pe care o avea față de persoana respectivă – lucru cunoscut de toți salariații ministerului – arăta pe ce „treaptă” te aflai în considerația lui: nu-ți adresa niciun cuvânt, dar te privea rece; sau se adresa persoanei respective cu: „Ai ceva să-mi spui?”.

Un om cu simțul datoriei, care nu avea niciodată „timp de pierdut” și chiar dacă ar fi avut – nu era în genul lui să-l piardă de pomană”. Punctualitatea, corectitudinea și promptitudinea lui Alexandru Cretzianu era greu să se împace și cu atât mai mult să se „adapteze” la felul de a fi al

lui Mihai Antonescu. Acesta era deseori victima ușurinței sale de a vorbi și chiar de a cădea în prolixitate în audiențele pe care le acorda diversilor diplomați acreditați în România sau unor români. De aici nerespectarea orelor fixate de ministru pentru discuțiile cu Alexandru Cretzianu, care, foarte nervos, se consuma singur când era nevoit să aștepte peste ora programată de primire la ministru („deseori o oră chiar”). Această întârziere afecta programul lui Al. Cretzianu, care era nevoit să recurgă la tot felul de subterfugii pentru a amâna, la rândul lui, pe diplomații străini programați pentru audiențe la el sau pe diverși directori din minister.

De ce să nu trecem Nistrul?

Dincolo de acest aspect, chiar Al. Cretzianu, pentru a putea răspunde solicitărilor diplomaților străini privind punctul de vedere al României în diverse probleme, avea nevoie de instrucțiuni din partea lui Mihai Antonescu, care nu găsea întotdeauna timp disponibil să-l primească. Aceste probleme s-au acutizat, arăta Al. Cretzianu, „în fiecare dată am fost primit de Dvs. numai după lungi așteptări și pentru scurt timp, trebuind să vă supun mai întâi chestiunile curente. N-am avut astfel răgazul necesar să stau de vorbă cu Dvs. în detaliu și să vă expun cu deamănuntul unele considerațiuni esențiale. Nu mi-a fost astfel întotdeauna posibil să vă arăt unele contradicțiuni și inconveniente ce decurgeau din felul cum erau întreprinse unele acțiuni”.

În problema Transnistriei au apărut probleme ireconci-

Cei doi protagoniști: Alexandru Cretzianu (stânga) și Mihai Antonescu (dreapta) și locul confruntării lor, Ministerul Afacerilor Externe; în spate, în construcție, clădirea Președinției Consiliului de Miniștri

Prof. univ. dr. ION CALAFETEANU

În toamna anului 1941, la cabinetul ministrului Afacerilor Străine din Palatul Sturdza este depusă o cerere, scrisă de mână și cu un text foarte scurt. Purta data de 2 octombrie 1941; nu avea niciun număr de înregistrare. Era demisia lui Alexandru Cretzianu, ministru plenipotențiar, clasa I, care ocupa în acel moment funcția de secretar general al ministerului. Cererea era adresată lui Mihai Antonescu, ministrul Afacerilor Străine (M.A.S.).

Era finalul unui conflict care, deși mornit la început, s-a amplificat treptat și s-a acutizat.

Un prim moment al confruntării între Mihai Antonescu și Alexandru Cretzianu avusese loc în primăvara anului 1941, conflict cu origine necunoscută. A doua încercare de demisie s-a produs în iunie 1941. „Trebuie să vă declar din capul locului – îi scria la 6 octombrie 1941 Alexandru Cretzianu lui Mihai Antonescu – că din momentul în care domnul mareșal Antonescu a încetat de a mai conduce în mod efectiv

Ministerul Afacerilor Străine [în iunie 1941], mi-a venit din ce în ce mai greu să pot rămâne la postul ce ocup.”

Ai ceva să-mi spui?

Alexandru Cretzianu fusese numit secretar general la Externe de generalul Ion Antonescu la 25 septembrie 1940, continuând să ocupe această funcție în toată perioada ministeriatului lui Mihail Sturdza și după aceea, când Ion Antonescu însuși a preluat conducerea ministerului. Dar pregătirile pentru

războiul din Răsărit, pentru eliberarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, și continuarea operațiunilor militare peste Nistru l-au determinat pe general să predea lui Mihai Antonescu conducerea ad-interim a ministerului.

Ne aflăm, de fapt, în fața unui conflict între două personalități puternice, caractere total diferite. Mihai Antonescu (Ică) era un om orgolios, ambițios, convins că el, alături de conducătorul statului, mareșalul Ion Antonescu, juca rolul de salvator al țării.

Alexandru Cretzianu era un produs sută la sută al școlii

rusești“ și pentru asigurarea unui echilibru durabil în Europa răsăriteană.

Bariera antibolșevică

Al. Cretzianu aprecia că în acel moment existau „ocazii unice, excepțional de favorabile“ pentru rezolvarea „problemei rusești“, o soluție care să supraviețuiască indiferent de rezultatul războiului. Formula nu era nouă, doar cadrul internațional era: crearea unei centuri de state în care Ucraina era chemată să joace un rol important în bariera expansiunii rusești. Al. Cretzianu găsea o astfel de formulă atât din punctul de vedere al statelor din zonă, cât și din punctul de vedere general european ca reprezentând „rațiunea însăși de a fi a Ucrainei“.

Dar pentru crearea, eficacitatea și vitalitatea acestei bariere în fața pericolului rusesc, una dintre condiții era ca între statele componente să existe o înțelegere „deplină“ și o colaborare „strânsă“; altfel întreg sistemul ar fi fost atins de o paralizie ce l-ar fi pus în imposibilitatea de a-și îndeplini rațiunea existenței. Cretzianu atrăgea atenția asupra faptului că, indiferent cât de slăbită ar fi ieșit Rusia din conflictul în care era implicată în acel moment, ea rămânea totuși „o masă indivizibilă de aproximativ 100 de milioane“, care reprezenta un „puternic nucleu capabil de a relua mai târziu lupta“, astfel că „problema echilibrului în Est rămânea una dintre cele mai importante pentru Europa de mâine și ar trebui făcut totuși pentru a așeza acest echilibru pe baze cât mai durabile“.

Camil Demetrescu

„Rațiunea însăși de a fi a Ucrainei este de a se înțelege cu celelalte state cu care ea este destinată a colabora la o politică de comprimare a expansiunii rusești. Dacă această condiție nu ar fi realizată, statul ucrainean nu va întârzia de a fi considerat de Europa de mâine ca o construcție politică artificială cum a fost Austria“.

Adversar al extinderii teritoriale a statului român dincolo de Nistru, Al. Cretzianu aducea ca argument în favoarea punctului său de vedere și „primejduirea“ pe care o astfel de acțiune ar fi avut-o asupra poziției internaționale a României. În plină supremație continentală a unei Germanii victorioase, Al. Cretzianu atrăgea atenția lui Mihai Antonescu că „viitorul reglement“ internațional ar putea fi rezultatul unei păci de compromis și deci el nu va exprima doar „voința exclusivă și unilaterală a Germaniei“, ci va trebui să țină seama și de factorul anglo-saxon.

Era momentul ca armata română să se oprească; deși România „a urmat cu fide-

litate politica sa față de puterile Axei“, anglo-saxonii nu ar putea să-i aducă „nicio acuzațiune justificată“. Al. Cretzianu aprecia că generalul Ion Antonescu „a făcut într-adevăr singura politică posibilă pentru a asigura existența statului român și a conserva forțele comunității noastre naționale“. După ce prin pierderile teritoriale din vara anului 1940 România plătitise „prețul necesar sau nu, istoria o va dovedi al colaborării cu Germania“, țara noastră „nu avea de tras de atunci încolo decât avantaje“ dintr-o politică alături de Axă: o garanție față de intențiile ostile ale Uniunii Sovietice, pe care aceasta nu a întârziat a le manifesta încă a doua zi după cedarea Basarabiei. Diplomatul era convins că „orice altă politică ar fi însemnat catastrofa imediată pentru România și fără niciun folos pentru altcineva decât pentru dușmanii noștri“. În condițiile în care influența engleză în regiune era „complet eliminată“ – argumenta Al. Cretzianu – România nu avea de ales decât între Germania și Rusia Sovietică.

Politica promovată de România era inspirată numai de „interesul național legitim“, și nu din vreo ostilitate împotriva cuiva sau din spirit de agresiune sau de rapacitate. El făcea o distincție netă între spiritul în care Ungaria a aderat la Axă („împinsă de pofta de cucerire și de dominațiune a unor populațiuni de altă rasă și făcând război Iugoslaviei câteva săptămâni numai după semnarea unui Pact de amicitie perpetuă“) și România („preocupată exclusiv de salvagardarea intereselor sale celor mai

liabile. La 23 iulie 1941, când practic teritoriul Basarabiei și Bucovinei de Nord era eliberat și în numeroase puncte trupele române depășiseră deja linia Nistrului, Alexandru Cretzianu a înaintat lui Mihai Antonescu un referat privind „Problema frontierelor noastre orientale”.

Trecerea Nistrului de către trupele române era un eveniment cu impact nu numai în plan militar, ci și politic, cu consecințe în plan nu numai intern, ci și internațional, a cărui importanță pentru viitorul țării era încă din acel moment evidentă, atât în caz de victorie, cât și în varianta unei înfrângeri. Ceea ce nu-l putea lăsa indiferent pe Al. Cretzianu. Și nu numai pe el!

În aceeași zi, 23 iulie 1941, Iuliu Maniu adresa un memoriu conducătorului statului Ion Antonescu, în care se exprima categoric „în contra ca România să urmărească obiective de agresiune” prin depășirea Nistrului. „Nu este admisibil – arăta Iuliu Maniu – să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare, pentru alt obiectiv decât Bucovina sau Basarabia – în tovarășie de arme cu Ungaria și cu Axa, care ne-au rupt prin-

tr-un act arbitrar, neratificat de nimeni, o parte importantă a țării noastre, vătămându-ne teritoriul, mândria și onoarea noastră națională”.

În referatul lui, Alexandru Cretzianu căuta un răspuns la întrebarea fundamentală: „este sau nu oportun, pentru interesele României, să formulăm revendicări al căror efect ar fi de a ni se atribui teritorii de peste Nistru sau teritorii aparținând fostului stat polonez?” Forța noastră ca națiune nu ar avea nimic de câștigat prin anexarea acestor teritorii, oferind exemplul Imperiului Austro-Ungar și, mai recent, al Poloniei și Cehoslovaciei, pentru a conchide că „înglobarea unor elemente alogene constituie întotdeauna o cauză de slăbiciune națională”. Acesta era și cazul teritoriilor din Răsărit, „asupra cărora ar purta revendicările noastre”, elementul românesc constituind în teritoriul dintre Bug și Nistru „o minoritate inconsistentă din punct de vedere teritorial, fiind împră-

Mihai Antonescu la birou

una din problemele cele mai preocupante ale României de mâine”.

Situația țării noastre în viitor prin existența unei minorități ucrainene „atât de puternice” și „dintre cele mai rebele” – spunea Cretzianu – ar fi devenit și mai delicată în condițiile creării unui stat ucrainean, care ar fi încurajat-o „permanent la nesupunere și la secesiune”. Poziția geopolitică a statului român era „critică”, așezat „tocmai la punctul în care se întâlnesc tendințele de unificare panslaviste”, astfel că existența în cadrul României a unei puternice minorități slave devenea „cu mult mai periculoasă decât a unei minorități de altă rasă”, întrucât ea ar fi însemnat „o invitație mai mult impulsurilor naturale ale popoarelor slave” vecine de a realiza „un consens politic împotriva României”.

Anexarea de către România a unor teritorii de peste Nistru argumenta Al. Cretzianu ar fi însemnat și o periclitare nu numai a securității României, ci și a echilibrului european în estul continentului. De aceea, una dintre „condițiile indispensabile” ale organizării păcii pe continent constituia „soluțiunea reală a problemei

Parada militară organizată la Chișinău la aniversarea a 25 de ani de la revenirea Basarabiei la România; în tribună Ion Antonescu și Mihai Antonescu

Împăratul Qin Shihuang...

Exclusivitate

Anul trecut, Muzeul Național de Istorie a României a găzduit expoziția „Comorile Chinei”. Cu acel prilej, o delegație de istorici chinezi a prezentat o serie de comunicări legate de istoria mausoleului și de arta chineză. Cu sprijinul doamnei Anna Eva Budura, colaboratoare statornică a revistei noastre, am putut obține textul pe care îl prezentăm în continuare cititorilor.

... și armata sa de teracotă

POVESTEA NECROPOLEI ÎMPĂRATULUI QIN

Prof. ZHANG JIANLIN

Director adjunct, Institutul de Cercetări Arheologice din provincia Shaanxi

Du Mu, din dinastia Ming, a fost primul învățat care a cercetat Mausoleul Împăratului Qin Shihuang. În lucrarea Însemnări de la Muntele Li, el a notat cu scrupulozitate date legate de interiorul și exteriorul zidului înconjurător al mausoleului, de locul porții de intrare și de dimensiunile reale.

În 1906, cercetătorul japonez Adachi Kiroku a măsurat înălțimea, forma și dimensiunile bazei tumulului. După 11 ani, un cercetător francez, Victor Segalen, a făcut cercetări la mausoleu. El a fost primul care a observat că forma exterioară a tumulului prezintă trei trepte de înălțimi diferite.

Primele investigații arheologice complexe în zona mausoleului au fost întreprinse din inițiativa Comitetului de Administrare a Vestigiilor Culturale din provincia Shaanxi, în anul 1962. Cu aceea ocazie, timp de câteva luni, s-au făcut cercetări și săpături arheologice, a fost realizată prima schiță plană a

dispunerii mausoleului, s-au efectuat măsurători pentru stabilirea grosimii și lungimii zidului interior și a celui exterior ale mausoleului, a înălțimii și bazei tumulului, au fost descoperite două conducte de apă din tuburi pentagonale din teracotă, un canal de scurgere a apei, trei vestigii ale unor construcții, au fost colec-

tate cărămizi, cioburi de ceramică, tuburi de canalizare din ceramică și piatră, plăci de ceramică etc., toate purtând caracteristicile epocii Qin.

Ecourile unui reportaj

La începutul anului 1974, locuitorii satului Xiyang de la

legitime și celor mai vitale, a propriei sale existențe"). Această diferență între politicile celor două țări juca în favoarea României și în detrimentul Ungariei în problema recuperării Transilvaniei la viitoarea pace.

Diplomatul român conchidea: „din niciun punct de vedere România nu ar putea deci realiza un beneficiu dintr-o politică de expansiune la Est. Obiectivele noastre principale în această direcțiune ar trebui într-adevăr să fie, în primul rând, crearea unor condițiuni de natură a asigura posibilitatea unor cât mai bune raporturi între țara noastră și Ucraina și apoi protecțiunea elementului românesc transnistrean“.

În ceea ce privește pe românii transnistreni, care din cauza faptului că au rămas „mai multe secole sub o dominațiune străină din cele mai aspre“ aveau o conștiință națională „mai mult sau mai puțin adormită“, soluția pentru protecția acestei minorități ar fi stabilirea frontierei pe Nistru și readucerea lor „în sânul comunității noastre“ printr-un schimb obligatoriu de populație cu ucrainenii din

Rațiunea însăși de a fi a Ucrainei este de a se înțelege cu celelalte state cu care ea este destinată a colabora la o politică de comprimare a expansiunii rusești. Dacă această condițiune nu ar fi realizată, statul ucrainean nu va întârzia de a fi considerat de Europa de mâine ca o construcțiune politică artificială cum a fost Austria.

Nordul și Sudul Basarabiei și din Nordul Bucovinei, înălțându-se astfel o cauză de neînțelegere între cele două țări pe viitor.

Transilvania – o prioritate absolută

În întreaga argumentație făcută de Al. Cretzianu în referatul înaintat la 23 iulie 1941 lui Mihai Antonescu privind stabilirea frontierei răsăritene pe Nistru, acolo unde se afla înainte de ultimatumul sovietic din iunie 1940, exprimată deschis sau aflată în fundalul argumentației, se află problema frontierei din Vest. De altfel, problema Transilvaniei și a căii de urmat de România pentru anularea Dictatului de la Viena va constitui până în 1947, la semnarea Tratatului de Pace, principala preocupare a tuturor guvernelor aflate la conducerea țării.

„Expansiunea României spre Est ar putea slăbi drepturile noastre asupra Transilvaniei“ – scria Al. Cretzianu în documentul adresat lui M. Antonescu. „Simplul fapt că ungu-

rii nu par a vedea cu ochi răi întinderea României peste Nistru și că ei au început să răspândească teoria că, prin avantejele teritoriale ce România ar realiza în această direcțiune,

se desemnează soluțiunea chestiunii Transilvaniei ar fi suficient a ne inspira cea mai mare prudență“. În aceeași notă el atrăgea atenția că și „atitudinea binevoitoare“ afișată de Germania în această problemă trebuie luată în considerare „cu oarecare rezervă“. Diplomatul de înaltă clasă care era Al. Cretzianu „descifra“ în politica Berlinului faptul că acesta conștientiza că una dintre cele mai grele probleme ce trebuiau rezolvate pentru organizarea sud-estului european era găsirea unei soluții „de natură a asigura posibilitățile unor raporturi normale între România și Ungaria“. O „soluție“ în acest sens ar fi fost acordarea unor compensații „în alte direcțiuni României“, pentru a o putea apoi determina să renunțe la revendicările asupra Transilvaniei și să încerce o normalizare a raporturilor dintre cele două țări „pe bazele teritoriale actuale“.

Totodată, Al. Cretzianu remarcă faptul că ungurii, „în cererile și dorințele lor nesfârșite“, nutreau „speranțe și mai ambițioase“, dovadă faptul că, prin „cunoscutele mijloace de propagandă“, aceștia răspândeau ideea că ar trebui să primească noi concesii teritoriale în Transilvania în cazul acordării României a unor teritorii peste Nistru.

(Va urma)

Trecerea Nistrului de către trupele armatei române

Alt tip de care

Muzeul armatei Qin

Prima echipă de arheologi trimisă sub directă îndrumare a Direcției de Stat pentru

Ocrotirea Vestigiilor Culturale a ajuns la sit la 15 iulie 1974. Atunci s-a crezut că totul se va termina într-o săptămână. Cine ar fi crezut că și astăzi vom fi tot aici?

Arheologii s-au ocupat, pe de o parte, de degajarea sitului de piesele zdrobite ale unor obiecte, de cai și oștenii deja descoperiți și, pe de altă parte, au început măsurătorile și cercetarea detaliată a mormântului. Concomitent, a început și munca de investigare arheologică a mausoleului. Rezultatele inițiale au provocat entuziasmul cercetătorilor. Prima necropolă de mari dimensiuni a Chinei stârnea uimire. Peste 500 de oșteni din teracotă, 24 de cai din teracotă, șase care de luptă și o mare cantitate de arme au văzut lumina zilei. Oamenii au putut să afle, pentru prima oară, uriașa putere militară a imperiului Qin. Această etapă s-a încheiat la sfârșitul lunii iunie 1975. În luna august, Yuan Zhongyi a trimis un raport detaliat către autori-

Împăratul Qin Shihuang pe tron

Împăratul Ctitor al Dinastiei Qin s-a născut în anul 256 î.H. în statul Zhao, unde tatăl său, viitorul rege Zhuangxiang al statului Qin, era ostatic. La naștere a primit numele de Zheng (pentru că s-a născut în prima lună a anului), ulterior adăugându-i-se Ying, numele de familie al strămoșilor săi, nume cu care este cunoscut în istorie fiind Ying Zheng. În anul 247 î.H., la vârsta de 13 ani, își urmează tatăl la tron. Timp de 37 de ani, a domnit ca rege al statului Qin, apoi ca primul împărat al Chinei unificate.

În următorii zece ani, Qin Shihuang cucerește cele șase regate din răsărit, reușind ca în anul 221 î.H. să încheie opera de unificare a Chinei, să standardizeze ecartamentul vehiculelor, caligrafierea ideogramelor, unitățile de măsură,

banii, să pună bazele primului stat unificat feudal chinez. A abrogat sistemul de state vasale și a introdus sistemul de provincii. A instaurat un stat unificat, cu guvern central. La vârsta de 39 de ani el a dat de veste întregii țări: „Eu sunt Shi Huangdi (Primul Suveran August), Împăratul Ctitor, urmașii mei să fie Cel de-al Doilea Suveran August, al Treilea Suveran August și așa mereu, generație după generație, până la al Zecemiilea, până în veacul veacurilor”.

De la vârsta de 27 de ani, Shi Huangdi a început călătoriile de inspecție în toată țara. Oriunde ajungea, ridica monumente ca amintire a faptelor sale mărețe și spre preamărirea domniei sale. Pe parcursul a zece ani, a efectuat cinci călătorii de inspecție și a văzut mai bine de jumătate din teritoriul țării.

În anul 210 î.H., în cel de al 37-lea an al domniei sale, Shi Huangdi moare în timpul unei călătorii.

Împăratul Ctitor al Dinastiei Qin a fost cel care a creat imperiul feudal multinațional unificat și cel care a lăsat în urmă mausoleul împăratului Qin, chintesența culturii antice a Chinei.

poalele muntelui Li au început să sape o fântână în partea de sud a satului, care să asigure apa pentru irigații. În cea de a doua parte a lunii martie, au scos din fântână capete de ceramică, vârfuri de săgeți din cupru și alte obiecte. Sătenii au considerat că acesta este un semn rău și au astupat fântâna. Un funcționar responsabil cu irigațiile a spus sătenilor că erau obiecte de patrimoniu și că situația trebuie adusă la cunoștința autorităților culturale județene. El a relatat întâmplarea secretarului cu probleme culturale al Comunei populare, care a făcut imediat un raport către Muzeul județean. Domnul Zhao Kangmin, responsabilul cu activitatea culturală al județului Lintong, a sosit însoțit de specialiști în satul Xiyang și a cercetat piesele de ceramică răspândite peste tot. Ei au tras concluzia că aici se află vestigii din timpul dinastiilor Qin și Han. Cu sprijinul organelor de Securitate Publică, au încărcat cioburile de ceramică și capetele de teracotă în trei camioane și le-au dus la muzeu, pentru studiere și restaurare.

Soldați din fosa nr. 1

În vara anului 1974, reporterul agenției „China Nouă” Lin Anwen s-a întors pentru a-și vizita rudele. Soția sa lucra la Direcția Culturală a județului. Aici a văzut doi oșteni din teracotă ce tocmai fuseseră restaurați. El și-a dat seama că era vorba despre o descoperire neobișnuită. A doua zi s-a deplasat în satul Xiyang pentru a realiza un reportaj și s-a informat serios despre modul cum au fost descoperite acele vestigii. În urma documentării, a scris un reportaj intitulat *Descopere-*

riri arheologice la mormântul Împăratului Ctitor al dinastiei Qin – oșteni de teracotă din timpul dinastiei Qin. Reportajul a fost publicat în *Buletinul informativ* destinat membrilor conducerii centrale a partidului.

Reportajul a atras atenția conducătorilor țării. Vicepremierul Li Xiannian a dat următoarea dispoziție: „propun ca Direcția de Stat pentru Ocrotirea Vestigiilor Culturale să discute cu conducerea provinciei Shaanxi, să ia rapid măsurile ce se impun pentru gestionarea adecvată a acestor vestigii culturale deosebit de importante.” Direcția de Stat pentru Ocrotirea Vestigiilor Culturale a luat legătura cu Consiliul pentru administrarea bunurilor culturale al provinciei Shaanxi. Responsabilii culturali ai provinciei Shaanxi s-au deplasat pentru a cerceta situația pe teren și au trimis un raport Direcției de Stat pentru Ocrotirea Vestigiilor Culturale. Ca urmare a acestor demersuri, cercetarea arheologică a mormântului lui Qin Shihuang a intrat într-o nouă etapă.

Model de car descoperit în necropolă

dimensiuni. Mai apoi, au fost descoperite ruinele palatului mortuar, cu o suprafață de 3.524 de m². Tot în colțul nord-vestic a fost găsit un canal de evacuare a apei cu o lățime de 4 m. În lunile mai-iulie, au fost descoperite zidul de nord al palatului subteran și poarta palatului, porțiunea nordică a zidului est-vest al palatului subteran. Iarna, în satul Zhao-beihu au fost găsite 103 morminte aparținând constructorilor mausoleului. Dintre acestea, 32 au fost degajate.

La începutul anilor '80, au fost dezgropate zidul sudic al palatului subteran și trei gropi funerare între zidul interior sudic și tumul. Vara, pe latura nord-estică a zidului interior au fost găsite 33 de morminte de mici dimensiuni. În lunile de iarnă, au fost excavate și ridicate cu succes două care de bronz pictate. În zona de vest a incintei exterioare au fost găsite alte 61 de morminte.

În anii 1979-1982, între zidurile incintelor interioare și exterioare, de pe latura nord-vestică a mausoleului Qin, au fost descoperite ruinele yuan-

Soldat în genunchiat

silishe, clădiri destinate funcționarilor cu rang inferior. Pe latura vestică, cea nordică și pe cea estică a tumulului au fost descoperite căile de acces care duc la tumul. În partea de nord a tumulului au fost descoperite ruinele unei construcții cu două turnuri de observație, întinse pe o suprafață de 5.000 de m². În 1981 a fost excavat *siguan* (incintă destinată celor care se ocupă cu hrănirea animalelor). Suprafața excavației este de 1.836 de m². În aceeași perioadă, nu au încetat excavările la fosele

unde se aflau oștenii și caii din teracotă.

Nu cu mult timp după aceasta, dintr-un anumit motiv, toată activitatea arheologică a fost sistată, cu excepția celei derulate la armata de teracotă. O bună bucată de vreme, activitatea a fost înghețată. Cercetările au reînceput după anul 1995. În luna martie, ca urmare a lucrărilor de lărgire a șoselei, au fost degajate șase structuri funerare de forme diferite, aflate la 130 de m sud de tumul. În 1996, au fost făcute noi excavații în fosa funerară cu animale, pe o suprafață de 300 de m², aflată în exteriorul zidului incintei mausoleului. Între 1996 și 1997, între zidul interior și cel exterior a fost descoperită o fosă funerară de mari dimensiuni, cu o suprafață de 13.000 de m². În apropierea Fabricii de componente au mai fost descoperite 200 de cimitire aparținând constructorilor mausoleului.

(Va urma)

În românește
de Ioan BUDURA

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

Imagine de ansamblu a armatei de teracotă

tățile de la Beijing. Directorul Direcției de Stat pentru Ocrotirea Vestigiilor Culturale, Wang Zhiqiu, a impulsionat elaborarea unei rezoluții cu privire la înființarea Muzeului armatei Qin. Această decizie a produs o imensă bucurie arheologilor implicați în proiect.

După finalizarea construirii primei hale de protecție deasupra fosei numărul 1, în aprilie 1976 a fost descoperită și fosa funerară numărul 2, în formă de L. În luna mai, a fost descoperită fosa numărul 3, în formă de U, iar în luna iunie, a fost descoperită cea cu numărul 4. După 16 luni de muncă de excavare, cercetătorii au reușit să stabilească forma și conținutul fosei numărul 2, aceasta fiind împărțită în patru unități; conține care de luptă, cavalerie, pedestrași așezați în linie de luptă. În luna martie a anului următor, a început excavarea fosei numărul 3.

În iulie 1974, Yuan Zhongyi se afla în apropierea porții de est a incintei exterioare a

mausoleului pentru a cerceta ruinele turnului de pază al acesteia, când a descoperit că țărani au scos la iveală prăguri din piatră și lespezi de piatră atunci când nivelau solul. În luna august a analizat în detaliu așezarea incintei interioare și a reconsiderat părerea formată în anul 1962, potrivit căreia aceasta ar fi avut formă pătrată. A stabilit că incinta este un dreptunghi pe axa nord-sud. Apoi a descoperit că în jumătatea de nord a incintei interioare se află un zid dublu pe direcția nord-sud. Astfel a stabilit limitele zidurilor interioare și locurile celor patru turnuri de colț. În luna iunie, a descoperit ruinele palatului din apropiere de Yuchi.

Începând din luna octombrie 1976, s-au efectuat cercetări sistematice în fosa grajdurilor, recent descoperită în partea răsăriteană a incintei mausoleului. Au fost găsite 80 de fose cu grajduri. Dacă la acestea se adaugă și cele revelate anterior pe o suprafață cu latura de 1.500 m pe axa nord-

sud și cu latura de 40 m pe axa est-vest, în total sunt 98 de fose cu grajduri. Ulterior s-au făcut încercări de a dezgropa un număr de 31. La vest de fosa grajdurilor au fost descoperite 17 morminte cu obiecte funerare. Opt dintre ele au fost degajate, obținându-se primul set de documente cu privire la mormintele anexe descoperite în incinta mausoleului.

Cercetări... înghețate

În 1977, au început excavările la Palatul Bian, din zona de nord a mormântului, și forajele de testare la ruinele atelierului de prelucrare a pietrei Zhengzhuang și la fosele unde se află păsările și animalele mitice și soldații înghețați. Zhao Kangmin a degajat o parte dintre construcțiile aflate în zona ruinelor palatului Bian. Yuan Zhongyi, Cheng Xuehua și alți arheologi au stabilit că ruinele atelierului de prelucrat piatra Zhengzhuang au o suprafață de 750.000 de m². Cele 31 de fose cu obiecte funerare au fost primele descoperite în incinta exterioară a mausoleului. Apoi au fost descoperite fose grajduri de mari dimensiuni în formă de L și 17 fose de mici dimensiuni, cu obiecte rituale funerare. Grajdurile în formă de L au fost excavate parțial și aici au fost găsite oase de cal și oșteni de teracotă de 1,9 metri înălțime.

În 1979, Muzeul Oștenilor din Teracotă a fost terminat și deschis publicului. În același an, în centrul laturii de nord a tumulului, a fost descoperită o fosă mare cu obiecte funerare, cu o suprafață de 1.960 de m², și șase fose de mici

Copil fiind, țări cutreieram...

Unirea Transilvaniei cu Ungaria proclamată de unguri în anul 1848 în Dieta din Cluj, contra căreia protestaseră românii adunați la Blaj în ziua de 15 maiu 1848, căzuse. De asemenea, nu mai avea ființă constituția Transilvaniei în vigoare până la 1848, prin care se recunoșteau drepturi politice și naționale numai ungarilor, sașilor și secuilor, *Jus trium nationum*, fără să se recunoască și națiunea română ca atare, considerându-se numai ca tolerată, cu toate că aceasta forma masa compactă a locuitorilor în tot întinsul teritoriului până la Tisa, cu mici insule ici și colo de alte naționalități. Deși românii erau decepționați în speranțele lor, căci se așteptau ca după ce au luptat contra ungarilor alături de armatele austriece, să obțină autonomia Transilvaniei și o deplină libertate, totuși regimul absolutist introdus era favorabil față de Constituția și legile anterioare, prin care li se denegau orice drepturi naționale, inaugurându-se astfel o eră nouă pentru dânșii.

Funcțiunile statului în toate ramurile erau acum accesibile și intelectualilor români, fără să fie siliți a deveni renegați ca înainte sub dominația maghiară. Se acordase autonomia bisericească, înființându-se două mitropolii, una greco-unită în Blaj și alta greco-orientală în Sibiu, unde înainte erau numai episcopii. Românii își aveau Dieta lor în Sibiu. Limba română era admisă, pe lângă cea germană, la toate autoritățile civile. Începuse a se înființa și organiza școli românești în toate satele și orașele. Dorul de învățatură printre români luase un așa avânt, încât, de unde înainte sub unguri se frecventau școlile aproape numai de fiii de preot, acum nu era familie românească care să nu caute a-și trimite copiii la școală.

Părinții mei, cari locuiau în comuna Șopteriu, cu dorul în suflet de a-și da și ei copilul la școală, văzându-mi mai cu seamă râvna și aplecarea spre învățatură, n-au pregetat a-și îndeplini această dorință. Astfel, în toamna anului 1853, fiind în vârstă de zece ani, după ce făcusem clasa I primară în localitate, cu un priceput învățător, fui dus la școala

primară urbană din Reghinul Săsesc (Sas-Regen). Motivul ducerii mele la Reghin, și nu în altă parte, a fost că între profesorii români din acel oraș se afla și tânărul Vasile Dumbravă, venit de curând din Viena, unde absolvise Școala de Preparandie (Școala Normală), a cărui mamă era de aproape cunoscută cu tatăl meu, fiind amândoi originari din Craifalău, dacă nu cumva erau chiar și ceva rude. Destul că tot timpul cât am învățat în Reghin am stat în familia lui Dumbravă, unde am fost bine menajat de bătrâna lui mamă; în care timp mi se aducea din când în când ceva alimente și de acasă.

Terminând cursul primar în Reghin, plecai în toamna anului 1855 la Blaj, spre a urma cursul secundar de acolo, Blajul fiind vechiu centru cultural al românilor de

peste munți, cu opt clase de liceu, Facultate de Teologie și sediul mitropoliei greco-unit din Transilvania. Intrând în liceu, am urmat regulat până în vara anului 1860, când am emigrat în România.

Anul 1859 s-a început cu marele eveniment istoric pentru neamul româ-

Adunarea de la Blaj, pictură cu autor anonim, din 1898

MĂRTURIE DIN VEACUL AL XIX-LEA

DIONISIE V. CRAIFALEANU

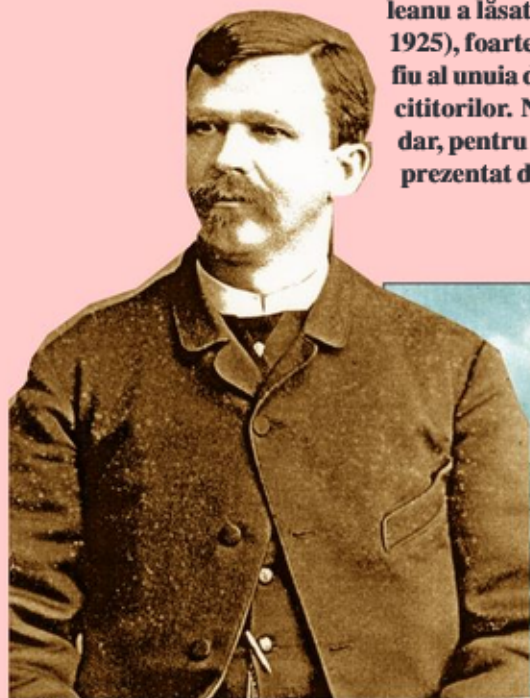
Pe la începutul secolului al XIX-lea, într-o familie de țărani români din Ardeal, s-a născut Vasile Craifaleanu. Familia era stabilită în satul Craifalău (a cărui denumire a fost schimbată la mijlocul secolului următor în Crăiești), situat destul de aproape de Reghin. Căsătorindu-se, Vasile s-a strămutat în comuna Șopteriu și a avut 12 copii. Unul dintre aceștia, Dionisie, a văzut lumina zilei în anul 1843, trăind perioada Revoluției din 1848.

Au fost copii harnici și cu dragoste de carte. Dionisie a urmat primele patru clase la gimnaziul din Blaj. La vârsta de 14 ani s-a hotărât să părăsească satul natal. Cu o desagă în spinare și având câțiva crăițari în buzunar, trecând din mănăstire în mănăstire, a intrat în Moldova pe la Putna și a ajuns la Iași. Sprijinit de ardelenii Simion Bărnuțiu și Ion Miclea, după un examen trecut cu succes, a continuat liceul în capitala Moldovei, apoi a urmat facultățile de Litere și Drept, licența în Drept luând-o în București, pe vremea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Tot în București a obținut și cetățenia română, după care a urmat o carieră juridică. Ca judecător, a peregrinat în diverse orașe, în cele din urmă stabilindu-se în Buzău. Acolo s-a căsătorit cu Maria Cristodoru, care provenea dintr-o familie de mici boieri, unul dintre bunici fiind sluger.

Viața a început să curgă lin, dar Dionisie nu a uitat că totul este o luptă și trebuie să fii pregătit s-o înfrunți ca să învingi. Era un cetățean drept, adevărat om al legii, sever cu cei trei copii, care nu-i ieșeau din cuvânt și cărora le-a dat o educație aleasă.

Deocamdată, să-l urmărim în copilărie. Dionisie Craifaleanu a lăsat însemnări, scrise spre finalul vieții (a decedat în 1925), foarte caligrafice, cu cerneală neagră, pe care, ca nepot, fiu al unuia dintre băieții lui, Aurel, mă bucur să le împărtășesc cititorilor. Nu am intervenit în stilul lui, care este al epocii, dar, pentru lesniciunea lecturii, am dat titluri fiecărui episod prezentat de revistă.

Prof. univ. dr. Dionisie CRAIFALEANU

Autorul însemnărilor și o imagine din Reghin

română. Această idee mă obseda așa de mult, încât nu mi-a fost greu de a lua o hotărâre nestrămutată de a călca pe urma foștilor mei camarazi Mărgineanu și Stoica. Nu mai țineam seamă de critica făcută de profesorul Blasian celor doi fugari din școală, nici de zicătoarea amintită în clasă, preferând principiul proverbului latin: „Ubi bene ibi patria” (Unde e bine, acolo e patria), principiu preluat încă din Antichitate și mai ales de popoarele moderne; și, afară de aceasta, eu plecam într-o țară suroră cu aceeași limbă și aceleași moravuri. Îmi făceam socoteala că în loc să mai învăț încă patru ani în liceu și alți patru ani în Teologie, ca în urmă să devin preot în cine știe ce colț al țării, este mai bine să urmez pe foștii mei camarazi, spre a-mi forma o carieră mai frumoasă și mai repede.

Așteptam deci, cu mare nerăbdare, trecerea examenului de la finele lui iunie, ca în urmă să-mi pun hotărârea în aplicare. Astfel, după ce am depus examenul și am obținut de la Direcția liceului atestatul

de absolvire a patru clase gimnaziale, am plecat acasă la părinți, ca de acolo să iau drumul cel lung spre Moldova. Acasă fiind, n-am destăinuit părinților gândul și planul meu; le spuneam că am să plec la Reghin, ca să petrec restul de vacanță în familia lui Dumbravă și de acolo să plec în urmă direct la Blaj.

Pentru a face drumul proiectat mai liniștit și mai puțin riscat, nu ca Mărgineanu și Stoica, cari au trecut munții prin poteci ascunse și neumblate, am crezut că este mai bine ca să-mi scot un bilet de legitimație, cu care să pot călători nesupărat de nimeni în lăuntrul monarhiei austriece, până la granița spre Moldova. Astfel, în a doua jumătate a lunii iulie, după ce mi-am luat rămas bun de la părinți, am plecat mai întâi la Teaca, reședința subpreturei, de unde mi-am scos biletul de legitimație, de unde am plecat la Reghin. Aici am stat vreo zece zile în familia lui Dumbravă, fixând plecarea spre Moldova pentru ziua de 3 august (1860).

(Va urma)

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 aprilie 2014, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a construit mănăstirea Slătioarele de la Ocnele Mari?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna ianuarie 2014 este:

Bălți

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **doamna Ianculescu Victoria, din Roșiori de Vede.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2014.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 15-702, Of.P. 15, sect. 1, București**

nesc, cu realizarea în parte a idealului secular al românilor de pretutindeni: unirea țărilor surori, Moldova și Muntenia, proclamată la 5 ianuarie la Iași și la 24 ale aceleiași luni la București, Unire recunoscută în urmă de Marile Puteri garante, sub denumi-

rea de Principatele Unite. Acest eveniment făcu ca inimile tinereții studioase din Blaj să salte de bucurie. Atât Camera Deputaților din Iași, cât și cea din București alege de Domn pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. Toți își aveau privirile ațintite spre țările române unite. Portretul lui Cuza, reprodus de ziarele românești de pe atunci, trecea din mână în mână, toți fiind doritori de a-l vedea. În vastele săli ale Seminarului se dădeau reprezentații teatrale de către tinerii teologi, cu subiect românesc, piese de ale lui Vasile Alecsandri și ale altor autori dramatici români. Îmi aduc aminte de piesele: *Baba Hârca* și *Herșcu boccegiu*, cari provocau un adevărat delir în publicul auditor, compus mai cu seamă din tineretul școlar.

In anul școlar 1859-1860 urmam în clasa la IV-a de liceu. Terminându-se vacanța

de Paști, au început a se aduna elevii la școală. S-a observat însă că doi din clasa noastră, anume: Isidor Mărgineanu și Dumitru Stoica, nu răspund la apelul nominal, făcut după catalog, în mai multe zile de-a rândul, fără să-și dea cineva seama de lipsa lor.

Mai în urmă s-a auzit că dâșii ar fi trecut în Moldova, veste care a ajuns și la auzul profesorilor. Profesorul de

Tricolor purtat pe Câmpia de la Blaj

clasă, Olimpiu Blasian, a criticat în clasă foarte aspru dezertarea numiților de la școală, spunând că cine nu poate trăi în țara sa nu va putea trăi nici în țară străină, amintind și zicătoarea: „De-ar fi pâinea cât de rea, tot mai bine-n țara mea“.

Isidor Mărgineanu era fiu de preot din satul Chibulcut, învecinat cu Șopteriu, locul meu natal. În vacanțele școlare, mai totdeauna făceam drumul spre casă și înapoi împreună, ceea ce făcuse să se stabilească oarecare legături de prietenie între noi. Mă așteptam deci ca, mai curând sau mai târziu, să primesc vreo veste de la el, deși înaintea vacanței de Paști, nu-mi descoperise nimic despre planurile sale. În adevăr, după vreo patru-cinci săptămâni, primesc o scrisoare de la el, datată din Iași, prin care mai întâi face o descriere fantastică despre modul cum a trecut cu Stoica prin prăpastiile munților Carpați spre Moldova; că în urmă au ajuns la Iași, unde au fost bine primiți la minister; că au fost înrolați în armată, cu promisiunea de a intra în școala militară; că în timp de trei ani, zicea el, o să ajungă la gradul de maior; cu un cuvânt, își

făcea iluzii de un viitor strălucit în cariera lui de militar, la care n-ar fi ajuns niciodată în patrie. Mă sfătui ca să fac și eu la fel ca el și Stoica și să-i scriu la Iași pe adresa sergentului Carale, de la Ministerul de Războiu.

Din momentul primirii acestei scrisori, gândul meu nu era decât la Mărgineanu și la cariera ce spunea că are să și-o creeze în armata

Gimnaziul din Reghin

noftalmos (Chiorul), instalat în Asia Mică, și al altora domină prima jumătate a secolului al III-lea î.H., începutul epocii elenistice. Același autor a descris mai pe larg personalitatea lui Lisimah: „Acest Lisimah era născut într-o ilustră familie macedoneană, dar toată noblețea lui era pusă în umbră de strălucirea frumoaselor sale acțiuni. Era atât de dotat, că măreția sa de suflet se ridica chiar deasupra lecțiilor filosofiei și că, printre învingătorii Orientului, niciunul nu-l egala în putere. Alexandru cel Mare, infuriat împotriva filosofului Calistene [nepotul lui Aristotel, dascălul lui Alexandru], care se împotriva pretenției sale de a fi salutat după moda persană [*proskynesis*, prosternare], l-a inclus drept complice într-un complot urzit contra lui. A avut apoi cruzimea să ordone să-i ciopârțească toate membrele și să-i

Tu fugez l'induction fin de riche couronne
A Tiszon, effrayé par des lances romaines.
Si les grands ne parviennent au cœur de leurs maîtres
Mort par la main de la mort de la mort.
Plutarh, într-o gravură medievală

Pe seama lui Lisimah se povestea că era atât de mândru și arogant, că în momentul când s-a prezentat în fața lui o ambasadă a locuitorilor din Bizantium, Lisimah ar fi spus: „Bizantinii vin la mine acum când ating cerul cu lancea!“. La care, un oarecare Pasiades din Bizanț, om de duh, ar fi replicat: „Hai să plecăm, că altfel face gaură în cer cu vârful lăncii!“ (Plutarh).

taie urechile, nasul și buzele și, după ce l-a făcut respingător și hidos la vedere, l-a închis ca pe un câine într-o cușcă în care îl plimba peste tot, ca să îngrozească pe ceilalți. Atunci, lui Lisimah, care avea obiceiul să audieze pe Calistene și să primească de la el lecții de virtute, i s-a făcut milă de acest mare om pedepsit nu pentru o greșală, ci pentru sinceritatea sa și i-a procurat otravă pentru a-i curma chinurile. Auzind aceasta, Alexandru a fost atât de mâniat, că l-a dat pradă unui leu dintre cei mai feroci. Dar, în momentul în care leul, întăritat la vederea lui, sărea pe el, Lisimah și-a învelit mâna în mantaua sa, a înfundat-o în gura animalului, l-a apucat de limbă și l-a sufocat. Când regele [Alexandru cel Mare] a aflat aceasta, sentimentul de admirație l-a făcut să uite ofensa și l-a prețuit și mai mult datorită vitejiei sale. La rândul său, Lisimah a suferit cu noblețe afrontul regelui, ca și cum ar fi venit din partea unui tată.

mărirea dușmanilor risipiți, o luase înaintea gărzilor sale grație vitezei calului, Lisimah a rămas singur alături de el în cursă prin imensele întinderi de nisip. Deja Filip, fratele său, dorind să-l urmeze și el, murise în brațele regelui. Dar Alexandru, sărind jos de pe cal, l-a rănit pe Lisimah în frunte cu vârful lăncii și nu a putut opri rana să sângereze decât scoțându-și diadema de pe cap și punând-o pe fruntea rănitului pentru a o bandaja. Aceasta a fost pentru Lisimah prima prevestire a demnității regale. După moartea lui Alexandru, în momentul împărțirii provinciilor între succesorii lui, i-au revenit, drept celui mai viteaz dintre toți, națiunile cele mai feroce [tracii]. Și, în mod unanim, i s-au decernat laurii curajului.“

Un alt defect al lui Lisimah era zgârcenia pentru care fusese poreclit „paznicul vistieriei“. Într-o zi, el întreabă pe un spartan din armata sa dacă nu cumva era ilot (persoană lipsită de drepturi cetățenești, situată între omul liber și sclav), o insultă gratuită. La care spartanul mândru răspunse: „Crezi că există vreun spartan demn de acest nume care să te slujească pe trei parale, cât plătești tu?“

Cască tracă din bronz și argint, păstrată în muzeul din Sofia

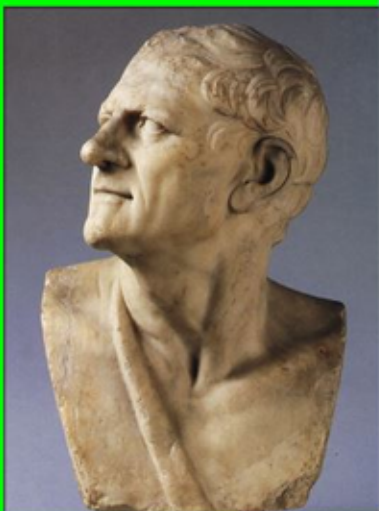
Amintirea [acestui afront] s-a șters apoi complet din mintea sa. Într-adevăr, mai târziu, în India, pe când regele, pornit în ur-

Legenda și temeiul ei istoric

Nu ni s-a păstrat vreo reprezentare a chipului lui Dromichaetes...

Dromichaetes a avut de-a face mai ales cu unul dintre ei, Lisimah (Lysimachos), care moștenise Tracia și se străduia să-și extindă dominația asupra Dobrogei și a orașelor grecești de pe coasta apuseană a Mării Negre.

... în vreme ce Lisimah s-a bucurat de atenția artiștilor antici

OSPĂȚUL LUI DROMICHAITES

MATEI CAZACU

● Calistene, cu membrele tăiate, plimbat într-o cușcă ● A sufocat un leu vârându-i o manta în gură ● Bandajat cu diadema regelui ● Cruzimea regelui și înțelepciunea filosofului ● Lecția dată lui Agatocles ● Singura dorință un pahar cu apă rece

Nici că se poate închi-pui o mai mare deosebire între acești doi oameni. Lisimah, al cărui nume însemna „cel care pune capăt luptei”, deci „învingătorul”, era unul dintre cei mai viteji generali ai lui Alexandru, unul dintre acei bărbați „demni de a aspira la tron, căci aveau așa un curaj și inspirau atâta respect, că i-ai fi luat drept regi. Atât de mare era frumusețea lor fizică, înălțimea taliei,

mărimea forței și a înțelepciunii lor, că, dacă nu-i cunoșteai, ai fi putut crede că fuseseră aleși nu dintr-o singură națiune, ci din tot universul. Niciodată Macedonia, nici vreo altă țară nu văzuseră atâția oameni iluștri. Filip [al II-lea] mai întâi, Alexandru mai apoi îi aleseseră cu atâta grijă, că păreau a fi căutat nu atât tovarăși de luptă, cât urmași la tron. Și atunci cine s-ar mai putea mira

că, cu astfel de servitori, Alexandru învinsese lumea, iar armata macedoneană era comandată, așa zice, nu de șefi, cât de regi?” (Trogus Pompeius, istoric roman din secolul I î.H.; opera lui ni s-a păstrat doar în forma rezumată de Justinus).

Istoria a confirmat aceste calități, astfel că numele lui Seleucos, care a moștenit Siria, Ptolemeus Soter, care a ales Egiptul, Antigonos Mo-

Mozaic înfățișându-l pe Alexandru cel Mare în bătălia de la Issos, din 333 î.H.

pierdut așa un mare regat!“. Aceste trei variante au fost înregistrate de Plutarh în diverse opere ale sale, cunoscute sub numele generic *Moralia*. Mai precisă și mai bogată în detalii este expunerea lui Diodor din Sicilia, în opera sa *Biblioteca istorică*: „Dromichaïtes, regele tracilor [geților], după ce primi cu multă prietenie pe regele Lisimah, numindu-l și «tată», îl conduse împreună cu fiii săi într-o cetate numită Helis. Ajungând oștirea lui Lisimah în puterea tracilor, aceștia se strânsă la un loc – alergând în număr mare – și strigară să le fie dat pe mâna regele prizonier, ca să-l pedepsească. Căci, spuneau ei, poporul, care luase parte la primejdiile [războiului], trebuie să aibă dreptul de a chibzui asupra felului cum să fie tratați cei prinși. Dromichaïtes fu împotriva pedepsirii regelui și-i lămurii pe oșteni că este mai bine să-l cruțe pe bărbatul acesta. Dacă l-ar omorî pe Lisimah – spunea el –, alți regi au să-i ia domnia și se prea poate ca regii aceștia să fie

mult mai de temut decât înaintașul lor. Dar cruțându-l pe Lisimah, acesta – cum se și cuvine – are să se arate recunoscător tracilor care i-au dăruit viața. Iar locurile întărite [cetățile], aflate mai înainte în stăpânirea tracilor, ei le vor dobândi înapoi fără nici o primejdie.

Cu încuviințarea mulțimii, Dromichaïtes căută printre prizonieri pe prietenii lui Lisimah și totodată pe sclavii care obișnuiau să-l slujească și-i aduse în fața regelui prizonier. Săvârși apoi jertfe și îl pofti pe Lisimah la ospăț împreună cu prietenii săi și pe tracii cei mai de vază. [Dromichaïtes] pregăti mese [deosebite]. Pentru cei din jurul lui Lisimah întinse un covor regal luat în luptă, iar pentru sine și prietenii săi așternu doar paie.

De asemenea fură pregătite două oșpețe: pentru macedoneni, Dromichaïtes rândui tot felul de mâncări alese, servite pe o masă de argint, iar tracilor le dădu să mănânce zarza-

vaturi și carne, dar pregătite cu măsură, așezându-le pe niște tăblițe de lemn care țineau loc de masă. În cele din urmă, puse să le toarne macedonenilor vin în cupe de argint și de aur, pe câtă vreme el și tracii lui beau vinul în pahare de corn și de lemn, așa cum obișnuiesc geții. Pe când băutura era în toi, Dromichaïtes umplu [cu vin] cornul cel mai mare, îi spuse lui Lisimah «tată» și îl întrebă care dintre cele două oșpețe i se pare mai vrednic de un rege: al macedonenilor sau al tracilor? La care Lisimah îi răspunse că cel al macedonenilor. «Atunci, zise Dromichaïtes, de ce ai lăsat acasă atâtea deprinderi, un trai cât se poate de ademenitor și o domnie plină de strălucire și te-a cuprins dorința să vii la niște barbari care au o viață de sălbatici, locuiesc într-o țară bântuită de geruri și n-au parte de roade îngrijite? De ce te-ai silit, împotriva firii, să-ți duci oștenii pe niște meleaguri în care orice oaste străină nu poate afla scăpare sub cerul liber?» Luând din nou cuvântul, Lisimah spuse regelui că nu știa ce război poartă, dar că pe viitor va fi prietenul și aliatul tracilor; iar cât despre recunoștința datorată, nu va rămâne vreodată mai prejos decât binefăcătorii săi. Dromichaïtes primi cu un simțământ de prietenie spusele lui Lisimah. El căpătă apoi de la acesta toate cetățile ocupate de oamenii lui Lisimah. Apoi îi puse pe cap o diademă și îi îngădui să se întoarcă acasă.“

(Va urma)

Chipul lui Agatocles, pe o monetă antică

Lisimah mai era vestit și pentru cruzimea sa. Filosofului Theodorus din Cirene, care îi răspunsese cu sinceritate și îndrăzneală, i-a arătat pe Telesforus închis într-o cușcă, cu nasul, urechile și limba tăiate, cu ochii scoși, și i-a spus: „În această stare îi aduc eu pe cei care mă jig-nesc“. La care filosoful ar fi replicat: „Ce-i pasă lui Theodorus dacă putrezește în pământ sau la suprafață?“ Telesforus era unul dintre dregătorii săi cei mai importanți și vina lui era că, la un banchet, insultase pe soția lui Lisimah (Athenaeus, retor grec secolul al II-lea d.H.).

În sfârșit, se mai povestea că la moartea sa, în 281, doar

credinciosul său câine a stat de pază lângă cadavrul lui Lisimah și s-a aruncat în foc în momentul în care flăcările cuprindeau rugul funerar pe care zăcea corpul stăpânului iubit.

Acesta era Lisimah: născut în 355-350, el se proclamase rege al Traciei în 306 și avea în jur de 60 de ani când a întreprins în 293-292 o expediție împotriva lui

Dromichaïtes. O primă campanie, prin anii 300-297, condusă de fiul său Agatocles împotriva aceluiași rege get, sfârșise printr-o catastrofă. Dar înțeleptul Dromichaïtes eliberase pe Agatocles și îl trimisese acasă teafăr și încărcat cu daruri de preț. De data aceasta, Lisimah se hotărî să sfârșească odată cu acest adversar care îi contesta stăpânirea asupra unor cetăți și teritorii de la Dunărea de Jos. Porni împotriva lui cu o puternică armată. Ajuns la Dunăre, se zice că Lisimah a primit vizita unui general al lui Dromichaïtes, care afirma că fugise de la regele get și dorea să se răzbune conducând-i pe macedoneni pe

drumul cel mai scurt la cetatea unde se ascundea fostul său suveran. Lisimah se încrezu în cuvintele fugarului, care acționa de fapt la sfatul lui Dromichaïtes. Și, „după ce izbuti să fie socotit vrednic de încredere, [generalul] îi aduse pe macedoneni în locuri neprielnice, unde avură de suferit de foame și de sete“ (Polyainos, scriitor de origine macedoneană, care a trăit la Roma în secolul al II-lea î.H.), deoarece nu avuseseră precauția să-și asigure o retragere organizată și provizii corespunzătoare (Polibiu, istoric grec, secolul al II-lea î.H.). Un alt autor scrie că prietenii îl sfătuiau pe Lisimah „să scape cum va putea și să-și mute gândul că oastea lui l-ar putea salva. Lisimah le răspunse însă că nu era drept să-și părăsească ostașii și prietenii, asigurându-și lui o scăpare rușinoasă“. (Diodor din Sicilia, istoric roman de origine greacă, 80-21 î.H.).

Ajunși la capătul puterilor, înfometați și însetați, macedonienii, vestita falangă care cucerise întreg Orientul, au fost înconjurați de geți și siliți să se predea fără luptă. Acum, lui Lisimah nu-i mai era gândul la războaie și cuceriri, ci doar la un pahar de apă rece! Pe care, după ce l-a băut, ar fi zis: „Doamne, pentru ce plăcere mică am dat cu piciorul la o mare prosperitate!“; sau: „Doamne, pentru ce plăcere mică am devenit din rege, sclav!“; în fine, o a treia variantă: „Vai! Cât de jos am ajuns, pentru o plăcere atât de scurtă am

Odată, pentru a se distra, Lisimah a făcut o glumă aruncând un scorpion de lemn în haina unui cerșetor, care a sărit în sus de frică. Dându-și seama că era vorba de un fals scorpion, acesta a ripostat: „Acum e rândul meu să te înfricoșez, Maiestate: dă-mi un talant [26 kg de aur]!“

Tetradrahmă bătută în vremea lui Lisimah

1914

Generalul Coandă

Nicolae Filipescu și unul dintre numeroasele incidente în care a fost implicat

vizita particulară a generalului Coandă la Istanbul se va transforma într-o misiune diplomatică (știre transmisă de *Daily Telegraph*). Între timp, Sinodul patriarhal din capitala otomană organizează plecarea unui prim lot de 560 de greci spre Salonic dintre cei 6.500 aflați în situație precară.

Valona (Albania) era bântuită de bande grecești. La Corcea, preotul Balamace e ucis, cu toată familia, de antărți greci.

Macedonenii sunt persecutați la Dubnița (districtul militar Rila) de sârbi. Aceștia publică în *Politika* (Belgrad) planul unei uniuni militare-diplomatice-vamale cu Muntenegru.

Climatul de vrajbă abia stăpânită din Balcani impune și României să ia atitudine. Într-un interviu acordat lui Stephen Lauzanne, de la publicația *Le Matin*, care vizitase țara în această lună, regele Carol pune lucrurile la punct: România nu e vinovată că Bulgaria n-a obținut Cavala de la Grecia sau Adrianopolul de la Turcia. În schimb, românii li se datorează trecerea în hotarele bulgărești a localităților Porlotos, Xanthi, a regiunii cu întinse culturi de tutun, ca și accesul bulgarilor la marea Egee. Dacă Bulgaria militară s-a dovedit vitează, cea politică e excesivă, încât l-a pierdut de prieten – conchide înțeleptul monarh. Albania nou creată e privită ca o fină, mai spune regele. Acolo locuiesc români, iar primele cărți cu litere latine le-au fost trimise de la București.

Războiul e o grozăvie, avertiza suveranul României, dar lumea întreagă se pregătea indubitabil în acest sens. Declarațiile ipocrite ale Rusiei (prin glasul ministrului Sazonov) că accelerează înarmarea pentru a-i sili la pace pe potențialii adversari nu înșelau pe nimeni. Anglia își justifică întărirea capacității militare în Mediterana deoarece nu putea rămâne în inferioritate față de forțele europene reunite acolo.

Ce avea să facă România?

Kaizerul Wilhelm al II-lea declarase unui reporter de la *Journal des Débats* că România e menită a juca un rol de seamă în Europa și sabia lui Carol I sau a urmașului lui vor cântări greu în balanța viitoare conflagrații. Doar că românii trăiau în două state diferite, de o parte și de alta a Carpaților, și în vreme de criză era inevitabil ca acestea să se confrunte. Același jurnal vedea o Mică Triplice prin constituirea axei București-Belgrad-Atena. Franța considera vizita perechii moștenitoare a României la Petersburg ca pe o încercare de deturare a atenției opiniei publice naționale de la Basarabia și concentrarea către Transilvania. Să amintim că țarul Nicolae al II-lea declarase fățiș, potrivit foii *Adevărul*, că era dispus să cedeze jumătate de Basarabia ca zestre pentru una dintre fetele lui. Oferta îl privea pe prințul Carol, care își însoțise părinții, dar a rămas fără urmă.

Dacă strategiile matrimoniale dădeau greș, fiecare țară lua în considerare și un plan imediat de înarmare. La conducerea Ministerului român de Război era Ionel Brătianu, în același timp șef al guvernului. El sporește bugetul militar cu 10,2 milioane lei, constituie cinci unități teritoriale, 40 de regimente de infanterie și creează două noi comandanamente teritoriale pentru generalii Culcer și Iarca. Apoi, învățătorii puteau deveni ofițeri de rezervă după două luni de concentrare. În poligonul de la Cotroceni începe un program intens de trageri cu noile mitraliere. Flota națională primește ofrande (între altele, de la Berlin), prin colecta făcută de Ecaterina Cantacuzino, văduva Nababului.

Dincolo de aparențe și declarații fals liniștitoare, România urmărea îngrijorată situația conaționalilor din monarhia austro-ungară. Acolo, legea naționalităților, veche de 50 de

GEORGETA FILITTI

Marele Război bate la ușă, dar România își vede cu hărnicie de treabă. Prezența alor noștri în străinătate e notabilă, iar încrederea în forțele lor nu i-a părăsit încă.

La începutul primăverii 1914 ecourile războaielor balcanice nu se stinseseră încă. Cu excepția României, toți cei implicați în conflictul din anul precedent sunt nemulțumiți. Se fac contestații, se constituie grupuri armate, sunt susținute mișcări seditioase pe teritoriul foștilor adversari. E o stare de efervescență războinică greu de clasificat pentru observatorul de mai târziu: e reverberația războaielor balcanice ori pregătirea psihologico-militară pentru ceea ce avea să înceapă peste doar câteva luni, în iulie 1914 adică Primul Război Mondial?

Marii perdanți erau desigur bulgarii; de aici și cele mai mari agitații provocate de ei. După estimări occidentale, țara lor suferise pagube de 1,240 de miliarde franci (la care se adăuga pierderea Dobrogei, evaluată la 1,5 miliarde franci). Acum, Bulgaria primește 720.000

franci de la Ungaria, iar Austria îi face un „dar prietenesc” de 80.000 de puști și 24 de tunuri. *Le Temps* informează, de la un corespondent din Petersburg, că un comitet macedo-bulgar plănuiește o insurecție, fiind ajutat de turci (care trimiseseră 20.000 de soldați deghizați) în Tracia occidentală. Ostentativ, vasul „Bulgaria” recuperează 800 de conaționali muritori de foame, aflați în portul Salonic. Comitetul „Dobrogea”, înființat recent la Sofia, își propune să mențină spiritul național bulgăresc în provincia pierdută.

Recunoscător pentru bunele oficii ale României (când, în 1913, mediase conflictul cu grecii), Imperiul Otoman apelează din nou la un român ca să limpezească statutul proprietăților din insulele din Marea Egee retrocedate Greciei. Turcii au crezut în van că

1914

Tramvai cu cai

Elena Caragiani,
prima femeie pilot din România

dant Polimenide, G. Moruzi, Romalo, căpitanul Laptev, Peretz).

La Râmnicu Vâlcea se dezvelește bustul lui Constantin Brâncoveanu. Pentru districtele dobrogene recent încorporate, Durostor și Dobrici, stemele ar fi trebuit să fie efigia lui Mircea cel Bătrân și respectiv un far. Dar Societatea istorică română a cerut ca voievodul să fie flancat de un taur și un mistreț, cu deviza *Lege prima italica*, iar pentru Dobrici, sub far, să fie „steagul național al dacilor”, adică al lui Burebista și Decebal, aflat deja pe arcul lui Galeriu de la Salonic. La colegiul al III-lea (al tinerilor) Prahova e ales consilier (cu 944 din 1.670 de voturi) evreul Jacques Samuelli, fapt socotit o premieră în administrația românească. Aceeași administrație dispune adunarea gunoierilor de la marile hoteluri între orele 9 și 2 dimineața, încât străzile devin pestilențiale; iar la București, la intersecții, dacă se întâlnesc un tramvai electric și unul cu cai, acesta din urmă trebuie să dea întâietate (măsură considerată „idioată” de iubitorii de animale).

Apare Liga pentru susținerea traiului ieftin și naivii inițiatori oferă președinția ministrului Industriei și Comerțului, dar Al. Radovici declină această onoare. Maternitățile „Colțea” și „Brâncoveneasa” primesc vizita unor medici belgieni, veniți să ia modele de la români pentru așezămintele lor de profil.

Un ziar al opoziției are aprecieri foarte drastice despre administrația municipală: la noi legile sunt făcute să fie călcate. Când un deputat e și primar și se descoperă incompatibilitatea, acesta își pune un om de paie în loc și treburile merg la fel de prost.

Viața muzicală și cea teatrală sunt în plină efervescență. Iată câteva spectacole: piesa lui O. Goga *Domnul notar*, urmată de un banchet în cinstea autorului; Teatrul „Caragea” își propune să joace doar piese scrise de femei și în-

cepe cu producția Adelei Xenopol. Festivalul Wagner, ținut la Ateneu, e criticat de specialiști pentru felul superficial de interpretare al orchestrei Ministerului Instrucțiunii. În schimb, e apreciat concertul Societății „Limanul”, pentru ajutorarea familiilor soldaților mobilizați și salutat cu entuziasm recitalul lui Arthur Rubinstein.

Prezența românilor în străinătate se face simțită mai mult ca altădată. La Paris se cântă Simfonia română a lui Stan Golestan; la Viena prof. W. Pauker conferențiază despre *Cultura la curtea lui Carol I al României*. Regina Elisabeta devine membru al Societății regale de literatură a Marii Britanii. Revista *Cosânzeana* consemnează concertul organizat de Bartok Bela la Academia maghiară cu tema „Cântece și muzică populară din comitatul Hunedoara”, unde aduce țărani români care cântă și dansează, „făcând să bată inima opresorilor”. În fine, aviatoarea Caragiani face demonstrații aviatice la New York.

China de odinioară avea reguli de politețe ce pot fi trecute la curiozități. Iată o mostră de refuz a publicării unui articol: „Foarte onorat frate al Soarelui și al Lunii. Sclavul tău se prostornează la picioarele tale. Sărut pământul din fața ta și te implor să-mi îngădui să vorbesc și să viețuiesc. Manuscrisul tău foarte onorat s-a lăsat contemplat de noi și l-am citit cu încântare. Jur pe mormântul strămoșilor mei că n-am citit ceva mai desăvârșit. Cu frică și spaimă ți-l restitu. Dacă mi-aș îngădui vreodată să tipăresc asemenea comoară, președintele mi-ar porunci îndată să mă folosesc de el de aici înainte ca exemplu și să nu mai tipăresc altceva. Experiența mea literară mă îndreptățește să afirm că asemenea perle literare nu se creează decât o dată la 10.000 de ani și de aceea îmi iau libertatea să ți-l restitu. Te implor să mă ierți. Mă prosternez la picioarele tale. Sclavul sclavului tău...” ■

Petre P. Carp

Doamna general Averescu prezidează
împărțirea de haine pentru copiii săraci

1914

ani, nu fusese de fapt niciodată aplicată. Contele Tisza vorbea senin în Parlamentul maghiar de armonia româno-maghiară, izvorâtă dintr-o istorie comună. Și poate, ca o concesie, îngăduise o adunare a „Ligii Culturale“, în care vedea „o chestiune a românilor“. Dar le cerea acestora ca revendicările să le fie compatibile cu sentimentele ungurești și cu unitatea statului, prin atașament și devotament la patria și constituția maghiară... Oponenții lui vedeau în recunoașterea Partidului Național Român începutul disoluției statului unitar maghiar. Tot așa, recunoașterea bisericii greco-catolice li se părea imposibilă. Iar societatea maghiară de cultură „Transilvania“ cerea apărarea intereselor suverane maghiare contra românilor. Dacă Parlamentul nu lua măsuri, amenințau extremiștii, țărani din satele limitrofe României se înarmau de zor, gata să treacă frontiera.

Ungurii aveau de ce să se teamă. La o manifestare a „Ligii Culturale“ în sala Dacia din București, după înflăcărate discursuri patriotice și lectura unei scrisori incitante trimise de N. Iorga, participanții (profesori, avocați, studenți, preoți) ieșiseră în stradă cântând *La arme!* și strigând „Jos Austria!“. Iar ca să-și facă vânzare, foaia *Dreptatea* trimisese puștani pe străzi care strigau: „Revoluție în Transilvania!“.

În această escaladare a manifestărilor ostile, *Adevărul* făcea o constatare, calmă în aparență, dar plină de premoniție: „Austria nu va veni la Dunărea românească și noi, pentru moment, n-o să trecem Carpații. Fiecare lucru la timpul lui“.

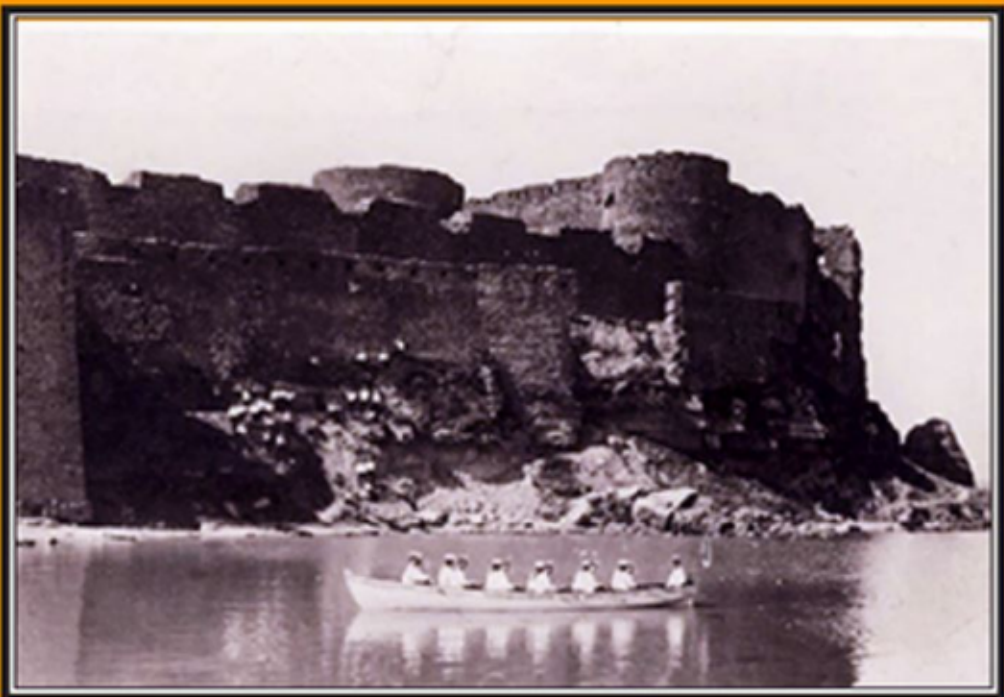
În interior România dezbătea cu aprindere programul reformativ înaintat de liberali. Reforma agrară, cea electorală și, ca o consecință, schimbarea Constituției, rămân în această lună pe prima pagină a ziarelor. Văzute de inițiatori ca un factor de progres, o aliniere la standarde europene, măsurile acestea erau criticate cu

furie de conservatori. Nicolae Filipescu (despre care neprietenii spuneau că toată viața i-a fost o suită de incidente) acuza favoritismul care guvernase totdeauna împărțirea loturilor din Domeniile Statului către țărani. Fuseseră așa „împroprietăriți“ Scarlat Mihăilescu sau Take Protopopescu. Doar că la o lectură atentă a listei beneficiarilor apăreau și conservatorii Ion Marghiloman, Gh. G. Cantacuzino, Grigore Filipescu, frații Lahovari. Tot N. Filipescu găsisese explicația: loturile fuseseră scoase la licitație și atribuite cui oferise mai mult. Apoi ideea călăuzitoare fusese a comasării, nu a fărâmițării. Autorul moral fusese „acest Parlament de bandiți“, strigă el cu năduf. Se dovedea odată în plus că în fața avantajelor materiale, barierele de partid se volatilizau.

La fel de potrivit se arăta P.P. Carp. „Finis Romaniae!“, declarase el patetic, susținând că prin exproprierea marilor moșieri nu puteau fi mulțumiți toți țărani și singura urmare ar fi fost nenorocirea generală a țării.

Conservatorii democrați (takiștii) cereau ca măcar despăgubirile să fie date ca o rentă cu valoare reală, nu una nominală.

România profundă e mai realistă și mai constructivă. Fabrica de ciment Portland „Ion Cantacuzino“ din Brăila își sporește producția la 45 de vagoane pe zi și exportă și în țările balcanice. Bugetul Ministerului Instrucțiunii crește cu 10 milioane lei. Cele 143 de școli profesionale au 12.498 elevi (inclusiv fete). Soția generalului Averescu organizează o cantină pentru studenții săraci. Societatea „Junimea medicală studiosă“ sărbătorește 34 de ani de existență. La București se pune piatra fundamentală a primei grădinițe patronate de „Societatea ortodoxă a femeilor române“, pe str. Virgil Pleșoianu nr. 34. Tot acum se reunesc absolvenții români ai prestigioasei Școli militare de la St. Cyr (generalul Gigurtu, coman-

... și în deceniul trei al secolului trecut

Cetatea Hotin, azi...

ALBUM ISTORIC

Vă prezentăm în acest Album istoric câteva dintre imaginile găzduite de Basarabia-Bucovina.info, ce ne readuc în memorie cetățile lui Ștefan cel Mare, așa cum arată astăzi (fotografii realizate de Cristina Nichituș Roncea) sau cum se înfățișau în perioada interbelică

Cetatea Albă (interior)...

.. văzută dinspre mare, azi...

Cetatea Tighina

O altă imagine a Cetății Albe

... și ieri

Soroca

am observat o frecvență, pe care nu o consider întâmplătoare, a reprezentării acestor lăsași vegetale în „arta crucilor de piatră armenesiți“, *hacikare*. În cultura populară românească ele sunt purtătoare ale mesajelor pe care le-am numit hristice, în opinia mea, adânc înrădăcinate în aceste culturi populare, despre purtătorii cărora se spune că au primit creștinismul apostolic încă din primele secole. Textul literar folcloric românesc este purtătorul ideilor mesianice regăsite în lemnul prelucrat sau piatra modelată sub forma crucii. Comun este sensul creștin primit odată cu procesul atât de vechi al convertirii, sens pe care îl decodează textele populare ale colindelor, cântecelor funerare, legendelor și basmelor fantastice.

Substanță dură, compactă sau fibroasă, de origine vegetală, regăsită în rădăcina, tulpina și ramurile copacilor, lemnul este „materie“, prin excelență. Termenul, în limba română, este de origine latină (din *lignum*) și poate desemna și copacul, arborele ca atare; apare în forme compuse, în denumirile populare ale unor specii de plante (lemn-dulce, lemn-căinesc, lemnul domnului), când este folosit în expresii care definesc starea de nemișcare, rigiditatea, lipsa de sensibilitate, statornicia (a rămâne ca de lemn,

Cruce de lemn pe un deal de lângă Valea Largă

a înlemni, a fi de lemn). În plan simbolic, pentru a exprima crucificarea lui Iisus, evenimentul care a schimbat viața urmașilor protopărinților căzuți în păcat și a dus la mântuirea neamului omenesc, se folosește sintagma „spânzurat pe lemn“. Crucea din lemn, unealtă de tortură infamantă, devine semn și mijloc al mântuirii, apărării. În numele și prin protecția ei omul dobândește veșnicia. În context ritual și ceremonial „lemnul“ funcționează, în multe situații, ca un substitut al trupului omenesc, ca de altfel cele mai multe dintre formele vegetalului.

Ne-am familiarizat cu această materie pe care o recunoaștem ușor ca arbore, copac sau pom – simboluri ale vieții în mișcare, evolutive, amorțirea, adormirea și regenerarea, dezvoltarea, toate fiind asociate și cu simbolismul verticalității, cu tendința de a atinge cerul. Un statut special este rezervat copacului plasat în grădina Edenului, ale cărui fructe, consumate de prima pereche de oameni, în ciuda interdicției formulate de Creator, îi face să cunoască „binele și răul“ și, implicit, moartea. Un alt „lemn“, provenind din aceeași grădină, adus în lume de apele potopului și prelucrat sub forma crucii răstignirii lui Iisus, după cum ne relatează legenda apocrifă despre proveniența lemnului crucii, oferă omului posibilitatea să fie răscumpărat din „robia păcatului“ și să redobândească viața veșnică.

Copacul este un purtător simbolic al experiențelor fundamentale ale omului: viața, moartea și dobândirea vieții veșnice. Copacul (pomul, arborele) este axa

lumii, care unește cerul, pământul și subteranul, fiind în esență sa „lemn viu“. În el se recunosc aceste atribute care sunt ale crucii. *Copacul, pomul este cruce.*

Acolo unde esențele arboricole sunt bogate și variate, s-au dezvoltat așa-numite *culturi*

Busuioc de Bobotează

COPACUL

SABINA ISPAS

Unele specii de arbori, flori și, implicit, fructele lor au devenit, în ultimii 2.000 de ani, purtătoare ale mesajelor de esență creștină, fiind, totodată, părți alcătuitoare ale imaginarii și simbolicii teologice caracteristice creștinismului. Din categoria vegetalelor cu valoare simbolică, alegorică, cu funcție principală în ritual și cu exprimare excepțio-

nală în toate tipurile de texte literare, versificate sau în proză, se detașează, cu autoritate, pomul, concept și esențe diferite. Prezent în fondul de referință al marilor culturi și religii ale lumii, el concentrează, în cadrul fiecărui sistem particularizat, o sumă de caracteristici care îl fac să devină purtător al unor semnificații ce conferă individualitate acestor culturi.

● Comunicarea dintre oameni se făcea, acum două milenii, mai aproape de firea naturală a omului ● Crucea de lemn, ca unealtă de tortură, dar și ca mijloc al mântuirii ● Arborele poartă în el verticalitatea umană ● Pomul este axa lumii: leagă cerul, pământul, subteranul ● Maria L-a ascuns pe Iisus cu ajutorul plantelor ● Prezența vegetalului în hrana din timpul anului bisericesc ● Bradul, ca partener al omului Dincolo

Lumea de acum 2000 de ani nu era mai puțin umblată și cunoscută decât cea de astăzi, cel puțin în arealul Orientului Apropiat și Mijlociu. Importante drumuri comerciale, dar și militare legau Transcaucazia de Mediterana Orientală. Dacă tipul de comunicare și mijloacele de mișcare și transport erau mai puțin rapide, ele ofereau, în schimb, călătorilor – proveniți din areale culturale foarte diverse – cadre pentru o comunicare directă, care se efectua în timp mult mai îndelungat decât cel cu care suntem noi familiarizați, suficient pentru a înțelege temeinic mesajele

tovarășilor de drum cu care se împărtășeau experiențe comune, nu de puține ori chiar extreme, între care experiența morții nu era cea din urmă. Atunci propovăduirea se putea face într-un ritm și prin mijloace mai apropiate de firea „naturală” a omului, înțelegerea mesajelor se realiza după un timp de reflecție, pe care drumul lung și comunicarea directă statornică o favorizau.

Nu ar fi de mirare dacă elementele comune de esență creștină pe care le identificăm în cadrul unor culturi fără contacte directe între ele să se fi propagat astfel. Izvorâte din-

tr-un nucleu religios și dogmatic comun, monoteist, mesajele transmise prin propovăduire apostolică au putut resemantiza asemănător simbolurile și alegoriile pe care le dețineau purtătorii diverselor culturi precreștine, mai ales în zonele amintite ale Orientului Apropiat și Mijlociu, care dispuneau, deja, de elemente comune la nivelul reprezentărilor conceptelor de bază. Credem că în această situație se află *copacul*, obiect, simbol, alegorie etc. –, devenit mai întâi *stâlp* și apoi *cruce*.

Fără a avea acces la multe surse bibliografice savante,

care nu se poate înlătura decât printr-o încercare de regăsire a stării paradisiace, când puterea germinativă a întregii creații era dată de consumul vegetal. Animalele mâncau „iarba câmpului” – „[...] tuturor dobitoacelor pământului și tuturor păsărilor cerului și tuturor jivinelor care se târăsc pe pământ și care au în ele suflare de viață, le dau ca hrană toată iarba și toată buruiana” – *Biblia, Facerea, 1:30* – iar omul, sămânța („Iată, vă dau vouă toate ierburile care au sămânță în ele, de pe toată suprafața pământului, și toți pomii care au roade cu sămânță în ei. Acestea să fie hrana voastră” – *Biblia, Facerea, 1:29*). De aceea rodul vegetalelor și sămânța acestora sunt simboluri și alegorii pe care viziunea creștină asupra lumii le-a resemantizat prin procese prealabile de abstractizare și revalorizare. Codul alimentar creștin prevede consumul exclusiv al hranei vegetale un număr mare de zile din an – posturile de dimensiuni variabile, care sunt repartizate în toate cele trei perioade ale anului bisericesc –, această recomandare fiind, între altele, și un mijloc de apropiere a omului modern de modelul paradisiac.

Plantele, între ele și unii pomi fructiferi, pot prezenta fenomenul *partenocarpiei*, prin care ovarul se dezvoltă „fără ca fecundația să fi avut loc” și se transformă în fruct „lipsit de semințe”. Prin partenocarpie se obțin mere, pere, struguri, portocale,

smochine. Proiectat asupra făpturii umane, acest tip de concepție, în care elementul masculin nu este implicat, amintește de miracolul biblic al nașterii lui Iisus, în care numai voința liberă a Mariei a fost cea care a acționat pentru a primi „adumbrirea Duhului Sfânt”.

Ca o prelungire a relației sacre dintre om și vegetal, în cadrul ritualurilor funerare, lemnul este o prezență statornică, de la sicriul în care este așezat trupul defunctului, la stâlpul, crucea și bradul care străjuiesc mormântul; tot *lemn* (viu) este și pomul (măr, păr, prun) împodobit și dat de pomană cu prilejul comemorărilor. Bradului îi este rezervat un moment special,

când pomului, doborât în cadrul unui ceremonial împlinit de bărbați, femeile îi împodobesc coroana cu ștergare, asemenea giulgiului unui răposat și îi cântă *Cântecul bradului*. El devine partenerul celui decedat în „lumea cealaltă”, dar și pomul sub care el se odihnește și își găsește liniștea în Rai.

Bradul de la nuntă, cel care se așază pe culmea casei nou construite sau împodobește plugul cu care se colindă de Anul Nou, mlădița înmugurită care era folosită ca sorcovă tot atunci și ramurile verzi care se pun la ferestrele și ușile caselor, la porți și la anexele gospodărești de Sf. Gheorghe, Armindenii, Florii etc. sunt, de asemenea, segmente de pom, lemn viu, sinteze ale întregii valori și personalități a vegetalului, niciodată separat de dimensiunea sa sacră, ce materializează și susține credința în viața de după moarte, în posibilitatea dobândirii vieții veșnice.

Momentul recoltării acestor segmente de lemn impune omului un comportament ritual, care nu este numai expresia respectului pe care acesta îl poartă copacului; este o atitudine de conștientizare a unui act sacrificial, de răscumpărare, pe care omul îl împlinește față de vegetalul care îi înobilează existența și îi oferă multiple deschideri, pentru a-și exersa capacitățile creatoare, și îl substituie în actul sacrificial.

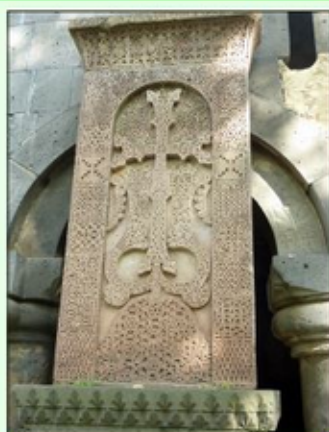

*Grădina Edenului
în viziunea pictorului flamand
Hieronymus Bosch*

(Va urma)

ale lemnului, în cadrul cărora s-au perfecționat tehnici de construcție și tehnologii de prelucrare avându-l pe acesta ca principală materie primă. Societățile care și-au bazat bună parte din evoluție pe cultura lemnului, cum este cea românească, au atins adevărate performanțe în ceea ce privește diversitatea domeniilor de utilizare, cărora le sunt asociate, implicit, valorile sacre și estetice.

Variante ale legendelor populare despre creație și despre nașterea lui Iisus prezintă și felul în care s-au implicat materiile vegetale în acest eveniment, act esențial pentru viitorul omului, pentru mântuire, determinant pentru poziția pe care o vor ocupa în relația ierarhică cu omul făuritor de cultură. Unele vegetale L-au recunoscut pe Mesia și au protejat pe mamă și pe Fiul ei, altele nu au recunoscut exemplaritatea evenimentului nașterii și nu au acordat sprijin celor doi. Alteori plantele au ajutat-o pe Maria să-L ascundă pe Iisus în timpul fugii în Egipt sau i-au acordat sprijin să-L găsească atunci când a fost răstignit de Pilat. Ulterior, omul va fi reprezentat, substituit, încorporat vegetalului și de aceea acesta trebuie să dețină calități deosebite de sfințenie. Bradul, tisa au fost marcate de Teofanie în momentul nașterii lui Iisus și au un ascendent

Hacikar din Evul Mediu păstrat la mănăstirea Sanahin

asupra altor vegetale (ca și grâul, strugurele, smochinul, mărul).

Prezența vegetalului în desfășurările ritualurilor calendaristice din ciclul sărbătorilor românești evidențiază relația specială care s-a creat între făptura umană și el, ca urmare a unei viziuni particulare asupra inter-relaționării regnurilor și rolurilor pe care fiecare le deține pentru a menține echilibrul cosmic și armonia terestră. Unele plante sunt implicate în oficiile ritualurilor copărtașe la victuirea în sacru și sunt purtătoare de valențe purificatoare

și protectoare. Prezența lor este statornică în desfășurarea unor sărbători creștine: ramura de salcie, la Florii, busuiocul, la Bobotează (legenda ne învață că busuiocul a răsărit, ca o floare albă plăcut înmiresmată, sub brațele crucii pe care a fost răstignit Cristos, certificând Sfintei Elena că aceea este crucea adevărată a supliciului; sau ne relatează cum „din sângele curs din rănilor lui Iisus a ieșit busuiocul”), pelinul și frunza de nuc, la Rusalii, crengile de măr, liliac sau alt pom fructifer, de Sf. Andrei, Crăciun și Sf. Vasile etc.

Acestora li se adaugă și alte vegetale cu rol bine cunoscut în ritual: bobul de grâu (poartă chipul lui Hristos, din el se face pâinea rituală euharistică), strugurele (vinul este sângele Domnului, substanță euharistică), fructele și sămburii din care se extrage uleiul (mirul, sudoarea celui răstignit pe cruce) etc. Fructele cu multe semințe – rodia, smochina – sau cu formă rotundă, semn al împlinirii și perfecțiunii – mărul, rodia – sunt înzestrate cu proprietăți speciale pentru curățire, purificare, fertilizare, după cum evidențiază multe motive de largă circulație în basmul fantastic (uneori acestea sunt substituite cu peștele, vechi simbol acvatic, hristic și fertilizator).

Lipsirea de „binecuvântare” este o povară spirituală

Creangă de măr la vremea Sfântului Andrei

Act emis de Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești, la 20 iulie 1715

turală românească ai domniei lui Constantin Brâncoveanu. În sistemul politic otoman, Moldova și Țara Românească se bucurau de o autonomie întemeiată pe vechi capitulații, pe care tocmai în acea epocă oamenii politici români le invocau pentru reglementarea raporturilor cu Poarta și definirea statutului internațional al Principatelor Române. Angajate în marea dezbatere europeană a Chestiunii orientale, Principatele se afirmă drept unul dintre factorii însemnați ai acestei probleme politice internaționale.

La București, cancelaria diplomatică condusă timp de aproape patru decenii de Constantin Cantacuzino, om politic și cărturar fin, format la Istanbul și Padova, căuta să impună o linie politică românească în conflictul mereu deschis dintre Imperiul Otoman, Austria și Rusia.

Dezvoltarea relațiilor comerciale, dar și rolul mereu mai activ pe care românii îl

aveau în problemele politice ale Europei de Sud-Est amplifică interesul pentru limba și cultura din Levant. Domnul Moldovei, Constantin Mavrocordat, introduce în 1742 studiul limbii arabe în programa Academiei Domnești din Iași. S-a păstrat un abecedar arab folosit la aceste cursuri. Însemnări de elevi (Andronic Donici, Nicolae Stratilat) din 1780 ar indica prelungirea predării arabei în Moldova până la această dată. Același Constantin Mavrocordat, în domnia sa din Țara Românească,

rezidește în 1747 la București biserica Sf. Spiridon Vechi, „pentru pomenirea părinților săi și a sa, făcând-o lăcaș pentru ierarhii și călugării arabi“, după cum se arată în pisană greacă și arabă de deasupra portalului. Sf. Spiridon trimitea danii anuale Patriarhiei din Antiohia și înainte de această dată. Ea îi fusese închinată în 1746, devenind metocul bucureștean al îndepărtatei Patriarhii. Peste doi ani primește în dar o parte din moșia domnească din marginea Bucureștilor, cumpără terenuri, întreține un han, peste alt an primește alt dar: două case. În suita patriarhului Silvestru, care obținuse de la Constantin Mavrocordat însemnata donație, erau și originali din Liban.

Inscripția arabă de pe icoana Sfântului Spiridon dăruită de patriarh bisericii Sf. Spiridon fusese scrisă în aprilie 1748 de Butros (Petru) Nawfal, fiul lui Girgis (Gheorghe) din Tripoli, Liban.

Călătoriile patriarhului Silvestru în Moldova și în Țara Românească adaugă noi date relațiilor culturale româno-libaneze: imprimarea, la Iași, a *Liturghierului greco-arab* (1745), a lucrării lui Eustație Argentis, *Dumnezeiasca cină* (1746), a cărții polemice a lui Nectarie de Ierusalim *Arbitrul adevărului și expunerea dreptății* (1747), a *Documentelor sinoadelor din Constantinopol privind catolicismul în Siria* (1747), iar la București a *Psaltirii* (1747). Prezența acestor cărți în biblioteci libaneze, cum sunt mănăstirea Al-Nabi Elias Șuwayya, participarea la lucrul tipografic a unor cărturari libanezi precum Mihail Monahul, din Kurt al-Zahab, atestă funcțiunea acestor cărți ca legătură culturală româno-libaneză. Patriarhia sub a cărei autoritate se găseau ortodocșii din Liban avea, în secolul al XVIII-lea și o bună parte din al XIX-lea, însemnate subsidii

Biserica Sf. Spiridon Vechi

Am urmărit în prima parte a acestui articol (Magazin istoric, nr. 2/2014) evoluția contactelor dintre cele două spații geografice și culturale până la începutul secolului al XVII-lea. Continuăm aici călătoria spirituală oferită de cel care a fost un fin cunoscător al lor.

VECHI RELATII CULTURALE ROMÂNŌ-LIBANEZE

VIRGIL CÂNDEA

Virgil Cândea,
la Congresul AIESEE
de la Salonic, din 1969

Împrejurări politice și culturale comune pun din nou în contact pe români cu reprezentanți ai culturii creștinilor arabofoni din Siria și Liban la începutul secolului al XVIII-lea. Reprezentantul lor la curtea lui Constantin Brâncoveanu este, de astă

dată, Atanasie Dabbas, patriarh al Bisericii Antiohiene, cu sediul la Damasc. El arată domnului muntean raritatea cărților de cult din țara lui și-l roagă să accepte tipărirea în Țara Românească a edițiilor care să înlocuiască vechile manuscrise, rare și scumpe. Brâncoveanu și Antim Ivireanul, mitropolitul țării, cărturar, gravor și tipograf vestit, dau curs cererii patriarhului și astfel apare la Snagov Liturghierul greco-arab (1701), iar la București Ceaslovul greco-arab (1702). Această activitate tipografică va fi continuată apoi în Siria, la Alep, dar și în Liban, la mănăstirea Balamand de lângă Tripoli, și apoi la mănăstirea

Pagini din Liturghierul greco-arab, din 1701

Sf. Ioan din Saigh, lângă Deyr el-Şuweyr, în Libanul de sud.

Acest capitol al relațiilor româno-libaneze, prilejuit de imprimarea între 1698 și 1746 de cărți liturgice pentru uzul creștinilor arabofoni din Siria și Liban, a fost cel mai frecvent cercetat de oamenii de știință ai culturilor interesate. Într-o perioadă în care limba rituală și limba de cultură a acestei părți a lumii se schimbă și

araba ia locul siriacei, apare convingerea că locul cel mai potrivit pentru a obține ediții în tiraje suficiente care să înlocuiască vechile manuscrise este Țara Românească. Formă de colaborare culturală cu însemnate consecințe, această întreprindere comună, care marchează o importantă inițiativă locală, realizată cu mijloacele unui popor înde-

pătat cum erau românii, tipărirea de cărți în arabă în centrele muntene și apoi în Moldova, a fost pentru cei ce vor continua această operă în Siria și Liban o ucenicie în care maestrul era una dintre cele mai luminoase figuri ale culturii românești medievale, Antim Ivireanul.

Vizita lui Atanasie Dabbas are loc în anii de înflorire cul-

Biserica mănăstirii Popăuți

În 1785 este tradus în românește, printr-un intermediar rusesc, primul volum din *Le Voyageur français* (Călătorul francez) al abatelui iezuit Joseph Delaporte, publicist facil, adesea lipsit de onestitate, eseist, istoric, dramaturg și critic. Acest „călător cu gândul“, cum a fost numit de contemporani, reușea, fără să fi ajuns vreodată pe meleagurile Libanului, să redea printr-o compilație nu lipsită de farmec o imagine a țării, care înseamnă cea dintâi descriere contemporană a Libanului pusă sub ochii cititorilor români. Este zugrăvit Sidonul, despre care Delaporte știe că fusese zidit de Justinian, că nu mai are decât ruine, dar și „vin bun“. „Puținele munți sunt care să poată întrece slava Libanului și nu este niciunul de care așa adesea să pomenească Sfânta Scriptură“, afirmă autorul atent, așa cum se cuvine unui abate, la așezămintele religioase, dintre care descrie reședința maronită de la Qanubin, mănăstiri, peștera Sfin-

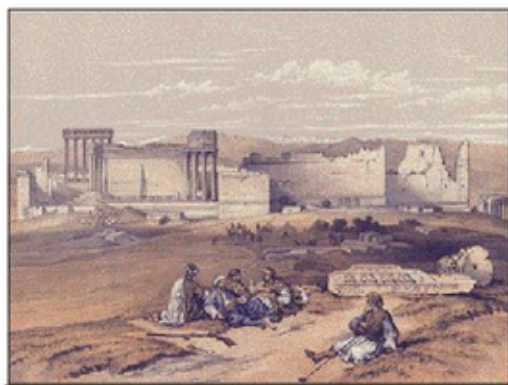
tei Marina și, negreșit, cedrii. La Baalbek întârzie asupra ruinelor, care îl impresionează prin frumusețe și mulțime.

Ioan Calimachi, fiul domnului muntean Alexandru Calimachi, va fi cunoscut aceste descrieri ale unei regiuni pe care însă n-a mai apucat s-o vadă, deoarece, exilat în Siria în 1821, odată cu izbucnirea insurecției grecești, este decapitat la Cezareea.

Alături de informațiile mai exacte ale geografilor și călătorilor stăruie încă imaginile întârziate ale culturii medievale. În 1837 este publicată la Neamț traducerea *Hronografului* lui Dimitrie Rostovski. Într-un apendice întâlnim descrierea Asiei. În acest continent „iaste și pământul făgăduinții, unde Hristos s-au născut, au viețuit, au murit și au înviat; dintru dânsa au ieșit cei dintrăi viețuitori, adecă oameni preste tot pământul și mare numărători de stele și alte învățăături de acolo, toate aromatele, tămâia, rădăcinile cele mirositoare... Acolo împărățiile au înflorit, asirienilor, lidilor, perșilor, Finiskia, Assiria...“ În această carte prăfuită se repetau vechile tradiții despre „locul raiului“, dar autorul contestă legenda că el putea fi loca-

lizat „aproape de munții Libanului“ sau de „cetatea Hevronului“...

Revoluția de la 1848 a risipit, după înăbușirea ei, pe căile exilului, în Occident, dar și în Răsărit, pe mai toți luptătorii din fruntea mișcării revoluționare, oameni politici de curaj și cu vederi înaintate, dar în același timp mulți dintre ei erudiți cărturari. Unul dintre aceștia, Dimitrie Bolintineanu, poet de nuanță romantică, patriotică, a întreprins prin aprilie 1853 o călătorie spre Ierusalim și Egipt, în cursul căreia trece prin Liban. Cercul literar românesc au beneficiat de notele atente, erudite adesea, frumos scrise, ale lui Bolintineanu. Tripoli, monumentele sale, evocarea trecerii pe aici a poetului Saadi, Beirutul, cu urmele feniciene și tradiția balaurului Sfântului Gheorghe, sunt primele orașe libaneze pe care le vizitează revoluționarul român. Dincolo de înfățișarea de acum un secol și mai bine a Beirutului, călătorul român întrevede posibilitățile dezvoltării sale și scrie: „Din toate cetățile de pe coasta

Ruinele Baalbekului, litografie de epocă

din Țara Românească și Moldova: mănăstirea Sf. Spiridon Vechi din București, mănăstirea Popăuți din Botoșani, vii la Nicorești, un hectar de teren și 20 de prăvălii în București, un venit care numai între 1848-1854 a fost de 189.535 de piaștri valahi.

Dezvoltarea cunoștințelor de geografie universală (manualul lui Buffier este de două ori imprimat în traducere română, în 1785 și 1816), apoi memorialele de călătorie adaugă noi detalii informațiilor despre Liban ce puteau fi obținute prin contacte directe.

Dar în acest prag al secolului al XIX-lea imaginea românească despre Liban se schimbă, odată cu prefacerile radicale, în sens modern, ale culturii românești înseși. Răspunzând altor condiții politice, sociale, culturale, contactele româno-libaneze iau alt curs. Din legăturile precedente rămân doar motive literare sau material de cercetare istorică.

Acele legături avuseseră însă un temei care poate oferi interesante sugestii studiilor de istorie comparată.

Țara Românească, Moldova și Libanul au avut în

ordinea politică condiția comună a unei suzeranități otomane până în secolul al XIX-lea. Dar tot comun – și aceasta spre deosebire de alte popoare din cuprinsul Imperiului Otoman – a fost faptul că în toată perioada considerată aceste țări și-au păstrat conducătorii locali, instituțiile, credința, inițiativele culturale, autonomia internă. Citind istoria paralelă a celor două popoare în această epocă de supraviețuire și dezvoltare prin lupte și negocieri neîntrerupte găsim numeroase situații și acțiuni comune. Emirul druz Fahreddin I (1585-1635), mecena, ctitor, promotor al relațiilor internaționale și luptător pentru independența țării sale, ni-i evocă deopotrivă pe Matei Basarab (1632-1654) ca și pe Constantin Brâncoveanu (1688-1714), ale căror domnii sunt marcate de aceleași idealuri și inițiative.

Alternanța capitalelor Amuntene, în secolele XV-XVII, în funcție de relațiile cu Poarta (Târgoviște sau București), ne amintește același fenomen libanez din epoca emirilor Șihab, când reședința se muta de la Dayr al-Qamar la Beirut și înapoi. Libanul, deodată cu Țările Române, au cunoscut lupta pentru putere între facțiunile aristocratice și suveran, care era promotorul centralizării puterii de stat; au cunoscut lupta pentru libertate în se-

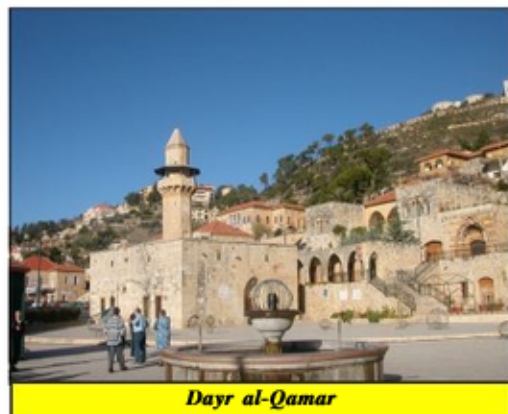

Mitropolitul Antim Ivireanul; tablou votiv în biserica Govorei

colele XVIII-XIX; au trecut la modernizarea instituțiilor în secolul al XIX-lea; au fost conduse prin Regulamente Organice (în Țara Românească și Moldova, 1831-1832, în Liban, 1864); și-au apărut pe plan internațional statutul de autonomie internă, divizând, în jocul echilibrului politic, marile puteri.

Istoria orașelor din cele două țări urmează un curs asemănător începând din aceeași perioadă (către mijlocul secolului al XIX-lea). Odată cu creșterea importanței lor economice asistăm deopotrivă la afirmarea aceluiași rol de factori de legătură între culturile din Orient și Occident.

Ca și Țările Române, Libanul și-a cucerit unitatea și independența de stat prin forțe interne, prin oameni politici abili, fervenți patrioți, conducând mase care nu pierduseră niciodată virtuțile curajului și ale dragostei de libertate.

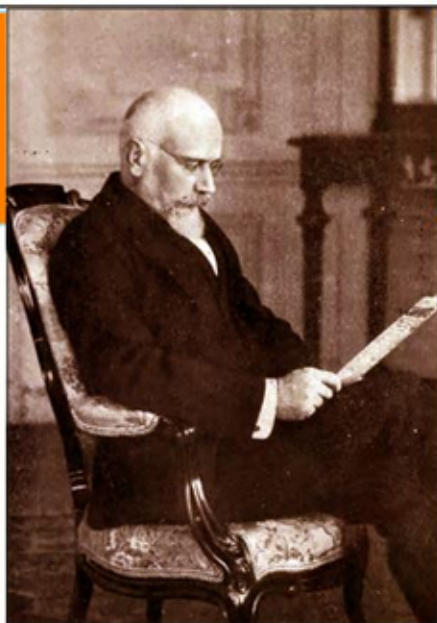
Dayr al-Qamar

CREATORUL GRECIEI MODERNE

DORINA MIHALCEA

Anul acesta se împlinesc 150 de ani de la nașterea unuia dintre cele mai iubite și apre-

ciate personaje ale istoriei moderne și contemporane a Greciei, Eleftherios Venizelos.

Era anul 1864... În micuța localitate Mournies, situată la doar câțiva kilometri de Chania (cel mai mare oraș al Cretei, vechea capitală din perioada venețiană), în familia lui Styliani și a lui Kyriakos Venizelos, la 23 august, se năștea încă un fiu Eleftherios! Atât data exactă de naștere, cât și alegerea numelui au generat controverse și multe povești, preluate de marea majoritate a biografilor. Una dintre cele mai vechi, dar și populare variante îi aparține britanicului S.M. Chester, care povestește că Styliani, pentru a fi sigură că va da naștere unui băiat sănătos, a cerut ajutorul Sfintei Fecioare Maria, promițând că va naște, asemenea ei, într-un staul, în fân. La rândul său, un alt biograf, de astă dată de origine greacă, C. Kerofilias, insistă pe prezentarea unei alte variante, cu același iz religios pronunțat pentru a avea o naștere ușoară și pentru sănătatea pruncului s-au rugat doi preoți ortodocși, alături de doi hoagea, în limbi diferite.

Povești controversate

Zvonurile, care mai de care mai mirolante – cum că o

lumină albă ar fi apărut pe cer la nașterea băiatului –, au ajuns, mai târziu, și la urechile lui Eleftherios. Ironic, viitorul om politic a replicat, într-un interviu acordat ziarului *New York Times*, la 30 octombrie 1921: „Nu mai susțineți asemenea povești... Oamenii vor ajunge să creadă că sunt Dumnezeu!”. Și, pentru a da și mai mare greutate spuselor sale, a venit cu o variantă proprie. Conform acesteia, disperați că ar fi pierdut până atunci trei copii, părinții au aplecat urechea la un vechi eres popular. Numai un copil înfiat ar fi soluția. Și, pentru a urma obiceiul, după ce a născut, mama a fost despărțită de prunc. Micuțul a fost pus într-un coș de nuiele și, pe ascuns, niște prieteni ai familiei l-au adus, ca și cum l-ar fi găsit, și i-au întrebă pe Styliani și Kyriakos dacă nu doresc să îl crească ei.

Și originea prenumelui, Eleftherios, a prezentat mai multe versiuni. Cea mai simplă o leagă de biserica la care băiatul a primit taina botezului – Sfântul Elefterie din Mournies. O alta o aduce în prim-plan, din nou, pe mamă, care s-a rugat fierbinte la patronul aceleiași biserici pentru a-i da o naștere ușoară și un copil sănătos, iar, în semn de mulțumire, și-a botezat fiul după numele sfântului. Unul dintre biografi (Chester) a oferit și o altă variantă, mai... revoluționară. Cel care a ales numele a fost însuși preotul, care a prorocit că nou născutul, Eleftherios, va ajunge să elibereze insula de tirania otomană!

Primii ani de viață au fost încărcăți de evenimente pentru locuitorii micii insule, încă sub ocupație otomană, cu toate că Grecia își câștigase independența. Când Eleftherios avea numai doi ani, cretanii s-au ridicat, din nou, la luptă. Mișcarea, ce a durat trei ani, a rămas în istorie mai ales prin eroismul celor care, după ce se adăpostiseră, alături de revoluționari, între zidurile mănăstirii Arkadia, în noiembrie 1866, asediați de trupele otomane, au preferat

Siriei, Beirutul pare a fi urzit să ajungă odată una din cele mai importante cetăți ale Orientului. Îl preocupă maroniștii, cărora le evocă pe scurt istoria, mutawallișii și druzii, care se bucură de aceeași atenție în notele sale.

Descrierea costumelor elegantelor doamne din Beirut este cea dintâi pe care a înregistrat-o literatura română. „Felurile costume ale acestor popoare ne atraseră mai cu seamă mirarea, însă cel mai curios costum este al femeilor druze. Ele poartă pe cap, sub văl, într-o parte, un corn lung de un cot aproape. Aici ochii călătorilor nu mai văd pe stradă trecând femeile învelite cu văluri transparente, prin cari se zăresc fețe albe și frumoase, cosițe voluptuoase împletite cu perle; ochi negri sau albaștri, a căror căutare se varsă asupra străinilor ca niște scânteie; aici femeile sunt învelite cu mantile albe; pe cap poartă un văl alb și pe figură un alt văl închis, des, prin care văd, fără să fie văzute. Ai zice, văzându-le învelite în mantilele lor albe, niște umbre ieșite din morminte cu giulgiul

de moarte și rătăcind în lumea ce nu mai este a lor. Câte din aceste femei surprinserăm un minut fără văl, văzute prin porțile caselor lor, ne dară să înțelegem că Beirutul are în sânul-i cele mai rari frumuseți. În Siria ochii femeilor sunt partea ce ele ascund mai cu îngrijire, pe când sânul rămâne dezvelit; în Turcia proprie ele învălesc gura, mai cu îngrijire; aceasta se face și în Egipt. Noi văzurăm în Beirut mulțime de femei fără văl, cele mai multe creștine. Fără să se oprească la Sidon sau Tir, Bolintineanu crede totuși nimerit să le evoce, probabil după alte descrieri, sensibil, ca toți romanticii români ai vremii, la „poezia ruinurilor“.

Călătorii români prin Liban se înmulțesc în secolul al XIX-lea; puțini au lăsat însă memoriale sau însemnări de drum.

Numai pe la poalele Munților Liban au trecut în 1911 cei patru globe-trotteri români, în frunte

cu Dumitru Dan, care, ca student la Paris, participă la concursul organizat de Touring-Clubul Franței pentru ocolul pământului pe jos. Pe drumul dintre Alep și Damasc ei admiră urme antice și me-

Dimitrie Anghel, cu Natalia Negru

dievale, păduri de curmali, smochini și măslini, cedri pe care-i cred vechi de trei milenii, dar mai cu seamă „Djebel-el-Şehul acoperit cu zăpadă, despre care arabii zic că pe capul lui e iarnă, pe umeri primăvară și la picioarele lui vară“.

Din Beirut a început și la Beirut și-a încheiat G.M. Cantacuzino, arhitect și literat român de o mare sensibilitate, lunga sa călătorie din 1937, care avea să-l aducă prin deșert la întâlnirea cu vestigiile atât de venerabilei civilizații: Siria, Persia și Irak.

Cea mai sensibilă evocare a Libanului din literatura română modernă nu este, cum ne-am aștepta, rezultatul unei călătorii, ci al unei meditații în Jardin des Plantes, la Paris, în fața unui bătrân cedru. Ea este datorată delicatului poet și prozator român care a fost Dimitrie Anghel și datează din 1911. Prin simbolul Libanului meditația sa reconstituie o întreagă lume pe care o consideră cu simpatie, cu nostalgie chiar. ■

Cei patru globe-trotteri români; al doilea din dreapta, Dumitru Dan

Chania, de a ține seama de așteptările exprimate de Adunarea Națională a Cretei însemna, în fond, o susținere, deghizată, a politicii otomane. Impresionat, Chamberlain i-ar fi declarat mai târziu guvernatorului Băncii Greciei (el însuși de origine cretană): „Cu asemenea oameni, precum cei cu care m-am întâlnit ieri, nu ar trebui să vă mai faceți griji cu privire la certitudinea eliberării de sub turci”.

În 1887, proaspăt posesor al unei diplome de avocat, Eleftherios s-a reîntors pe insula natală.

De la agonie...

În amintirea unui contemporan – viitorul ambasador grec la Londra, Caclamanos – figura sa fermă a rămas bine întipărită: „Întreaga fizionomie, expresia remarcabililor lui ochi și, mai ales zâmbetul – acel misterios zâmbet pe care jurnaliștii greci, cu umor, l-au comparat, mai târziu, cu cel al Giocondei lui Leonardo –, toate m-au surprins. Dar a început să vorbească... Mi-am lăsat jos tocul și l-am ascultat de-a dreptul fascinat”.

La sfârșitul anului 1891, și viața de familie părea că intrase pe un făgaș de împliniri: dragostea pentru Maria Kate-louzu (fiica unui reputat negustor chaniot) l-a adus în fața

Familia Constantin Mitsotakis și unchiul Eleftherios Venizelos

altarului. Peste un an a venit și primul fiu Kyriakos, iar în 1894 Sophocle. Dar, fericirea nu a durat mult: prea iubita soție s-a stins după ce i-a dat naștere celui de-al doilea copil. Părea că totul se terminase pentru Eleftherios. A depășit cu greu depresia (câteva luni nici măcar nu s-a mai dus la muncă) și, în semn de doliu, pentru toată viața, a hotărât să își lase barbă și mustață, schimbându-și înfățișarea.

Alte evenimente tragice – războiul greco-otoman (1897), revolta cretană (1897-1898) –, dar și fericite – instaurarea guvernului autonom al Cretei (1898) – l-au readus în tumultul acțiunii. La 1 iulie 1898, reprezentanții Marilor

Puteri europene au autorizat formarea unui comitet executiv, însărcinat cu organizarea insulei până la sosirea noului numit Înalt Comisar, prințul George al Greciei și Danemarcei (1869-1957), fratele mai tânăr al regelui Constantin. Venizelos, bineînțeles, nu putea fi omis.

Din poziția de deputat și, mai apoi, de ministru al Justiției (1899-1901), a dema-

rat principalele reforme: reorganizarea tribunalelor; modernizarea sistemului judiciar; organizarea jandarmeriei; crearea unei Bănci Naționale; instituirea unei monete naționale – dragma. Destul de repede au apărut și primele disensiuni între noul conducător al Cretei, tânărul, impetuosul și deloc experimentat prinț George, și mult mai chibzuitul cretan Venizelos. Una dintre primele probleme a fost generată de dorința Înaltului Comisar de a-și ridica un palat, demn de însemnătatea funcției ocupate. În ochii lui Venizelos o asemenea construcție nu dădea deloc bine; ar fi reprezentat un simbol al per-

manentizării situației, iar el nu militase deloc pentru așa ceva. Cuvântul decisiv i-a aparținut, iar George s-a văzut nevoit să renunțe la mărețul plan... Însă punctul principal al dezacordului dintre cei doi a fost reprezentat de maniera de a conduce insula.

Comitetul Executiv al Cretei; al doilea din stânga Eleftherios Venizelos

să moară, decât să devină prizonieri.

Nici până astăzi, rolul lui Kyriakos Venizelos în mersul evenimentelor nu a devenit foarte clar. După unele surse, a făcut parte din tabăra revoluționară și nu a acceptat să se supună sultanului. După altele, și-ar fi îndemnat conaționalii la păstrarea calmului, iar decizia de a părăsi insula a venit din teama de a nu fi considerat un trădător. Despre masacrul de la mănăstirea Arkadia,

familia Venizelos a aflat pe meleaguri străine. La sfârșitul lunii august, alături de câțiva prieteni apropiați, Kyriakos și-a luat odraslele și soția și au pornit spre insula Kythira. Trei ani mai târziu, au plecat și de acolo și s-au îndreptat spre mai bogata insulă Syros, la Ermoupoli. De-abia în 1872, după acordarea amnistiei generale de către sultanul Abdulaziz (1861-1876), s-au putut întoarce în Chania, unde Kyriakos și-a deschis o prăvălie în partea veche a orașului, iar, în 1876, a reușit să cumpere o bucată de pământ (aproximativ 2.000 mp), în suburbii, unde a și început să își ridice o vilă, înconjurată de o frumoasă grădină și o vie.

O întâlnire importantă

Convins că viitorul pentru Eleftherios este afacerea familiei, Kyriakos nu l-a încurajat să studieze. Insistențele consulului general grec din

1913, Regele Constantin al Greciei și Eleftherios Venizelos

Chania, George Zigomalas, i-au schimbat, se pare, optica „E o mare greșală să îți condamni fiul la o obscură existență comercială. Îi furi țării tale, astfel, un mare apărător. Crede-mă, lasă-l să învețe. Are tot ce îi trebuie ca să se transforme într-un avocat strălucit” (Kairophilas Kostas). Și, astfel, tânărul Venizelos a ajuns la Atena, unde a fost atras, încă de la început, de politică și, mai ales, de personalitățile vremii, ce și-au lăsat amprente vizibile asupra spiritului său în formare.

După ce s-a înscris la Universitatea națională capodistriană de la Atena, pentru a studia dreptul, în 1883, pe când era aproape gata să absolve și cel de-al doilea an, Eleftherios a fost chemat de urgență acasă. Kyriakos era grav bolnav și, în scurt timp, s-a și stins din viață. Susținerea familiei i-a revenit tânărului Venizelos. În 1885, convins că făcuse tot ceea ce era necesar pentru familie, s-a hotărât să se reîntoarcă la

Atena, pentru a-și termina studiile. A fost momentul în care a reușit să se facă, pentru prima dată remarcat și în cercurile politice.

În noiembrie 1885, Joseph Chamberlain (1836-1914), deja debarcat de la conducerea Ministerului Comerțului britanic (iulie 1885), aflat la Atena, a declarat presei că este convins că locuitorii insulei Creta nu doreau unirea cu Grecia. O delegație formată din cinci studenți cretani a obținut permisiunea de a se întâlni cu influentul afacerist și politician britanic.

Eleftherios Venizelos a devenit, rapid, purtătorul lor de cuvânt. Întrevederea a durat puțin peste o oră, tinerii încercând să îi prezinte lui Chamberlain mai ales aspectele legate de proasta administrare a insulei de către otomani. Venizelos a insistat, subliniind că refuzul Marilor Puteri, reprezentate de diplomații lor din

Venizelos inspectează trupele grecești de pe frontul macedonean în 1918, alături de amiralul Pavlos Koundouriotis și generalul Maurice Sarrail

neficiat de un sistem coerent și modern de partide. Formațiunile existente încă din secolul trecut se luptau cu multe probleme organizatorice și, mai ales, cu lipsa unor ideologii proprii clare. Înființarea Partidului Liberal (*Fileleftheron*), în 1910, a reprezentat un moment important în restructurarea vieții politice elene.

Carierea politică a lui Venizelos era la început. Au urmat războaiele balcanice, din care Grecia a ieșit învingătoare. El personal s-a ales cu un conflict de proporții cu comandantul șef al trupelor grecești, moștenitorul tronului, Constantin. Cele două personaje erau, după cum își amintesc contemporanii, carismatice. Nu puteai să le rezisti, nici unuia, nici altuia, mai ales când le erai prin preajmă. În special, ochii albaștri ai lui Venizelos și abilele luări de cuvânt, în dialect atenian, ale lui Constantin făceau adevărate minuni! Disensiunile inițiale s-au agravat după asasinarea regelui George, la 18 martie 1913, și urcarea pe tron a lui Constantin, mai ales cu ocazia negocierilor păcii cu Bulgaria. Venizelos, adept al unei soluții minimale în ceea ce privea chestiunea acordării unei ieșiri la Marea Egee bulgarilor, se vedea confruntându-se cu un monarh mult mai deschis cererilor de la Sofia. De multe ori, răbdătorul cretan ajungea la capătul puterilor. Un

asemenea moment apare evocat și în amintirile ministrului Afacerilor Externe român, Take Ionescu (de altfel, un apropiat al lui Venizelos), diplomatul povestind cum a fost martor la o ieșire nervoasă a premierului grec.

În ochii occidentalilor, Venizelos devenise un adevărat personaj remarcabil. După cum își amintea unul dintre participanții la negocieri, prințul Karl Marx Lichnowsky (1860-1928), ambasadorul Germaniei în Marea Britanie, „Venizelos a fost, cu siguranță, cea mai distinsă figură de la Conferința Balcanică”. Peste doi ani, s-a ajuns, din păcate, la demiterea prim-ministrului. Cu toate că se părea că regele Constantin biruise, victoria sa nu a fost decât de scurtă durată.

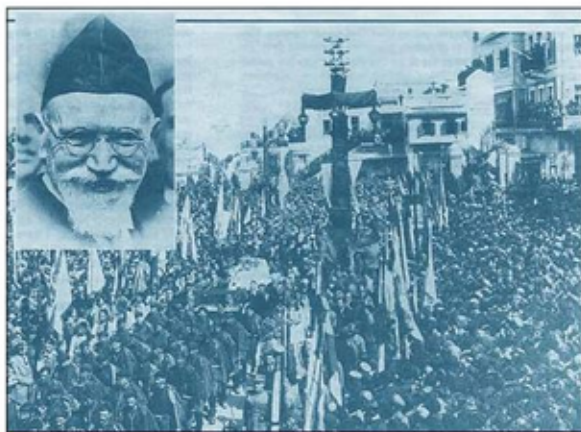
După un al doilea mandat de doar câteva luni (august-octombrie 1915), sub un nou monarh, Alexandru I, Venizelos se va întoarce la cârma statului în iunie 1917. Au urmat alți trei ani importanți, marcați, mai ales, de

semnarea tratatelor de pace care au pus capăt primei conflagrații mondiale.

În 1920, omul politic ajuns la apogeul carierei se bucura de o binemeritată vacanță la Nisa. Trecuseră numai zece ani de la primul său mandat. Dar ani care transformaseră radical Grecia. Profesorul Herbert Adams Gibbons (1880-1934) o demonstrează, printr-o ironică analogie: „În 1910, Kaiserul Wilhelm ar fi putut să se întrebe: Oare cine este acest Venizelos? În 1920, Venizelos devenise unul dintre personajele-cheie decidente în zona de Est a Europei, în timp ce Kaiserul își petrecea timpul într-o grădină daneză, admirându-i realizările...”.

În 1928, într-un context intern marcat de convulsii sociale și politice, Venizelos a fost chemat, din nou, să gestioneze afacerile Greciei. Era a treia oară când impunea reforme și un spirit novator. Dar alegerile din 1932 nu i-au mai dat câștig de cauză. Poporul a amendat, de astă dată, din ce în ce mai

evidenta înclinație spre dictatură. Cu toate că a încercat, prin orice mijloace (chiar și prin implicarea în punerea la cale a două lovituri de stat militare), să revină la putere, Eleftherios Venizelos, fostul creator al Greciei moderne, părintele partidului liberal, s-a stins din viață, în exil, la Paris, la 18 martie 1936. ■

Akrotiri, 29 martie 1936:
cortegiul funerar al lui Eleftherios Venizelos

Venizelos a vizitat și portul Brăilei, la 1 august 1913 (*Magazin istoric*, nr. 10/1998). Văzând atâtea vapoare ce arborau drapelul grec, a rămas emoționat, spunând că nici la Pireu nu a văzut atâtea steaguri fluturând!

Brăila, Văloaie din Pireu

Cu toate că actul constituțional la care Venizelos își adusese din plin contribuția îi acorda puteri largi prințului George, situația nu era deloc pe placul cretanului, care dorea modificarea acelor prerogative și lărgirea atribuțiilor decisive atât ale Parlamentului, cât și ale miniștrilor.

Nemulțumirile s-au acumulat și, în primăvara anului 1905, Venizelos reușea debarcarea înaltului Comisar. Reputația cretanului ajunsese să depășească granițele insulei. Același Caclamanos ar fi povestit că, însuși Clemenceau, în 1899, reîntors dintr-o vizită făcută în Grecia, cu ocazia unei petreceri, i-a spus cunoscutei poete și publiciste Ana Brâncoveanu, contesă de Noailles (1876-1933), că a fost impresionat în special de un tânăr Venizelos. „Cine e Venizelos?“, ar fi întrebat contesa... „În curând, întreaga Europă îi va cunoaște numele!“ – ar fi replicat Clemenceau.

...la extaz!

În vara anului 1909, o grupare de militari rămasă în istorie după numele cazarmei situate într-o periferie a

Atenei, la Goudi – s-a aflat la originea loviturii de stat care l-a propulsat din nou pe Venizelos. În 1910, a devenit, astfel, prim-ministrul nu al Cretei, ci al întregii Grecii. „A găsit o Grecie mică – sublinia S.M. Chester –, neînțeleasă de restul lumii, umilită; a făcut-o mare, de două ori victorioasă, a acoperit-o cu glorie și i-a dat încrederea în viitor. Oare ce altă recompensă ar fi putut avea un mare om politic?“.

Întrebat care ar fi fost cheia succesului său, conform unei însemnări a lui Take Ionescu, cretanul ar fi răspuns: „Le-am spus întotdeauna celor din jurul meu adevărul și numai adevărul și am fost mereu pregătit să părăsesc puterea, fără niciun regret“.

Ankara, 1932: Eleftherios Venizelos și Mustafa Kemal Atatürk

Noul prim-ministru s-a înconjurat de colaboratori proveniți din tabăra reformiștilor și a început să aplice un program extrem de popular, inspirat din mișcarea revoluționarilor din Goudi. De la început, în noua postură, biografi au notat că Venizelos i-ar fi declarat, ferm, monarhului George I: „Dacă Majestatea voastră consimte să îmi încredințeze întreaga putere, pentru a-mi pune în aplicare programul, vă promit să mă prezint în fața Voastră, în cinci ani, cu o Grecie nouă, modernizată, capabilă să inspire respect și să își afirme și susțină drepturile“. Și, s-a și pus pe treabă...

Importanța schimbării a fost sesizată și la București. În cronică din 22 octombrie 1910 a *Vieții Românești*, intitulată *Guvernul Venizelos*, I.G. Duca scria: „Omul politic grec a venit cu formula unei politici naționale într-o țară care se prăpădea, căutându-și în zadar salvarea într-o politică de partid. Domnul Venizelos se înfățișează astăzi nu ca omul unui partid, ci ca reprezentantul unui curent național“.

Înainte de anul 1910, Grecia nu a be-

Prima zi de lupte

cu marca Uniunii (U.S.) și a nuanțelor tunicii și pantalonilor.

Celebrarea celor 150 de ani de la marea bătălie a fost marcată de două reînscenări, puse la cale de două organizații diferite – și antagoniste! –, la distanță de o săptămână una de alta. Cel dintâi eveniment s-a desfășurat sub auspiciile unei organizații particulare, „Blue Gray Alliance” (Alianța Albastru Gri), în intervalul 27-30 iunie, pe un vast teren ce aparține Fermei Bushey, iar cel de-al doilea – cel așezis oficial –, realizat de Serviciul Parcurilor Naționale, a avut loc la Ferma Redding, între 4-7 iulie 2013.

Ca devotat confederat valah, mă alăturasem unui mic grup de camarazi germani din First European Confederate Battalion (Primul batalion confederat european), conduși de maiorul Dusty Eisenburg, un specialist în istoria Războiului Civil. Ei făceau parte din 7th Georgia Cavalry, dar aveau să lupte ca infanteriști, fiind incluși în Regimentul 28 Infanterie, Virginia, din Corpul de Armată al generalului James Longstreet.

La punctul de recepție putea fi achiziționată o publicație, elegant tipărită, în care se prezenta istoricul luptei reconstituite, programul acțiunii și harta taberei foarte întinsă, de altfel. Niște tractoare cu remorci pline de baloturi de paie, pe care luau loc călătorii, făceau naveta între punctele importante ale acestei așezări temporare de proporții.

Ne-am echipat și, după aceea, ne-am prezentat la unitatea noastră, unde am fost întâmpinați cu multă căldură (și cu bere rece). Corturile au fost ridicate în timp record. E drept că nu posedam decât

o foaie impermeabilă individuală, care se unea cu aceea a camaradului cu care urma să împart adăpostul, iar apoi se sprijinea pe un băț mai lung și pe două crăcane, rupte dintr-un pomișor din preajmă, exact așa cum procedau soldații de la 1863.

Zorile s-au ivit repede. La 05.30 a fost sunată deșteptarea. Compania I, din care făceam parte, a fost adunată și sergentul a strigat apelul. Apoi ne-au fost distribuite armele și muniția (50 de cartușe și 70 de capse). Eu am primit o pușcă Enfield, cu care eram deja familiarizat. Am fost încolonați și am

pornit-o spre câmpul de luptă. Marșul a fost destul de lung, pe un teren accidentat, cu bălți și noroi. Am traversat un păraiaș prin vad apoi am intrat într-o pădure. Acolo erau masați „inamicii”, pe care, mai târziu, aveam să-i înfruntăm. După ce am depășit zona „dușmanilor” și am ajuns în perimetrul ce ne fusese desemnat, s-a făcut o lungă – și binevenită – pauză.

Nu departe, spre liziera pădurii, se auzeau împușcături și bubuit de tun. Noi continuam să fim ținuți ca trupe de rezervă. Oamenii se cam plictisiseră să stea inactivi. Un locotenent a venit la colonelul Tim Smith și a anunțat că, dacă nu se intră în luptă, oamenii săi au amenințat că se întorc în tabără – așa era în armata de voluntari! Atunci, comandantul de batalion a ținut un scurt consiliu de război cu subordonații, apoi s-a dat ordinul de înaintare. Am părăsit pădurea, ieșind în câmp deschis. Colonelul Duffie Miller comanda ținându-și chipul în mână. Trecea prin fața trupelor și le îmbărbăta. A ordonat să încercăm armele și să

În marș, prin pădure

Statuia generalului Lee și una dintre întrupările lui din timpul reconstituirii

● Marș pe teren accidentat, cu bălți și noroaie ● Revolta voluntarilor: dacă nu sunt introduși în luptă, pleacă acasă! ● Salvă după salvă ● Morții și răniții fac, discret, poze ● Un gornist intonează „Stingerea” pentru cei căzuți acum 150 de ani ● Doi dandy spîlcuiți sunt invitați să se alăture armatei ● Generalul Lee electrizează trupa ● Cu pălăria în vârful sabiei, în fruntea soldaților

LA GETTYSBURG, ARMELE AU ZĂNGĂNIT DIN NOU

ADRIAN-SILVAN IONESCU

Între 2011 și 2015, sunt comemorați, în Statele Unite, anii Războiului Civil, ce reprezintă coloana vertebrală a istoriei americane. Începutul lunii iulie a fost marcat, în 1863, de marea victorie de la Gettysburg a trupelor nordiste asupra celor sudiste (1-3 iulie). Din acel moment, balanța succesorilor pe front s-a înclinat în favoarea Uniunii. La împlinirea unui secol și jumătate de la acele evenimente, care au schimbat cursul conflagrației, au fost programate, în aceleași locuri, spectacole de istorie vie pentru a-i elogia pe înaintașii care au trăit acele zile de foc și dintre care mulți și-au jertfit viața acolo.

Pe vechile locuri unde a avut loc marea confruntare de acum 150 de ani, au început să se adune mii de pasionați, veniți din toată lumea, în dorința de a reconstitui epoca demult apusă. O tabără de corturi a fost înălțată, ca prin minune, într-o după-amiază. Cu toate că temperatura era ridicată, supunerea la rigorile campaniei era absolută: se purtau ciorapi de lână și bocanci grei, din toval, cămăși de cânepă sau bumbac, încheiate la toți nasturii, tunici și pantaloni din postav aspru, pălării de fetru sau chipie de lână. Regulamentul difuzat, cu anticipație, între participanți stipula clar că, în tabără, nu puteau fi admise obiecte actuale de uz comun, fabricate din plastic, texturi din fibre sintetice, ochelari

de soare (iar cei de vedere trebuia să aibă rame specifice veacului al XIX-lea), telefoane celulare, ceasuri de mână, laptopuri, țigarete cu filtru etc. Doar aparatele fotografice digitale erau tolerate, în mod tacit. Pentru confederați era o mai mare libertate, deoarece, din cauza resurselor economice limitate, echipamentul nu fusese unitar și soldații îmbrăcau ceea ce aveau la îndemână, uneori chiar piese din garderoba civilă (pălării de diverse forme și culori, cămăși și pantaloni la fel), în vreme ce soldații nordiști trebuia să respecte regulamentul în privința chipielor, cu însemnele specifice (numărul regimentului și litera ce desemna compania, din alamă, cusute pe calotă), a centurilor și cartușierelor cu paftale stanțate

însipicată. A luat cuvântul și ne-a cerut să ne facem datoria și să-l urmărim în luptă, pentru că el va fi mereu în frunte, ținându-și pălăria în vârful sabiei, pentru a fi văzut tot timpul de trupe. „Nu uitați pentru ce luptați – pentru pământurile voastre, pentru casele voastre, pentru prietenii, soțiile și iubitele voastre! Pentru Virginia!”, a încheiat el. Era generalul Lewis Armistead, care urma să conducă șarja diviziei generalului George Pickett. Noi toți am răspuns, ca un enorm ecou: „Virginia! Virginia!”, agităndu-ne chipiele. Pickett însuși urmărea, din șa, această scenă tulburătoare, cu o țigaretă între buze.

Am fost scoși din pădure și așezați în linie de bătaie. Tobele băteau, steagurile fluturau în vânt. L-am văzut pe generalul Armistead înaintea primei linii, cu pălăria ridicată în sabie. Conducea trupele pedestre, ca un simplu colonel, în capul regimentului. A ordonat atacul, cu glas tunător. Șefii de regimente și de companii au repetat ordinul. Compania noastră se afla în flancul drept. Linia lungă de circa o milă era ținută cât se putea de dreaptă; de aceasta aveau grijă ofițerii inferiori, care, uneori, mergeau chiar cu spatele și cu fața la trupă, ținând sabia paralelă cu piepturile soldaților, spre a păstra formația. Am trecut de bateriile care trăsese până atunci. Tunarii chiuiau și ne îmbărbătau. Cu arma la umăr și lipiți unii de alții, înaintam, înaintam. Faptul că eram atât de strânși ne dădea curaj. Nu ni s-a ordonat să încărcăm. Era, mai degrabă, un atac psihologic. Linia inamică se vedea ca un fir de fum continuu. Se trăgea de voie. Unii dintre ai noștri deja începuseră să cadă. Locurile rămase goale erau imediat ocupate de alții. Treceam peste trupuri. Unii dintre cei care făceau pe morții sau răniții lăsaseră arma alături și luaseră

Trupele federale resping atacul

aparatul fotografic pentru a immortaliza mărețul atac al lui Pickett, rămas celebru în istorie.

Cu fiecare pas ne apropiam de gardul scund de piatră în spatele căruia se aflau trăgătorii nordiști, în picioare, descărându-și armele spre linia noastră tot mai firavă. Am văzut căzând pe locotenent și pe sergent. Lângă mine nu mai era niciunul dintre camarazii cunoscuți. Mi-am continuat fuga, cu arma în cumpănă, și am sărit micul aliniament de piatră albă. Acolo era un punct slab pe care federalii nu-l aveau sub observație. Era, de fapt, „The Angle” (Unghiul), punctul cel mai avansat al nordiștilor, prin care, în lupta de acum 150 de ani, pătrunsese generalul Armistead doar pentru a cădea lovit de un glonț atunci când a pus mâna pe un tun al apărătorilor. Am mai făcut câțiva pași până ce mi-a fost blocată calea de un soldat în uniformă albastră. După mine mai săriseră acel obstacol alți câțiva soldați confederați, dar au fost și ei respinși. Trebuia respectat scenariul! Așa că ne-am retras în propriile linii decimate. Federalii continuau să tragă.

M-am aruncat și eu în iarba înaltă. Și am privit în jur. Peisajul era dezolant: în spate, cât vedeai cu ochii, pe întinsul câmpiei, erau presărate mii de trupuri! Fusilada a continuat – căci toți primiseră muniție din plin și erau dornici să o consume –, până când o goarnă a sunat înțetarea focului. Atunci toți morții și răniții de mai înainte s-au ridicat. Câmpul prinsese din nou viață. Oamenii își dădeau mâinile, râdeau, glumeau, se veseleau. Retrăiseră istoria strămoșilor, făuritorii patriei. Și această reconstituire devenea, din acel moment, ea însăși, istorică! ■

În căutarea suvenirurilor

În tabără, după a doua zi de lupte

deschidem focul. Toți așteptam acest ordin: se trăgea salvă după salvă, de voie. Am luat cu asalt poziția federală, am depășit câteva baterii ai căror servanți se aruncaseră la pământ, semn că sunt morți sau răniți, apoi am trecut printre șirurile de infanteriști scoși din luptă. Unii stăteau pe o rână și-și foloseau, cu discreție, aparatele fotografice, alții își pusese ră mâinile sub cap și priveau cerul ori picoteau. În avântul nostru nestăvilit, am capturat un drapel. Locotenentul ne-a ordonat să nu i-l smulgem stegarului, pentru a nu ofensa demnitatea nordiștilor, ci să-l facem prizonier pe purtător, cu prețiosul său însemn regimentar.

Poziția inamică odată cucerită, înaintarea ne-a fost oprită. Ni s-a ordonat să ne descoperim și un gornist a sunat „Stingerea” pentru a-i onora pe eroii căzuți acolo cu 150 de ani în urmă.

A doua zi goarna a sunat ceva mai târziu. După apel am fost liberi întreaga dimineață. Era o căldură toridă. La orele 15.00 s-a sunat adunarea. Apoi am mărșăluit spre front, în sunetul fanfarei. De la umbra unui pâl de arbori eram priviți, cu oarecare aroganță, prin monoclu, de doi dandy spilcuiți, adevărate tipuri de Rhett Butler (personajul din *Pe aripile vântului*, interpretat de Clark Gable): unul avea redingotă bej și ținut la fel, celălalt redingotă de bumbac alb, legătură de gât din mătase și ținut negru. Camaradul de lângă mine, un vlăjgan cu bărbuță roșie, le-a strigat celor doi, pe un ton blând – și poate tocmai de aceea mai mușcător în ironia sa: „Haideți, băieți, alăturați-vă armatei!” Cei doi aristocrați s-au făcut că nu aud și s-au îndreptat spre un grup de tinere în rochii cu crinolină.

Am intrat apoi în luptă. Din nou s-a tras mult. Am înaintat, în fugă, și am alungat pe federali de pe poziția lor din spatele unui gard scund de piatră. Încleștarea s-a încheiat mai curând decât în ziua precedentă. În tabără ne aștepta o gustoasă tocană, gătită la cazan, de armurierul regimentului, la fel de priceput la arta culinară ca și la muschete. M-am retras la odihnă mai devreme. Urma ultima zi: cea mare, cea grea!

Deșteptarea a fost dată la ora 07.00. După un mic dejun frugal, la ora 10.00 am fost adunați pe platou și am fost tre-

cuți în revistă de câțiva generali. Fanfara cânta cu multă energie. S-au mai adunat câteva batalioane și ne-am pus în mișcare. Eu și camarazii nemți ne aflam în fruntea coloanei ce se întindea pe mai mult de 1 km. Am fost masați într-o pădure răcoroasă și umedă. Acolo s-au adunat toate trupele sudiste. La lizieră se afla artileria noastră, care trăgea cu mult sânge. Mai departe, până la retransamentele nordiștilor, se întindea un câmp neted, fără vreo denivelare sau obstacol ce ar fi oferit vreo protecție. Pe acesta urma să-l străbatem când avea să fie dat semnalul de atac. Dinspre federali ploua cu foc: orizontul era înțepoșat de fumul armelor lor.

Deodată, printre arbori, a apărut generalul Lee, însoțit doar de un singur aghiotant; călărea pe bidiviul său favorit, Traveller. S-a oprit la fiecare companie și a rostit câteva cuvinte calde, de ridicare a moralului. Soldășimea era electrizată de prezența sa, îl înconjura imediat și-l ovaționa, descoperindu-se și aruncându-și pălăriile ori chipiele în sus.

S-a format apoi un careu, iar în mijlocul lui a intrat un general pleșuv și cu barbă

Generalul Pickett

**Barbu Craiovescu și Negoslava
cu chivotul bolniței
mănăstirii Bistrița**

În Moldova era o veche tradiție ca doamnele să înalțe lăcașuri de cult. În a doua jumătate a secolului al XIV-lea, Margaretei-Mușata i se datora construirea unei biserici catolice la Siret. Mai târziu, Elena lui Petru Rareș și fiica ei Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanu, au ridicat mănăstirea numită „a doamnei” din ținutul Hârlău, Biserica Sf. Gheorghe din Botoșani, Biserica Învierii din Suceava, respectiv Biserica Preceasta Mare din Roman. Doamnelor ziditoare de biserici li s-a adăugat Anastasia Duca; ea a construit Biserica Sf. Ioan Botezătorul, numită atunci „Biserica Albă” din Iași, devenită sediul Mitropoliei Moldovei.

Printre doamnele din Țara Românească care au înălțat lăcașuri de cult în secolul al XVI-lea trebuie menționate Chiajna, care, laolaltă cu fiul Petru cel Tânăr, a zidit Biserica Sf. Nicolae din Câmpulung, Ecaterina Salvaresso, soția lui Alexandru II Mircea, care a construit mănăstirea Slătioarele de la Ocnele Mari, doamna Neaga a lui Mihnea Turcitul, care a înălțat două mănăstiri, la Aninoasa-Cislău și, probabil, la Ciolanu, în Buzău.

În secolul al XVII-lea tradiția a fost continuată de Elina lui Matei Basarab, căreia i

se datorează bisericele de la Negoști și Fierești (Herăști) și refacerea mănăstirii Slătioarele din Ocnele Mari. Maria lui Șerban Cantacuzino a înălțat Biserica Doamnei din București.

O altă doamnă ctitor a fost Marica, soția lui Constantin Brâncoveanu. Ea a ridicat Biserica Dintr-o zi din București (1702), Biserica și chiliile mănăstirii Surpatele și a refăcut mănăstirea Viforâta de lângă Târgoviște, ctitorie a lui Vlad Țepeș.

Mănăstirea Prislop

Unele au reușit să-și realizeze în timpul vieții planurile de ctitorire. Altele au decedat cu speranța că urmașii vor putea preschimba în realitate dispozițiile lor testamentare. Astfel, doamna Bălașa a lui Constantin Șerban, care a ctitorit schitul Păușa de lângă Cozia și a refăcut Biserica Sf. Vineri din Târgoviște, prin diată a lăsat banii pentru refacerea mănăstirii Jitianu, lucrare realizată de soțul ei.

Pe alte doamne vitregiile politice le-au împiedicat să ctitorească lăcașuri de cult în țara în care au domnit alături de soții lor. În 1673, ultimul an de domnie a lui Grigore Ghica, soția sa a dorit să ridice o mănăstire la Cetățuia. Deși în mai au început demersurile

pentru obținerea locului, planul nu a putut fi realizat, doamna fiind nevoită să plece în noiembrie cu domnul mazălit.

„La ulița de lemn a Sf. Gheorghe”

Opera predecesoarelor constituia un model pentru soțiile domnitorilor care urcau în tron, dar și pentru moștenitori și rudele apropiate. De exemplu, Udriște Năsturel, fratele doamnei Elina, a înălțat Biserica Târgului din Târgoviște. În București, în afara Bisericii Dintr-o zi ridicată de doamna Marica Brâncoveanu, se afla și Biserica Enei, ctitorită de fratele ei, logofătul Pană Negoescu (1724).

Înălțarea unor astfel de lăcașuri a presupus adesea preocupări pentru procurarea terenului, aducerea meșterilor și, apoi, pentru înzestrarea cu surse de venituri care să asigure existența lor. Documente din timpul Anastasiei Duca au surprins o parte din demersurile ei pentru construirea Bisericii Albe, cele care vizau

Elina, soția lui Petru Rareș

CTITORII DE DOAMNE ȘI DOMNIȚE

ȘAROLTA SOLCAN

**Maria Voichița,
a treia soție
a domnitorului
Ștefan cel Mare**

Literatura istorică, dar și tradițiile, folclorul, legendele sau creațiile unor scriitori din secolele XIX-XX ne-au păstrat și transmis o mare bogăție de informații despre soțiile domnitorilor români. Constantin Gane le-a închinat trei volume de evocări, tablourile votive din mănăstiri și biserici le păstrează chipurile. Sunt adeseori amintite, alături de soții lor, printre ctitorii unor lăcașuri de cult din Țările Române sau din afară.

Mănăstirea Dobrovăț, porinită de Ștefan cel Mare împreună cu soția sa Maria Voichița și de fiul lor Bogdan, avea să fie terminată, după moartea domnului, de către doamnă împreună cu băiatul ei ajuns voievod. Ei au închinat această mănăstire mântuirii marelui domn, așa cum se află scris pe epitaful pus în 1506. La fel aveau să facă și cu Biserica Sf. Ioan din Neamț și mănăstirea Tazlău.

Doamna Elena a lui Petru Rareș a terminat construirea Bisericii domnești din Botoșani, precum și reparațiile și unele construcții la mănăstirea Dionisiu de la Muntele Athos, începute de soțul ei. Ulterior fiica lor, doamna Ruxandra, a mai adus o serie de îmbunătățiri la Dionisiu.

O altă mănăstire care a beneficiat de ajutorul unei doamne pentru finalizarea construcțiilor a fost Bârnova. Înălțarea ei, începută în timpul lui Miron Barnovschi, a fost continuată de Eustratie Dabija. Acesta a murit înainte de a o termina și a fost înmormântat aici. În aceste condiții, doamna Dafina Dabija, pe la 1680, a împodobit-o și a înzestrat-o. Tradiția de a reface vechile așezăminte a fost preluată de fiica Dafinei, Anastasia, soția lui Gheorghe Duca, care a rezidit vechea mănăstire Agapia.

Ca și în cazul Mariei Voichița, care ctitoria alături de fiul Bogdan, tot astfel în secolul al XVII-lea mama lui Miron Barnovschi era menționată alături de fiu înălțând lăcașuri de cult, ca mănăstirea Barnovschi din Iași.

În Țara Românească terminarea ctitoriei lui Neagoe

Basarab de la Curtea de Argeș s-a înfăptuit în timpul urmașului său, Radu de la Afumați, care-i era ginere, fiind căsătorit cu Ruxandra. Greu de crezut că văduva lui Neagoe Basarab, doamna Despina, și fiica ei Ruxandra, care contribui-

Mănăstirea Dobrovăț

seră atât de mult la înzestrarea lăcașului de cult, nu au avut o contribuție semnificativă în continuarea lucrărilor.

Zidiri testamentare

În afara mănăstirilor și bisericilor ridicate împreună cu soții lor, doamnele și-au legat numele și de o serie de așezăminte culturale pe care le-au ctitorit singure.

Biserica Sfântul Gheorghe, Botoșani

ale părinților săi, mănăstirile Hlincea și Galata, pe care le-a găsit devastate, sărăcite și pustite.

În actul de închinare a mănăstirii Galata din 1619 se vedea că domnița Maria era deopotrivă îndurerată din pricina războaielor care au distrus țara, dar și revoltată de neglijența și nepăsarea călugărilor: „că lor milă nu le-a fost să socotească bucatele sfintei mănăstiri“. În acest context, eforturile ei s-au îndreptat spre repararea lăcașurilor, cărora le-a făcut donații și a încercat să le asigure o bună administrare. Mănăstirea Hlincea a fost scoasă de sub jurisdicția mănăstirii Dionisiu și închinată mănăstirii Sf. Sava din Iași, iar Galata a fost închinată Patriarhiei din Ierusalim.

Fiica lui Moise vodă la Prislop

Descendente ale familiilor domnești, doamnele au făcut nenumărate danii bisericilor și mănăstirilor ortodoxe din țară sau de la Muntele Athos. Unele căsătorite prin alte țări sprijineau așezăminte ortodoxe ce se aflau acolo. Daniile, în același spirit ca și cele făcute de doamne, erau foarte variate.

În Moldova, Chiajna, fiica lui Alexandru cel Bun și a Marinei, oferise în 1470 mănăstirii Neamț o prisacă. Cam în aceeași perioadă, în 1479, în Țara Românească, Anca, sora lui Basarab cel Tânăr și soția lui Stanciul din Glogova, dăruia țigani mănăstirii Tismana. În 1548 Mariica, fiica lui Bogdan al III-lea, lăsa mănăstirii Dobrovăț banii cu care mai târziu călugării au

cumpărat satul Fântâna Cahova, din ținutul Chigheci. Maria, una dintre fetele lui Ieremia Movilă, căsătorită cu nobilul polon Nicolae Firley, dăruia anual mănăstirii Sf. Nicolae din Iași o sută de lei pentru „ca să mă pomenească la sfintele daruri, pe mine și pe părinții mei“. În 1628 mănăstirea Stelea primea de la Elisaftea, nepoata doamnei Neaga, vite și alte bunuri, iar în 1714 Elena, fiica lui Gheorghe Duca și soția lui Nicolae Costin, pentru a fi pomenită, dăruia mănăstirii Neamț satul Piscani, din ținutul Cărligătura, care odinioară fusese al

silvania, s-a căsătorit și a trăit până la sfârșitul vieții pe domeniile ei din sud-vestul țării. Aici a refăcut mănăstirea Prislop și a înzestrat-o cu multe averi și șase sate, pe care mănăstirea le-a păstrat până în 1744. Ultima parte a vieții a petrecut-o între zidurile sfântului așezământ și a cerut să fie înmormântată tot acolo. Se pare că tot domniței Zamfira i se datora și refacerea mănăstirii Densuș.

La românii transilvăneni s-au gândit și Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, împreună cu mama sa, doamna Stanca, și cu sora sa, domnița Florica. Ei au dăruit, în 1602, Bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului satul Micșenești, din județul Ilfov, „pântru sufletul părintelui nostru Mihail și pântru sufletele părinților noștri și pântru sufletele noastre.“

Această complexă operă de sprijinire a Bisericii Ortodoxe prin danii, refaceri și construcții de lăcașuri de cult situează doamnele și domni-

țele române într-o lumină deosebită în istoria culturii și Bisericii noastre. Și pentru cele care erau căsătorite de parte de Țările Române – sau fuseseră nevoite să pribegască –, grija pentru Biserica Ortodoxă, cu lăcașurile ei aflate în apropiere, rămânea o prioritate. Acolo se reculegeau și pe acestea le sprijineau cu diverse danii. De asemenea au constituit un model de urmat pentru multe femei din țară – soții și fiice de boieri mari și mici, de târgoveți –, care astfel s-au implicat în sprijinirea și ctitorirea de așezăminte de cult din numeroase localități. ■

Mănăstirea Tismana

lui Nistor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche.

Printre cele care, departe de țară, au sprijinit diferite comunități ortodoxe s-au aflat și Maria Potocki, fiică a lui Ieremia Movilă, precum și Maria și Ruxandra, fetele lui Vasile Lupu.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, comunitățile ortodoxe din Țara Hațegului s-au bucurat de sprijinul domniței Zamfira, fiica lui Moise vodă (1529-1530). După moartea tatălui ei în lupta de la Vișoara cu oștile domnului numit de Poartă, Vlad Încetul (29 august 1530), domnița Zamfira s-a stabilit în Tran-

**Elina Năsturel,
doamna lui Matei Basarab**

procurarea terenului. În anii 1682-1683 doamna a cumpărat o serie de case și terenuri în Iași de la Cărstiana, văduva lui Statie fost clucer, de la Anița logofeteasa, văduva fostului mare logofăt Solomon Bârlădeanu, de la Safta, văduva fostului mare vornic Ilie Sturdza, de la Safta Hăbășeasca, de la Măricuța cluce-roaie, de la Alexandra, văduva marelui spătar Iordache Cantacuzino. Pe locul acestora, ulterior, a ridicat biserica.

Alte izvoare din aceeași perioadă prezintă străduințele Mariei Cantacuzino de a înzestra Biserica Doamnei din București. La 28 octombrie 1690, fosta doamnă dăruia bisericii, în afară de veniturile pe care le avea, toate prăvăliile ce „sunt la ulița de lemn a Sf. Gheorghe și locurile de case și casele și moșia din jur.” De asemenea, în biserică erau aduse obiecte liturgice scumpe, dar și unele cu mare valoare sentimentală, care arată legătura ctitoriei cu lăcașul, precum un epitaf cusut de ea și de fiicele ei.

Odată cu ridicarea și înzestrarea bisericii, grijile ctitoriei nu se terminau. Calitatea de ctitor atrăgea după sine o serie de drepturi, printre care era cel de a fi pomenit, de a i se zugrăvi chipul în pronaos,

de a fi înmormântat în interiorul bisericii, de a avea numele pomenit în pisanie. Printre obligații, se afla în primul rând aceea de a înzestra biserica cu cele necesare pentru a exista.

Doamnele, fostele doamne ori descendenții lor se achitau prin danii de obligații și urmăreau soarta lăcașurilor. Pentru a preîntâmpina distrugerea lor, uneori decideau să fie închinat la unele așezăminte mai puternice din țară și, din seco-

**Biserica Enei,
demolată sub pretextul
sistematizării centrului Capitalei,
în urma cutremurului din 1977**

lul al XVI-lea, la Muntele Athos sau la unele lăcașuri de cult din Orient. În actul de închinare din 4 martie 1677 a mănăstirii Bistrița către Sfântul Mormânt, doamna Safta a lui Gheorghe Ștefan arăta motivele acestei decizii: „văzând noi că a rămas la mare pustietate și grea stricare, că s-au schimonosit și au lipsit de toate podoabele ei și ce s-au chemat veșminte scumpe, odoară multe și moșii bune și mulți robi țigani.”

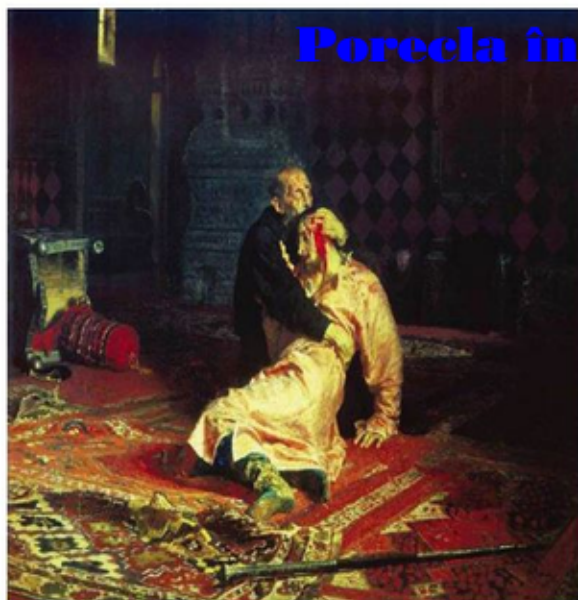
Dragostea și grija față de Biserica au fost insuflăte de doamne și fiicelor lor. Domnițele, ajunse doamne sau măritate cu boieri ori nevoite să plece în pribegie, nu uitau aceste învățăminte și, prin urmare, adesea ridicau lăcașuri de cult, se îngrijeau de întreținerea celor ce fuseseră înălțate de părinții lor sau de alte așezăminte de care erau legate sufletește. Una dintre aceste fiice a fost Ruxandra, soția lui Alexandru Lăpușneanu, care, în calitate de doamnă, a continuat opera de ctitorire a mamei sale, Elena a lui Petru Rareș. Stana, fiica lui Mircea Ciobanu, căsătorită cu marele logofăt Ivan Noroce, ridicase în București o biserică ce a fost distrusă de Sinan pașa în 1595.

În Moldova, domnița Maria, fiica lui Petru Șchiopul, a avut o activitate deosebită. Ctitorise, împreună cu soțul ei, vistiernicul Zottu Tzigara, mănăstirea Hlincea, de lângă Iași. Apoi, l-a însoțit pe Radu Mihnea, cu care era rudă, în prima sa domnie moldovenească, facilitând astfel acceptarea sa de marea boierime. Maria era fiica unuia dintre cei mai iubiți domni de către boierii moldoveni. S-a îngrijit deopotrivă de ctitoriile ei și

**Doamna Bălașa, prima soție
a lui Constantin Șerban**

Porecla în renume

„Ivan cel Groaznic și fiul său Ivan la 16 noiembrie 1581“, pictura lui Ilia Repin de la Galeria Tretiakov, și actorul Nikolai Cerkasov în filmul lui Serghei Eisenstein

IVAN CEL GROAZNIC

FLORENTINA DOLGHIN

Galeria Tretiakov din Moscova găzduiește o pictură de Ilia Repin, din 1885, reprezentând groaza trăită de țarul Ivan Vasilievici – Ivan al IV-lea – când își dă seama că și-a ucis fiul, pe Ivan Ivanovici (1581). Compus după execuția revoluționarilor teroriști care l-au asasinat pe țarul Alexandru al II-lea, în 1881 (Magazin istoric, nr. 5/2013), tabloul se vrea o reflecție asupra nebuniei, inerente puterii absolute. În spiritul sfârșitului secolului al XIX-lea, influențat și de nașterea psihologiei, artistul a tradus astfel pe pânză supranumele de „cel Groaznic“.

Fiu al lui Vasili al III-lea, mare cneaz al Vladimirului și Moscovei, Ivan Vasilievici se naște în 1530 și trebuie să-i succedă la tron tatălui la vârsta de trei ani. Mama, Elena Glinskaia, asigură regenta, până în 1538, când moare otrăvită. Copilul trăiește cu teama permanentă că va fi și el otrăvit de oamenii uncia sau alteia dintre facțiunile boierești, care își disputau puterea pentru a conduce țara: în principal, familiile Belski și Șuiski.

Tineretea viitorului suveran se petrece în trândăvie, amestecată cu jocuri pline de

cruzime și profund bigotism. Se spune că i se întârse pielea de pe frunte de atâtea prosternări în fața icoanelor. Și, la fel, că arunca animale din turnul Kremlinului sau că la 13 ani ar fi ordonat asasinarea lui Aleksandr Șuiski, membru al consiliului de regentă. Altfel, precoce și inteligent, învăță de mic să citească și citește mult, mai ales literatură religioasă.

La 16 ianuarie 1547, în catedrala Adormirea Maicii Domnului de la Kremlin, Ivan devine primul „țar al tuturor Rusiilor“, titlatură cu caracter politic, militar și religios. Renunță la titlul de mare cneaz

al Moscovei, preluând, totodată, însemnul lui Vladimir cel Mare, cușma lui Monomah.

Nici o lună mai târziu, aleasa lui Ivan pentru a-i deveni soție este o rusoaică, Anastasia Iurieva, o fată deșteaptă și frumoasă. „Sunt convins că numai la o rusoaică voi putea găsi înțelegere, care să aibă aceeași educație“, crede tânărul țar. Mulți istorici asociază momentul schimbării în rău a caracterului lui cu moartea subită a acestei femei, după 13 ani de căsnicie fericită, spre disperarea țarului, convins că și ea a fost otrăvită, ca

Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la declanșarea Primului Război Mondial. Vom încerca să vă prezentăm, în cadrul acestei rubrici, știrile cele mai importante legate de aniversare, tendințele cele mai noi ale cercetării istoriografice din diferite țări legate de această temă.

MARELE RĂZBOI VĂZUT DE CONTEMPORANI

Krieg von allen Seiten. Prosa aus der Zeit des Ersten Weltkrieges (Războiul din toate părțile. Proză din timpul Primului Război Mondial) este titlul unui volum cu mare succes de librărie apărut recent în Germania, cu ocazia centenarului declanșării Marelui Război, volum comentat de presa rusă. Istoricul și publicistul Wilhelm Krull, coordonatorul volumului, a strâns între copertele lui secvențe din proza unor contemporani germani și austrieci ai conflictului. Dar de orientări total opuse, militaristi și pacifisti: pe de o parte, oameni care au romanțat evenimentele din anii 1914-1918, extaziindu-se în fața actelor de eroism, proslăvind euforic angajarea țărilor lor în marele conflict; și, pe de alta, autori oripilați de grozăviile lui, de pierderile inutile de vieți omenești, care au acuzat fără încetare cabinetele pentru decizia lor de a trece prin foc pământul multor țări europene.

Volumul se deschide cu un fragment din romanul de anticipație *Das Menschen-schlachthaus* (Abatorul uman), care a stârnit un mare interes la vremea lui. Publicat în 1912, este semnat de Wilhelm Lamszus (1881-1965), scriitor și pedagog german ce descrie cu multe detalii efectul baionetelor, bombelor și obuzelor. Curând, cartea lui Lamszus, concepută ca un avertisment, a devenit o senzație beletristică, cu succes atât la civili, cât și la militarii de profesie.

În creștomația lui Krull urmează Leonhard Frank (1882-1961), scriitor expresionist german, autorul culegerii de nuvele *Der Mensch ist gut* (Omul este bun), apărută în 1917 și considerată o emblemă a literaturii antimilitariste, și Martin Beradt (1881-1949), scriitor uitat astăzi în Germania, care a fugit ulterior de naziști în S.U.A.

Alfred Fried (1864-1921), ziarist austriac, laureat al Premiului Nobel pentru Pace (1911), care a lucrat cu Bertha von Suttner, altă laureată a aceluiași premiu, în mișcarea pentru pace din Germania și Austria, este și el prezent în volumul alcătuit de Wilhelm Krull. Fried este convins că existența unei organizații internaționale cu autoritate care să fi mediat conflictul dintre monarhia austro-ungară și sârbi ar fi salvat lumea în 1914.

Dar în Germania au trăit în preajma războiului mondial nu numai intelectuali cu convingeri

pacifiste, ci și un Manfred von Richthofen (din al cărui jurnal personal sunt reproduse pagini), supranumit „Baronul roșu” (pentru că își colorase în roșu fuselajul avionului), un aristocrat devenit un as al aerului, care a doborât 80 de aparate de zbor în timpul războiului. O aureolă romantică învăluie acest chip până în zilele noastre, deși el n-a murit pe cerul patriei, ci de glonțul unui infanterist australian.

Pentru marele scriitor german Ernst Jünger (1895-1998), combatant în Primul Război Mondial, rănit și decorat cu Medalia de Merit, alt prozator selecționat de Krull, războiul a reprezentat o apoteoză, pe care o divinizează în volumul *In Strahlengewittern* (În furtuni de oțel), apărut în 1920. Conflictul armat este un act de purificare, scrie Jünger, iar uciderea dușmanului o desfătare. Între cele două războaie mondiale cartea lui a cunoscut șapte ediții în Germania, fiind citită cu pasiune. În zilele noastre această odă închinată războiului sună straniu, dar, consideră Wilhelm Krull, tabloul n-ar fi fost complet dacă din mozaicul de autori care au scris despre Primul Război Mondial l-ar fi eliminat pe militaristul Jünger și fragmentele din romanul autobiografic *In furtuni de oțel*, care l-a inspirat pe Camil Petrescu în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. ■

mânturi, devin victimele foametei.

În *Istoria statului rus* a lui Karamzin și în balada *Vasili Șibanov* a lui Aleksei K. Tolstoi, găsim povestea prințului Andrei Mihailovici Kurbski (1528-1583), care ține, la inițiativa lui, o corespondență cu țarul Ivan Vasilievici. Kurbski, pierzând o luptă, se refugiază în Lituania, de frica represaliilor din partea țarului, care pe atunci nu este încă cel Groaznic, dar devine, încet-încet. La adăpostul sigur al străinătății, emigrantul îi trimite lui Ivan scrisori aproape injurioase prin care își exprimă opoziția. Terminând o asemenea epistolă, Kurbski își cheamă robul, pe Șibanov, și îi poruncește să o ducă la Moscova și să i-o predea personal țarului. Ceea ce robul Șibanov și face. În Piața Kremlinului îl oprește pe țar, care tocmai ieșea din biserică, înconjurat de Curtea sa, și îi înmânează scrisoarea stăpânului său, prințul Kurbski. Ridicându-și sceptrul cu vârful ascuțit, țarul îl înfige cu toată puterea în piciorul lui Șibanov, se sprijină în el și începe să o citească. Deși cu piciorul străpuns, Șibanov nu se clintește. În răspunsul pe care i-l trimite prințului, Ivan îi scrie între altele: „Să-ți fie rușine față de robul Șibanov“. Ceea ce înseamnă că lui însuși i-a fost rușine de Șibanov.

Ivan este foarte preocupat de extinderea teritoriului național. În 1552, după două campanii nereușite, izbutește să pună stăpânire pe Kazan, fieful moștenitorilor Hoardei de Aur. Decide atunci să înalțe o nouă catedrală, Sfântul Vasili Blajennîi, în cinstea acestei victorii. Această bijuterie de arhitectură, situată în Piața Roșie, este terminată

Mitropolitul Filip, care va sfârși tragic

în șase ani. În 1556 ocupă Astrahanul, anexând hanatul statului moscovit, doi ani mai târziu poartă război împotriva Ordinului Livonian, pentru expansiunea Rusiei spre Marea Baltică. În 1570, ruinează sălbatic Novgorodul, practic exterminându-i locuitorii, pentru ca pe viitor să nu-l mai încurce. Ivan îi învinge și pe tătarii din Crimeea (1572), care prădau regulat Rusia și chiar ocupaseră Moscova cu un an în urmă; stabilește, prin expediții militare, controlul asupra Siberiei de Vest.

Din 1563 însă se îmbolnăvește grav. Se crede că va

muri. Ochii îi rătăcesc în gol și îi cade aproape tot părul. Stările de nebunie și de cruzime extremă alternează cu perioade de remușcare, de rugăciuni. Ivan este un tiran și pentru propria-i familie. Violent și coleric de fel, își ucide fiul dintr-o lovitură de ciomag. La moartea lui, în 1584, survenită în vreme ce juca șah, la trei ani de la asasinarea băiatului, faptă după care nu mai are liniște, Feodor I, un suveran slab și debil, preia o țară în pragul anarhiei și este incapabil să o stăpânească (1584-1598). Cu el dinastia Riuricilor iese din scenă, pentru a face loc alteia, în 1613, a Romanovilor, după așa-numitele „vremuri tulburi“ (1598-1613).

Unii au văzut în filmul lui Serghei Eisenstein *Ivan cel Groaznic*, produs în 1942, o denunțare a lui Stalin și a ororilor totalitarismului. Dimpotrivă, Stalin îl detesta pe acest țar, victimă a îndoielii și halucinațiilor, mai comparabil unui Hamlet decât unui lider ferm, care trebuia să-i învingă pe nemți. Mulți istorici pun accentul pe caracterul patologic, pe nebunia țarului, dar tot ei remarcă în domnia lui și o perioadă pozitivă, până la moartea soției, când a colaborat cu boierii și cu sfetnicii. Alții îl compară, în epoca lui, cu Ludovic al XI-lea în Franța sau cu Henric al VIII-lea în Anglia: ambii au reprimat aristocrația rebelă.

S-a mai spus că epitetul popular „Groznîi“, tradus adesea prin „Teribil“, în engleză și franceză, poate exprima chiar admirație pentru măreția țarului și pentru victoria asupra Hanatului Kazan și alte izbânzii. Altfel de ce nu a rămas în istorie ca Ivan cel Nebun? ■

Tronul țarului

și mama lui, Anastasia era singura care îi potolea stările de furie. Multe volume și filme au exploatat artistic durerea lui Ivan, zugrăvind-l cum o striga pe culoarele întunecate ale Kremlinului. Practic, după pierderea Anastasiei începe să i se spună cel Groaznic, devenind tipul clasic al tiranului rus. Șase copii naște Anastasia, dar numai doi vor trăi: doi băieți, Ivan, care îi va urma la tron, și Feodor, slab și înapoiat mintal.

În anul încoronării, dar și al căsătoriei lui Ivan al IV-lea, un mare incendiu izbucnește la Moscova, fapt deloc neobișnuit într-un oraș din lemn. Ciudățenia, reținută de istorici, este însă că focul revine de câteva ori, practic se extinde de la un cartier la altul, la intervale foarte mici. Iar când se află că a ars icoana Maicii Domnului din Vladimir, făcătoare de minuni, că s-a prăbușit din turn și s-a spart marele clopot al Moscovei, că au explodat rezervele de praf de pușcă din Arsenal, oamenii se sperie cu adevărat. Se sperie și Ivan, refugiindu-se cu soția și copiii într-un sat de lângă Capitală. Mistic și aprig apărător al ortodoxiei, vede peste tot vrăjitoare, duhuri rele, crede că incendiul era pedeapsa divină pentru păcatul de el.

Spre deosebire de predecesori, Ivan manifestă o suspiciune paranoică față de boieri. Preferă acestora personaje de proveniență modestă, promovați în virtutea calități-

Uciderea boierului Ivan Celeadnii-Feodorov în 1568, bănuț de țară că ar fi vrut să-i ia puterea. Ivan l-a obligat să îmbrace veșmintele de țară, să se așeze pe tron, i-a făcut o plecăciune, în amuzamentul opricinicilor, apoi i-a tăiat capul („Opriciniki“, tablou de Nikolai V. Nevrev)

lor lor, ca favoritul lui, Maliuta Skuratov, șeful poliției speciale, poliția personală și secretă a țării, aflată în luptă cu dușmanii săi și creată expres pentru înăbușirea opoziției prinților și boierilor (1565-1572).

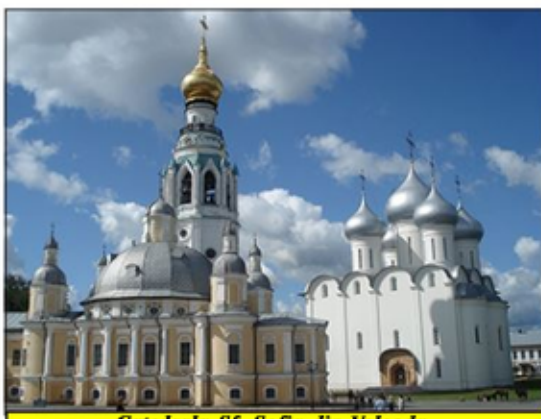
De teama boierilor și suferind de mania persecuției, este gata-gata să mute capitala de la Moscova la Vologda, un oraș nordic. Acolo simte că se poate salva de complotul curtenilor nemulțumiți și trădători. Pentru că el a împărțit țara în două, în opricina, oamenii lui, un fel de stat în stat, și zemscina, cei-

lalți, dușmanii. Vologda aparține opricininei și devine un fel de capitală de facto. Ivan locuiește acolo trei ani și jumătate, între 1568 și 1571. Și cum mulți boieri jigniți și umiliți ar vrea să-și regleze conturile cu țarul tiran, căruia i se pun în cărcă vreo 10.000 de execuții (cert este că participa personal la anchete, la torturi și execuții), Ivan cheamă specialiștii cei mai buni, între care și un

inginer englez, și înalță la Vologda o fortăreață de piatră, un kremlin, adevărată cazămată, cu tuneluri subterane și intrări și ieșiri secrete, cu depozite de hrană tainice. Încă la sfârșitul veacului trecut mai trăiau în Vologda bătrâni care povesteau că drumurile secrete pe sub pământ au fost folosite până prin anii 1920. Oamenii le străbăteau cu lumânarea în mână, pe o lungime de aproape 5 km.

Mitropolitul Moscovei, Filip (căruia țarul îi spune, cu dispreț, Filka), îi trimite nenumărate epistole implorându-l să renunțe la actele de teroare. Filip este aruncat în închisoare și ucis, iar tipul lui de scrisori, sintagma „scrisoare de la Filka“, va rămâne în popor ca sinonimă cu un document fără nicio valoare juridică.

În deceniul 1550, regimul instituit de Ivan își înăsprește și atitudinea față de țărănime, supusă treptat-treptat iobăgiei. Impuse prin forță, reformele fac milioane de victime. Țărani, reduși la condiția de șerbi, fără pă-

Catedrala Sf. Sofia din Vologda, ridicată din porunca lui Ivan cel Groaznic

liei Rodrigues, cea care l-a găzduit, și-a făcut intrarea atât în mediul de afaceri, cât și în cel intelectual. Mai mult, Emile și Isaac au fost prezentați contelui de Saint-Simon.

În 1825, la moartea acestuia din urmă, *Producteur*, „jurnal de industrie, științe și arte frumoase“, înfățișa dorința „elevilor“ săi de a-i face cunoscută filosofia. Lipsa de fonduri și cea de cititori au determinat, după numai doi ani, încetarea publicării articolelor despre tehnologiile engleze, despre siderurgie sau căi ferate.

Alături de câțiva buni prieteni, cei doi Pereire au format un fel de grup politico-religios, cu reședința la Ménilmontant, în care au încercat să pună în practică ideea traiului în comun, bazată pe principiile ajutorului reciproc.

Din gândirea saint-simonistă, frații au preluat două idei care le vor deveni directoare: bogăția existentă trebuie să fie multiplicată și să circule, de unde și principiul organizării transporturilor pe plan național și internațional, și, totodată, expansiunea creditului. Producătorul (țăran sau meșteșugar) trebuie să profite de pe urma activității sale, bunăstarea devenind scopul final al economiei.

Un sistem monetar european

De la comparația cu realitățile internaționale și până la proiectele dezbătute în Cameră, publicate în *Journal du commerce*, *Le Globe* sau *Le National*, ideile lui Emile erau brodate în jurul unui laitmotiv clar: insuficiența circulației banilor, care nu ajungeau

astfel în sectoarele deficitare. Emile Pereire prezenta, totodată, și o posibilă soluție: fondarea unui sistem monetar european, în care valoarea monetei să se raporteze la o greutate fixă în aur. În timp ce Emile scria, Isaac ținea conferințe în care înfiera incompetența Băncii Franței, constituită mai degrabă în interesul acționarilor și preocupată de împărțirea dividendelor. Venise însă timpul ca frații Pereire să se concentreze asupra unui alt domeniu, cel al transporturilor...

În 1830, calea ferată franceză era limitată la cinci linii care transportau cărbune din bazinul Loarei spre fluviu. Patru dintre ele foloseau tracțiune animală... În urma a două călătorii în Marea Britanie unde, după 1830, funcționa un traseu de călători Liverpool-Manchester, iar construcțiile cunoșteau un elan aparte, Emile a început să critice vehement administrația națională. În *Le National* din 22 septembrie 1832 vorbea despre prefect, pe care îl numea un mic pașă în Primărie, dar și despre ministrul de Interne, un om care avea impresia că toată lumea trebuie să se poarte bine cu el, pentru că deținea apartamente mari și bine aerisite. Dar amândoi ignorau total adevăratele probleme.

Și nu a rămas doar la nivelul insolențelor! A prezentat, în acest sens, un proiect, susținut de patru ingineri, artizanii scheletului feroviar francez: Gabriel Lamé, Emile Clapeyron, Stéphane și Eugène Flachat. La 9 iulie 1835, Ludovic Filip a semnat decretul prin care i-a cedat lui Emile Pereire, pe cheltuiala și riscurile acestuia, construcția unei căi ferate pe ruta Paris-Saint-Germain-en-Laye. După ratificarea Camerelor, nu a mai rămas decât problema fondurilor.

Emile lucra pentru James Rothschild, care putea oferi, pe lângă bani, garanția celui mai important bancher al timpului. Deși greu de convinși – investiția într-o cale ferată reprezentând ieșirea din aria afacerilor pur financiare, domeniu în care Rothschild excela –, din 2 noiembrie 1835 se număra printre fondatorii societății „Chemin de Fer Paris-Saint-Germain“. Adunând cei mai buni ingineri, Emile a preluat conducerea societății, mutându-se, pentru a putea supraveghea atent lucrările, într-o baracă de lângă șantier. La 24

Cronici de familie

Avântul economic, energia canalizată în desăvârșirea visurilor, reușita financiară – de cele mai multe ori toate acestea s-au legat de personalități puternice și inspirate, de numele unor familii ce și-au lăsat puternic amprenta asupra timpurilor în care au trăit.

Treizeci de ani, din 1837 și până în 1867, frații portugezi Pereire și-au dominat epoca. Rolul de pionieri și, totodată, de învingători le-a fost conferit nu numai de ideile prin care au anticipat, de pildă, rolul băncilor în dezvoltarea capitalismului, dar și prin modul de abordare a problemelor economice, vizibil în strânsă legătură cu ideologia filosofului francez Saint-Simon (1760-1825).

Jacob Emile și Isaac Pereire

PEREIRE: 30 DE ANI GLORIOȘI

ANDREEA MIHALCEA

La originile celor 30 de ani glorioși, se poate spune că se află tradiția familiei și, mai ales, bunicul, Jacob Pereire, născut în Spania anul 1715. Persecuțiile, care determinaseră încă de la început familia de evrei să părăsească Portugalia, au îndreptat-o, de astă dată, către Franța, unde, în 1741, s-a stabilit la Bordeaux.

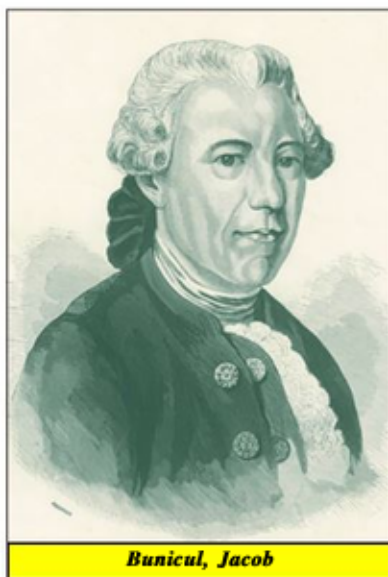
Omul care îi făcea pe muți să vorbească

Jacob era interesat de tot, de la matematică la medicină. Prima atracție a reprezentat-o pedagogia. A pus la punct o metodă care îi permitea să comunice cu surdomuții, învățându-i să vorbească și să citească. Rezultatele au fost atât de spectaculoase, încât au fost prezentate Academiei de Științe. Jean-Jacques Rousseau l-a descris ca pe „singurul om al timpului său

care îi face pe muți să vorbească“. Renumele său în Europa a fost mare, dar metoda a rămas necunoscută posterității, întrucât nimic din ceea ce a gândit și experimentat nu a ajuns până astăzi. Amintirea îi mai e păstrată astăzi doar prin numele unei străzi din Bordeaux...

Despre tatăl celor doi frați, Isaac, nu sunt atât de multe de spus. Implicat în comerț și asigurări maritime, cale sigură către faliment în acea perioadă de războaie revoluționare, s-a stins cu o lună înainte de nașterea celui de al doilea fiu, botezat tot Isaac. Din fericire, comunitatea familială, întărită de căsătoriile interne, a sprijinit-o pe tânăra văduvă și pe copiii săi, Jacob Emile, născut la 25 decembrie 1800, și Isaac, la 25 decembrie 1806.

La 17 ani, Emile era deja angajat, mai întâi la Bordeaux, apoi la Paris, unde i s-a alăturat și celălalt frate, Isaac. Prin intermediul fami-

Bunicul, Jacob

Gara din Saint-Germain-en-Laye

Economiștii lui Ludovic Napoleon

Chiar dacă Emile a făcut parte din comisia care a pregătit crearea băncii pariziene Comptoir descompte, în martie 1848, abia după lovitură de stat din 1851 cei doi frați au reușit să se ridice la adevărata lor valoare și în acest domeniu. În timp ce marea bancă și Rothschild au rămas în tabăra susținătorilor Casei de Orléans la tronul Franței, Ludovic Napoleon a fost cel care anunța un important program economic, în care miza pe sprijinul fraților Pereire, precum și pe cel al oamenilor de afaceri din jurul lor.

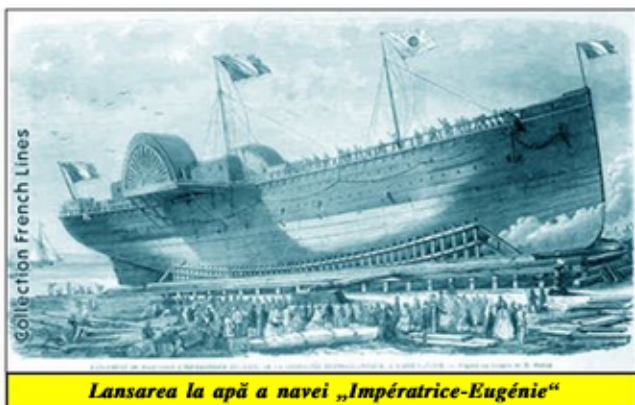
La sfârșitul anului, cei doi au obținut autorizația de fondare a societății Crédit Mobilier, la care s-a adăugat și concesiunea căilor ferate din centrul Franței. Se ivise, în fine, ocazia să pună în practică proiectul saint-simonist la care visaseră încă din 1830. În societatea nou creată, nu numai familia Pereire a deținut acțiuni, alături de ea numărându-se și alte familii care reprezentau mediul bancar protestant (Mallet, André), al marilor industriași, bancheri izraeliți europeni (precum Oppenheim sau Heine), dar și marele public, ale cărui depuneri depășeau, în 1854, o sută de milioane de franci.

Forța pe care se baza noua societate era dată de posibilitatea de a emite un număr mare de obligațiuni. Or, ministrul Finanțelor, contând pe puterea de control a Consiliului de Stat, a impus

reguli stricte de îndatorare. Se confruntau astfel cele două concepții asupra monetei: una tradițională, promovată de Banca Franței, și una modernă, care dorea să răspundă imensei nevoi de bani, reclamată de creșterea economică a acelei jumătăți de secol XIX. Dacă, pentru cei precum Rothschild, bancherul reprezenta persoana ce trebuie să-și păstreze responsabilitatea directă, iar banca nu putea fi o societate anonimă bazată pe capitalurile depuse, riscând astfel imprudența în investiții, pentru frații Pereire, dezvoltarea creditului, intensificarea circulației biletelor la ordin erau considerate nelimitate prin definiție, legate direct de dezvoltarea economică.

Guvernarea celui de-al doilea Imperiu francez (1852-1870) a oscilat între cele două concepții, iar Emile și Isaac au fost prinși între acele ezitări. Au considerat o portiță de scăpare preluarea controlului Băncii de Savoia, instituție pe care ar fi transformat-o într-o rivală a Băncii Franței. Însă ultima a câștigat din nou, preluând, în noiembrie 1864, Banca de Savoia.

După crearea sa, Crédit Mobilier a constituit punctul de plecare a zeci de afaceri. Societății i se datorează, printre altele, construcția lui Grand Hôtel du Louvre, clădire situată chiar în fața renumitului muzeu, primul mare hotel al capitalei franceze, sau iluminarea Parisului, implementarea unei agriculturi prospere pe terenurile aride și nisipoase din Landes sau crearea stațiunii balneoclimaterice de la Arcachon transformată în refugiu de iarnă pentru Emile, suferind de astm. Și tot unei creații a fraților Pereire – Compania generală

Lansarea la apă a navei „Impératrice-Eugénie“

Omnibusurile companiei fraților Pereire pe străzile Parisului

1 iunie 1837, în prezența reginei Marie-Amélie, a avut loc inaugurarea. Întrucât nu se cunoșteau riscurile acestui nou mijloc de locomotie, regele Ludovic Filip nu a luat parte la eveniment. Proiectul a avut un real succes, asigurându-le fraților Pereire concesiunea liniei Paris-Versailles, deschisă un an mai târziu.

În ciuda opoziției, care considera primele legături feroviare „jucării pentru parizi-

eni“, în august 1842 a fost votată Carta Feroviară Franceză, prin care era prevăzută împărțirea sarcinilor între stat, căruia îi revenea plata infrastructurii, și companiile private, cărora li se concesionau suprastructura și exploatarea. Totodată, se fixa și o hartă a liniilor care trebuia construite, ce plasa Parisul în centrul pânzei de păianjen.

După nouă ani de încercări, Emile a reușit să-l atragă pe James Rothschild să investească într-o Companie a Nordului. În 1845 se fonda prima companie feroviară franceză, înlocuită abia în 1945 de SNCF (Société Nationale des Chemins de Fer). Deținând mai mult de jumătate din numărul total de acțiuni, Rothschild a fost ales președinte, iar Emile – director. Unul aducea fondurile, iar celălalt competența. Aceasta din urmă a fost cu adevărat remarcabilă, mai ales dacă luăm în considerare faptul că linia Paris-Lille a fost finalizată în doar nouă luni, într-o perioadă în care siderurgia franceză modernă era abia la început.

Numele celor doi frați s-a legat adesea de lumea picturii. Emile Pereire a fost organizatorul direct al unei expoziții postume a operelor pictorului Paul Delaroche (1797-1856), autorul tabloului *Asasinarea ducelui de Guise*. În 1862, frații Pereire au achiziționat o întreagă colecție de picturi vechi spaniole, în valoare de 450.000 franci.

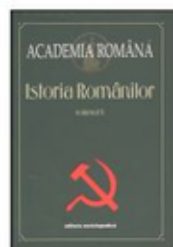
Oameni ai timpului lor, Emile și Isaac au vrut să publice o impresionantă Enciclopedie, proiectată în 40 de volume. În 1862 s-a format un comitet redacțional, condus de economistul Michel Chevalier (1806-1879), care s-a reunit în ședințe regulate între 1862-1863. Lentoarea lucrărilor i-a determinat însă pe activii frați Pereire să abandoneze proiectul, în 1865.

Recunoscut pentru operele sale filantropice, Isaac a fost fondatorul unei burse în valoare de 100.000 franci, atribuită pe patru secțiuni și destinată domeniului socio-economic.

Tot grație fraților Pereire portul Arcachon a devenit un important loc pe harta destinațiilor turistice. Chiar dacă acolo se deschisese, încă din 1823, un prim stabiliment estival, adevărata transformare a orașelului s-a datorat hotărârii ca ruta de cale ferată Bordeaux-La Teste să fie prelungită până la Arcachon. Proiectul era mult mai ambițios, Arcachonul urmând să devină un pol comercial și turistic. Din păcate, frații Pereire nu au reușit decât în ultima direcție, dezvoltând un turism estival și termal.

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

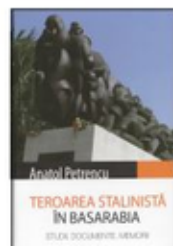
● **ISTORIA ROMÂNILOR. VOL. X – ROMÂNIA ÎN ANII 1948-1989** (Coordonator: prof. univ. dr. Dinu C. Giurescu).

Editura Enciclopedică, București, 2013, 1309 pp.

● **ROMÂNIA ȘI BELGIA, DINAMICA RELAȚIILOR POLITICO-DIPLOMATICE, ECONOMICE ȘI CULTURALE ÎN PERIOADA FORMĂRII ȘI CONSOLIDĂRII STATULUI-NAȚIUNE, ÎNTRE 1838 ȘI 1916. 175 DE ANI DE RELAȚII DIPLOMATICE ROMÂNNO-BELGIENE** (Coordonator: Philippe Beke, Editor Ambasada Belgiei la București)

Volum I, Bruxelles-București, 2013, 430 pp.

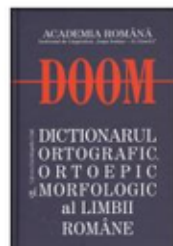
● **Anatol Petrencu – TEROAREA STALINISTĂ ÎN BASARABIA. STUDII, DOCUMENTE, MEMORII**

Tipografia „Balacron”, Chișinău, 2013, 359 pp.

● **Virgil Coman, Stoica Lascu, Constantin Cheramidoglu, Marian Moșneagu, Vasile Reghintovschi, Angela Pop, Radu Cornescu – CAMPANIA MILITARĂ A ROMÂNIEI DIN 1913. O ISTORIE ÎN IMAGINI, DOCUMENTE ȘI MĂRTURII DE EPOCĂ (ROMANIA'S MILITARY CAMPAIGN IN 1913. A HISTORY IN IMAGES, DOCUMENTS AND EPOCH TESTIMONIALS)**

Editura Etnologică, București, 2013, 297 pp.

● **DOOM. DICTIONARUL ORTOGRAFIC, ORTOEPIC ȘI MORFOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE** (sub egida Academiei Române, Institutul de lingvistică „Jorgu Iordan-Al. Rosetti”)

Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, 871 pp.

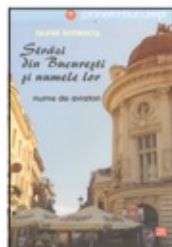
● **Mugur Zlotea – TRANȘFERUL ȘI ECHIVALAREA CONCEPTELOR DE „LIBERTATE” ȘI „DREPTURI” ÎN DISCURSUL MODERNITĂȚII CHINEZE DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XX**

Editura Universității, București, 2012, 233 pp.

● **ROMÂNII DE LÂNGĂ NOI** (volum tipărit cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe, Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni; Colectivul de editare: Daniel Cain, Armand Goșu, Cornel Sigmirean, Annemarie Sorescu-Marinković)

Editura Corint Junior, București, 2013, 207 pp.

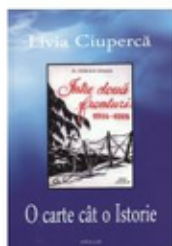
● **Aurel Ionescu – STRĂZI DIN BUCUREȘTI ȘI NUMELE LOR. NOME DE AVIATORI**

Editura Vremea, București, 2013, 303 pp.

● **Dan Raviv, Yossi Melman – SPIONI ÎMPOTRIVA ARMAGHEDONULUI. RĂZBOAIELE SECRETE ALE ISRAELULUI**

Editura Meteor Publishing, București, 2012, 496 pp.

● **Livia Ciupercă – O CARTE CĂT O ISTORIE**

Editura Pim, Iași, 2013, 137 pp.

● **DOCUMENT** (Buletinul Arhivelor Militare Române)

Anul XIII, nr. 4 (50), 2010

● **DUNĂREA DE JOS** (editori: Consiliul Județean Galați și Centrul Cultural Dunărea de Jos)

Nr. 142, Decembrie 2013, 50 pp.

Hotel Louvre

a omnibusurilor – s-a datorat și transportul parizienilor cu aproximativ 500 de vehicule pe 31 de linii.

Cerere de ajutor celui mai mare rival

Cei doi frați nu s-au oprit la transporturile terestre. Urmând aceeași optică saint-simonistă a interdependenței economiilor naționale, s-au implicat și în transportul maritim. Mica societate normandă Terra-Nova, cu care au debutat în domeniu, a reprezentat baza Companiei Generale Maritime, fondată în 1855. În statutul acelei companii s-a regăsit idealul de „societate care îmbrățișează comerțul mondial”. În 1861, ca urmare a concesiunii rutelor transatlantice, aceasta s-a transformat în Compania Generală Transatlantică „Transat”, preluând liniile ce legau Le Havre de New York, Mexic și Antile, iar Bordeaux de Brazilia, San Francisco și Valparaíso. Dacă, inițial, pachetboturile erau cumpărate din Marea Britanie, începând cu anul 1862, la Saint-Nazaire a apărut un șantier naval, pe care frații Pereire l-au dezvoltat după deja testatul model din domeniul feroviar. De aici au plecat cele mai frumoase nave din Europa, începând cu „Impératrice-Eugénie”.

„Transat”, condus timp îndelungat de Isaac, apoi de fiul său Eugène, a dus o politică de tip modern, bazată pe salarii ridicate, includerea celei de-a treisprezecea indemnizații, fonduri de asigurări și de pensii sau luarea în grijă a orfanilor angajaților.

Sistemul Crédit Mobilier a fost „transplantat” și la nivel internațional. Astfel, în Spania, compania s-a implicat în activitatea feroviară și siderurgică. Adjudecarea liniei ce

lega Madridul de nordul Franței s-a dovedit însă neprofitabilă, chiar dacă linia Paris-Madrid a fost deschisă în august 1864.

În Germania, frații Pereire au luat parte la înființarea băncii Darmstadt, iar primele afaceri pe teritoriu austriac s-au legat de succesul Societății feroviare austriece. Deși în Italia nu-și puteau desfășura activitățile, din cauza monopolului deținut de Rothschild, la începutul anilor 1860 majoritatea contractelor semnate anterior înfloreau la Torino, în Olanda, Austria, chiar și în

Imperiul Otoman, unde se crează Banca Imperială Otomană, ale cărei frâie le mâniau însuși Isaac.

Era timpul în care se resimțeau efectele victoriei Băncii Franței, din 1857. Neavând drept de emisie a obligațiunilor, resursele Crédit Mobilier au fost limitate la fonduri proprii, conturi curente și împrumuturi. Iar Emile și Isaac se descurcaseră atâta timp cu atât de puțin. Se găseau, așadar, în fața unor datorii mult prea mari și în situația de a cere ajutor celui mai mare rival, Banca Franței. Aceasta din urmă, profitând de situație, nu a acordat decât jumătate din suma cerută, punând drept condiție demisia fraților și depunerea unei garanții din averea lor personală.

Cererile fiind îndeplinite, Crédit Mobilier a reușit să supraviețuiască până când a fost absorbită de Banca de Uniune Pariziană, în 1931.

Familia Pereire s-a concentrat din acel moment asupra afacerilor austriece și spaniole, unde și-a făcut intrarea societatea Creditul lyonnais. În ceea ce privea „Transat”-ul, după ce au fost îndepărtați de la conducere în 1868, nouă ani mai târziu, fiul lui Isaac a fost numit din nou președinte, pentru o perioadă de 30 de ani.

Astăzi, se pare că nu a mai rămas decât un singur membru al influenței familiei Pereire, un descendent al lui Emile, Arnaud Pereire. Iar dintre companiile fondate de cei doi frați, „Transat”-ul a fost absorbită în 1977, formându-se astfel „Compania Generală Maritimă”, devenită, din 1999, „CMA-CGM”. Cu o flotă de 30 de nave, noua companie deține mai mult de 5.000 de angajați și o cifră de afaceri de peste 2,5 miliarde de euro. Șantierul naval și-a continuat și el activitatea tot la Saint-Nazaire. ■

România revoluționară și autorul tabloului, în viziunea prietenului său Ion Negulici

ROSENTHALII

TRAIAN D. LAZĂR

Modernizarea, sub toate aspectele ei, inclusiv cel al mentalităților, a determinat permeabilizarea treptată a granițelor dintre majoritari și minoritari. Întrepătrunderea celor două lumi s-a manifestat, în primul rând, în domeniul activităților economice, extinzându-se asupra celor culturale (lingvistice, literare, artistice, științifice). Mai conservatoare s-a arătat și a rămas granița religioasă.

În lumea evreiască, această mișcare (născută în secolul al XVIII-lea), numită Haskala, preconiza ieșirea din ghetou, ștergerea granițelor teritoriale dintre cartierele populațiilor majoritare și minoritare, integrarea culturală. Din partea populației majoritare, noua orientare s-a manifestat prin acceptarea emancipării, prin acordarea cetățeniei evreilor și prin participarea lor la viața publică.

Primele manifestări ale acțiunii populației românești și evreiești în direcția Haskalei au apărut în timpul Revoluției de la 1848. Din partea populației majoritare, românești, purtătorii acestui curs au fost tinerii care au studiat în Franța. Aici evreii dobândiseră egalitatea în drepturi în vremea Revoluției de la 1789. Expresia participării evreilor francezi la viața publică era prezența evreului Adolphe Cremieux în guvernul provizoriu instituit în februarie 1848, guvern de la care tinerii revoluționari din Țara Românească așteptau un sprijin consistent și la sfatul căruia

au amânat declanșarea revoluției până în iunie 1848.

În misiune de informare?

Din partea minorității evreiești noul curs de ieșire din izolare și de integrare în societatea românească este exprimat de activitatea pictorului Constantin Daniel Rosenthal. Născut în familia unor negustori evrei din Budapesta, în 1820, acesta s-a stabilit în Țara Românească din 1842. Venise la îndemnul prietenului său, pictorul Ion Negulici, pe care

MĂRTIȘOR

8

1983. La Convenția anuală a Asociației Naționale a Evanghelicilor din Orlando, Florida, președintele Ronald Reagan rostește în cuvântarea sa celebra expresie „imperiu al răului”, cu referire la Uniunea Sovietică. Cinci ani mai târziu, în mai 1988, Nancy și Ronald Reagan efectuează o vizită la Moscova, la invitația lui Mihail Gorbaciov și a soției sale, Raisa. Cuplul american merge și la Petersburg, la Iasnaia Poliana, domeniul lui Lev Tolstoi, la Moscova se plimbă neînsoțit pe Arbatul Vechi și prin sălile Kremlinului. La sfârșitul unei lungi zile de negocieri oficiale, având ca temă dezarmarea, are loc o conferință de presă ad-hoc. Un ziarist îl întreabă pe Reagan dacă mai consideră Uniunea Sovietică un imperiu al răului. „Nu”, vine imediat răspunsul și, la insistența presei de a afla de ce și-a schimbat părerea, președintele american continuă: „În bună măsură datorită conducătorului acestei țări, domnul Gorbaciov. Și mi se pare că aici s-au petrecut anumite schimbări în cursul procesului de implementare a perestroikăi. Judecând după ceea ce citesc despre ea, cu multe dintre aceste schimbări s-ar putea să fiu de acord”. „Am considerat această mărturisire a lui Reagan principalul rezultat al vizitei lui la Moscova”, comentează liderul sovietic în *Amintiri. Viața mea înainte și după perestroika*.

11

1791. Joseph Haydn, compozitorul austriac și cel mai vestit al Europei în acel moment, susține un prim concert la Londra, capitala unde se face cea mai multă și cea mai bună muzică. Dirijează de la pian o orchestră de 40 de instrumentiști, cel mai mare număr pe care l-a condus până atunci. „Probabil că niciodată nu am avut parte de o desfășurare muzicală mai mare”, scrie *Morning Chronicle*, care îl compară pe Haydn cu Shakespeare. Londonezii speră ca „primul geniu muzical al zilelor noastre” să renunțe la Viena și să se mute în Anglia, idee care îi surâde și lui Haydn. Dar, deși se simte excelent – i se decernează titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Oxford, are o aventură galantă cu doamna Rebecca Schröter, văduva unui pianist bine cunoscut, își intitulează o lucrare *Simfonia Londoneză* –, Haydn nu rămâne decât opt luni în capitala britanică.

14

1719. Maria Hamilton, care se trage dintr-o familie scoțiană stabilită de multă vreme în Rusia și este acuzată a-și fi ucis mai mulți prunci, între care unul al lui Petru cel Mare, pășește spre eșafod, în fața unei mulțimi numeroase. Poartă o rochie de mătase albă, cu panglici negre, așa cum a ordonat țarul, prezent personal la execuție. El o sărută cu duioșie, o ajută să urce pe scară, o îndeamnă să se roage și, după ce securea cade, se apleacă, ia capul și le prezintă curtenilor o lecție de anatomie: carotida, traheea, șira spinării, nervii. Apoi sărută buzele înghețate, își face cruce și pleacă.

18

1554. Pe o ploaie torențială prințesa Elisabeta Tudor este dusă cu barca la Turnul Londrei. Fiică a lui Henric al VIII-lea, regele Angliei decedat în 1547, când ea avea doar 13 ani, și a Annei Boleyn, Elisabeta este victima unor profunde resentimente din partea surorii ei vitrege, Mary, intrată în istorie drept „cea sângeroasă” și care domnește deja de un an. Mary, căreia mai mulți curteni intriganti îi susură în urechi „dovezi” ale comploturilor antistatale la care ar fi participat Elisabeta, e furioasă pe sora ei. La sosire aceasta din urmă, care se simte nedreptățită, refuză să coboare din barcă, privindu-i sfidător pe cei care ar fi îndrăznit să o forțeze. Apoi se ridică brusc în picioare, se îndreaptă spre treptele ce duc spre teribila clădire și declară pe un ton teatral: „Aici pășește, prizonier, un supus mai credincios decât oricare altul care a călcat pe aceste trepte!”. Apoi se lasă să cadă pe lespede rece și udă. O servitoare devotată începe să plângă la această scenă, iar prințesa, viitoarea regină Elisabeta I (1558-1603), se ridică și intră în clădire, păstrându-și neatinsă mândria de membru al familiei Tudor. Șase săptămâni va rămâne între ziduri, temându-se că în orice moment poate fi dusă la eșafod.

unui program revoluționar modificat.

Suleiman pașa urma să vină la București (*Magazin istoric*, nr. 8/2009), spre a consacra astfel recunoașterea Locotenentei domnești de către Imperiul Otoman. La 13 iulie, lui Rosenthal, alături de alți artiști ai revoluției, i s-a încredințat misiunea de a contribui la înfrumusețarea orașului în vederea primirii lui Suleiman pașa. El a înălțat o poartă triumfală (arc de triumf) pe Podul Mogoșoaiei, calea de intrare a demnitarului otoman în Capitală. Era un arc în stil neogotic, abundent ornat. Ministrul de Interne a pus la dispoziția lui C.D. Rosenthal, în perioada 31 iulie-24 august 1848/13 august-6 septembrie 1848 „o trăsură... cu prilejul venirii excelenței sale Suleiman pașa”. Dan Grigorescu folosește această informație ca dovadă că C.D. Rosenthal a avut misiune oficială de a picta portretul pașei. S-ar putea însă ca atribuirea trăsurii să fie legată și de înlesnirea sarcinii construirii arcului de triumf.

Areștații trebuie să-și plătească transportul

Ministerul de Interne mai pusese la dispoziția lui Rosenthal mijloace de locomotivă, și anume o brișcă, folosită de acesta (29-31 iulie 1848) pentru deplasarea în diferite localități, în scop de propagandă revoluționară și pentru transmiterea unor mesaje ale autorităților centrale către cârmuitorii locali.

Suleiman pașa, considerat insuficient de energic, a fost înlocuit cu Fuad efendi. În fruntea forțelor otomane de intervenție, acesta a ajuns la București. Au fost chemați 200 delegați ai populației Țării Românești la Cotroceni, de către Fuad efendi, la 13 septembrie 1848, pentru a le comunica decizia Porții și a Rusiei (puterile suzerană și protectoare) de a restabili „ordinea legală” (Regulamentul Organic), numirea unui caimacam (C. Cantacuzino) și a unui guvernator militar al Bucureștiului (Omer pașa). Aceia dintre delegați care au luat atitudine împotriva restabilirii regimului regulamentar au fost areștați. Închiși timp de cinci

... Nicolae Golescu...

zile la mănăstirea Cotroceni, areștații au fost triați, fiind reținuți în continuare 14 dintre ei.

Respingerea Regulamentului Organic avea o tentă antirusească, ce convenea autorităților otomane, fiind privită cu simpatie ascunsă de unii demnitari otomani. De aceea, Fuad efendi a adoptat o atitudine moderată față de areștați, intenționând să-i expulzeze din țară în Austria, pe la Brașov. Pe de altă parte, el l-a sfătuit pe fostul locotenent domnesc N. Golescu să plece la Istanbul și să pledeze cauza revoluției la marele vizir. Fuad efendi a aprobat cererea lui N.

Golescu de a pleca la Istanbul, însoțit de I. Ionescu de la Brad și de Rosenthal, iar Omer pașa i-a dat scrisori de recomandare.

Sub presiunea comisariului rus, generalul Duhamel, Fuad efendi a trebuit să adopte însă o atitudine mai drastică. N. Golescu și însoțitorii săi au fost areștați pe drumul spre Giurgiu și duși în cazarma trupelor otomane din oraș. Cei 14 areștați de la Cotroceni au fost transportați tot la Giurgiu, la 18-19 septembrie 1848, cu intenția exprimată față de ruși de a-i închide într-un fort otoman din sudul Dunării, dar, de fapt, pentru a-i expulza în Austria pe la Orșova.

Cele două grupuri de areștați, contopite, au fost deținute, între 19 și 24 septembrie 1848, la bordul unei nave de război otomane, ancorată în portul Rusciuc. Maria Rosetti, soția lui C.A. Rosetti, a reușit să ia legătura cu areștații, între care se afla și soțul său, transmițându-le știri despre evenimentele din țară și despre intențiile autorităților otomane față de ei.

La 24 septembrie 1848, C.D. Rosenthal și încă unul dintre areștați au fost eliberați, întrucât erau cetățeni austrieci. Deși a protestat, arătând că obținuse cetățenia română, decizia de eliberare a fost menținută, deoarece actele guvernului revoluționar nu erau recunoscute. Neputând împărtăși soarta prietenilor săi, Rosenthal s-a alăturat Mariei Rosetti, fiind „uniți prin sentimente calde de devotament” față de areștați. Împreună, ei au însoțit pe uscat convoiul areștaților, ce se deplasa pe Dunăre.

îl cunoscuse și de care se le-gase pe când se aflau la Viena, la studii. Inițial, deplasarea sa la București a izvorât din spe-ranța găsirii unui teren priel-nic exercitării profesiei (co-menzi) sau, după alte opinii, din îndeplinirea unei misiuni date de o organizație francma-sonică din Ungaria.

Cunoașterea oamenilor și locurilor l-a determinat să-și lege pentru totdeauna soarta de patria adoptivă. Cert este că, prin Negulici și C.A. Ro-setti, Rosenthal a fost accep-tat în cercul tinerilor ce pregă-teau și, mai târziu, au condus Revoluția de la 1848. Aceste legături s-au păstrat, mai ales cu C.A. Rosetti, în anii 1845-1846, când Rosenthal s-a aflat în Anglia și Franța pentru studii. Atunci a fost primit într-o lojă francmasonică din Paris, al cărei secretar era C.A. Rosetti.

Revenit în Țara Românească la 1847, C.D. Rosenthal a participat la ședințele publice ale asociațiilor (Societatea literară etc.) și la adu-nările secrete ale tinerilor ce pregăteau revo-luția. Nu era singura persoană de etnie străină acceptată în aceste cercuri ale românilor. Sunt semnalați în mod frecvent tipograful Eric Winterhalder, colaborator apropiat al lui C.A. Rosetti, și bancherul evreu Davicion Bally, străbunicul pe linie maternă al scriitorului Mihail Sebastian, care, împreună cu Hillel Manoah, i-a sprijinit financiar pe liderii revo-luției, în frunte cu Heliade Rădulescu.

Declanșarea revoluției la 11 iunie 1848 la București l-a găsit pe C.D. Rosenthal alături de cei ale căror idealuri le împărtășea. El a adresat autorită-ților revoluționare (ministru-lui de Interne N. Golescu, al cărui portret îl pictase și de care era apropiat) cererea pen-tru obținerea cetățeniei ro-mâne. La 18 iunie 1848, mi-nistrul de Interne N. Golescu supunea aprobării guvernului provizoriu cererile lui Eric Winterhalder și C.D. Rosen-thal de „a fi primiți între ce-tățeni și a li se acorda indige-natul.” Cererea lui Rosenthal

România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății

a fost aprobată prin Decretul 394/2 august 1848, luându-se în considerare că acesta „a luat partea cea mai activă la revo-luția noastră și dovezile ce a dat că simte ca un adevărat român”. Decretul a fost publi-cat în *Monitorul Român*, din 9 august 1848.

Într-adevăr, C.D. Rosenthal participase împreună cu C.A. Rosetti și ceilalți prieteni ai săi la declanșarea revoluției în București: la 11 iunie 1848, alături de bucureșteni, la eli-berarea guvernului provizo-riu, arestat de reacțiune (con-servatori), la 19 iunie 1848, iar mai târziu la alegerile co-munale din Giurgiu (9 august 1848). Folosindu-și talentul pentru proslăvirea idealurilor revoluției, el a realizat (după opinia criticului I. Frunzetti) o statuie în ghips a Libertății, ridicată la 23 iunie 1848 în Piața Vorniciei de pe Podul Mogoșoaiei. Statuia reprezenta o tânără femeie purtând simbolurile dreptății și creștinismului – cumpăna și crucea. Un impor-tant moment al revoluției, adunarea populară de pe Câmpia Filaret (Libertății) și depunerea jurământului de către participanți pe Consti-tuție, a fost redat de Rosenthal în tabloul *România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății* – 15 iunie 1848, tablou ce definește profilul de artist cetățean al lui Rosenthal.

Între 19 și 25 iulie 1848, în cursul tratati-velor dintre guvernul provizoriu și trimisul sultanului, Suleiman pașa, C.D. Rosenthal a realizat un portret în ulei al lui Suleiman pașa. Acțiunea pictorului a avut caracter oficial, fiind menită să obțină simpatia pașei pentru negocierile în curs. Am putea presupune și o misiune de informare pri-vind planurile demnitarului otoman și starea forțelor oto-mane. Rezultatul negocieri-lor a fost înlocuirea guver-nului provizoriu cu o Loco-tenență domnească, formată din foști membri ai guver-nului provizoriu, și admite-rea plecării unei delegații a revoluționarilor la sultan, pentru a pleda în favoarea

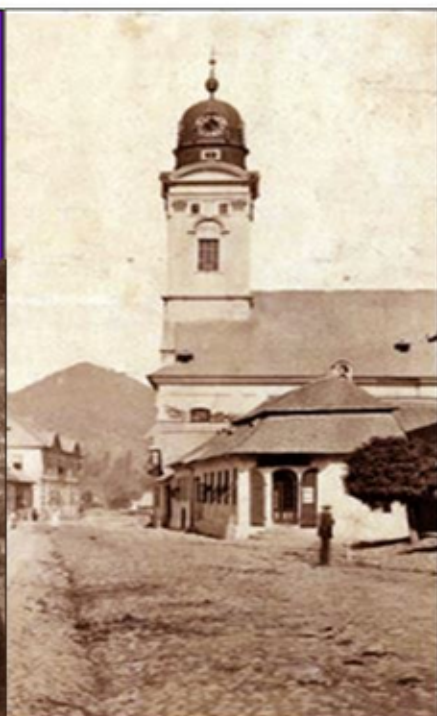

Portretele lui C.A. Rosetti...

În anii 1931-1932, au avut loc o serie de evenimente a căror desfășurare era urmărită cu atenție de cititorii ziarului local, de factură liberală, Baia Mare. Totul a început în toamna anului 1931, când, în noaptea de 7 septembrie, un grup de persoane neidentificate a arborat în turnul bisericii reformate din oraș un steag roșu cu însemne comuniste.

Alexandru Berindan, Miko Gyula, Wolf Ileana, Fehér Mihály;
fotografie din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie
Maramureș

Biserica reformată din Baia Mare,
pe a cărei turlă a fost pus steagul roșu
cu însemne comuniste

ACȚIUNILE ILEGALIȘTILOR DIN BAIJA MARE

Dr. ROBERT C. TÖKÖLYI

Autoritățile au demarat investigații și, abia în luna decembrie 1931, ziarul menționa într-un scurt articol faptul că la Baia Mare au avut loc o serie de arestări. Alte detalii nu erau furnizate, întrucât era „în interesul cercetărilor, cari continuă încă intens”. După încă o lună, în ianuarie 1932, subiectul revine în atenția cititorilor, de această dată fiindu-i acordat un spațiu mai mare.

Autoritățile din nordul Ardealului știau de mai multă vreme că în preajma orașului

Baia Mare, principalul centru minier al regiunii, activau mai mulți agitatori comuniști, care încercau „a semăna idei revoluționare printre țărani și muncitorii minieri și cari împărțeau manifeste incendiare. Au format nuclee clandestine, țineau ședințe secrete în cari complotau contra ordinii și sistemului actual de stat”. S-a organizat un pluton de jandarmi, cu raza de acțiune în patru plase: Baia Mare, Copalnic Mănăstur, Oaș Seini, Șomcuta Mare. Comandant al acestui pluton a fost numit

locotenentul Gheorghe Popescu, „un factor de urmărire de primă clasă” și care, în perioada următoare, va fi transformat într-o adevărată vedetă locală, ca urmare a implicării sale în cercetarea unor cazuri ajunse celebre în regiune. Locotenentul Popescu a dat ordin subalternilor din toate posturile de jandarmi din regiune să facă toate investigațiile pentru descoperirea cuiburilor comuniste, care „mai ales în cursul iernii au început să activeze din ce în ce mai intens”.

La Vidin îi vizitează pe arestați, aducându-le vești și gazete din țară. De la Vidin convoiul a ajuns la Ada Kaleh, unde se comunică decizia autorităților otomane ca arestații să-și plătească transportul.

Legat de emigrația română

Maria Rosetti, C.D. Rosenthal și Iancu Filipescu reușesc să-l convingă pe reprezentantul agenției austriece de transport fluvial din Orșova să pună la dispoziția arestaților o felucă a companiei, în mod gratuit. După ce ajung la Orșova, arestații își continuă călătoria pe uscat, însoțiți de escorta otomană. La Svinița (octombrie 1848) arestații, ajutați de Maria Rosetti și C.D. Rosenthal, obțin viza funcționarilor austriece pe pașapoarte și se debarasează de escortă. Ajunși la Panciova (sau Semlin), ei se vor împărți în două grupuri, unii îndreptându-se prin Viena, spre Paris, iar alții spre Sibiu-Brașov, unde vor participa la evenimentele revoluționare din Transilvania și Ungaria.

C.D. Rosenthal a însoțit un timp grupul ce se deplasa spre Viena, din care făceau parte Maria și C.A. Rosetti. S-a desprins apoi din grup și s-a deplasat la Budapesta, unde i se aflau părinții. A stat aici până în primăvara anului 1850, dar a rămas legat de emigrația revoluționară română și a continuat să-i servească idealurile. Prin intermediul unchiului său Samuel, care edita la Budapesta magazinul de limbă germană *Der Spiegel*, C.D. Rosenthal a publicat, în iulie-august 1849, în *Illustrirte Zeitung* din Leipzig, o serie de imagini ce însoțeau o

... și Maria Rosetti, realizate de Rosenthal

suită de articole privind evenimentele revoluționare din anii 1848-1849 în Principatele Române. Se aflau între aceste imagini: *Statuia Libertății*, *România rupându-și cătușele pe Câmpia Libertății*, *Primirea la Giurgiu a lui Suleiman pașa*, dar și *Afurisirea și arderea Regulamentului Organic și a Arhondologiei pe câmpul Filaretului*.

Din mai până în decembrie 1850, C.D. Rosenthal se află la Paris, implicat în activitățile „emigrației române”, căreia el însuși afirmă că îi aparține, după cum atestă inscripția descoperită pe tabloul *România revoluționară*, pictat în acel timp.

La sfârșitul anului 1850, C.D. Rosenthal a plecat din Franța (prin Elveția spre Austria), cu destinația finală Transilvania (Sibiu), având misiuni pe care, în parte, le cunoaștem din corespondența sa cu C.A. Rosetti. Acesta îi solicita: culegerea de informații privind starea de spirit a populației și posibilitatea declanșării unei noi revoluții, introducerea unor broșuri de propagandă în Imperiul Austriac, transferul unei importante sume de bani către un destinatar neprecizat. Dar a avut și obiective rămase necunoscute. La sesizarea poliției franceze, care urmărea cu vigoare activitățile emigrației revoluționare străine, destinate declanșării unei noi revoluții europene, C.D. Rosenthal a fost arestat la Budapesta și asasinat imediat, în timpul detenției (în aprilie 1851), din ordinul guvernului de la Viena, dornic „să se scape de un agent incomod”.

Vanitas, tablou pictat în chiar anul revoluției, 1848

(Va urma)

Prizonieri în lagărul de la Irkutsk

festele în desaga: cele românești dinainte, cele ungurești dinapoi. Le puneam așa, ca să nu le încurc când le-o împărți, că nu prea știam a citi. Noaptea mă duceam și le împărteam. Eu eram cioban la oi, dar m-am băgat printre muncitorii de la păduri să fac propagandă. În 1925, m-am împrietenit și cu minerii de la Herja. Acolo lucrau minerii, săracii, câte 12 ceasuri.

Am făcut propagandă acolo, le-am dus manifeste și am început a lupta astfel, mai organizat. Dar pe mine n-au vrut domnii să mă mai primească la Herja, la mine. Or zis că mai bine închid minele decât să mă primească. Atunci m-am dus iar la pădure, dar după o vreme m-au dat afară și de acolo. Și de atunci, unde mă duceam să capăt de lucru mă țâpau afară. Ziceau că au destui bolșevici, nu mă mai primesc și pe mine, să sucesc capetele muncitorilor. Și așa m-am făcut iar cioban la oi, da de împărțit manifeste și de făcut propagandă tot nu m-am lăsat. În 1929, ne-o vândut unu de la Baia Sprie. Ne-o vândut miercuri seara, da până-n ziuă, m-am dus la tovarășul Covaci care era șofer la direcția minelor – și i-am spus:

– Iute tovarășe, că focu-i pe noi!!

– Hai și tu cu mine!

– Eu, zic, nu mă duc. Rămân aici, la foc. Dar dumneata te du, că dacă ne prinde pe amândoi baiu-i mare!!

No, el și-o luat pruncul și muiera, o trecut cum o putut granița și de la nemți, de la Oldenburg, a luat aeroplanul și s-a dus la Moscova. Pe mine m-au prins duminică și m-au dus la Baia Mare, la poliție. Acolo vine un ofițer și întreabă:

– Unde-i bolșevicul acela?

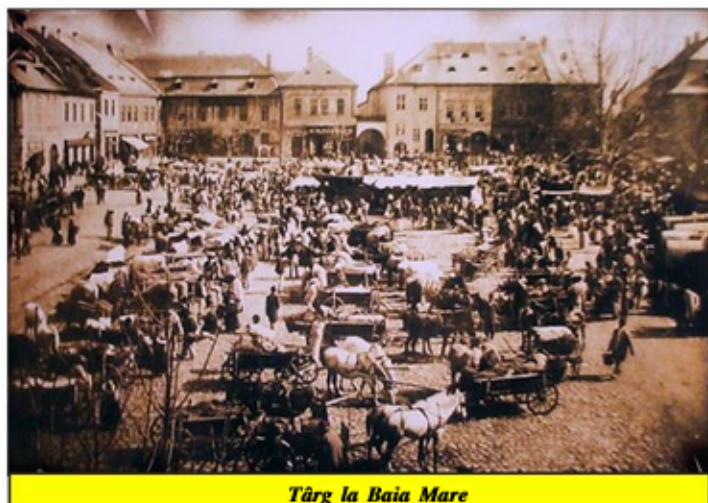
– Iacă-s! Și-mi trage două palme, că am văzut roșu.

– Tu vrei să strici Ardealul nostmă? Și de ciudă ți sare chipul.

Am fost judecat și condamnat la trei ani și jumătate de temniță“.

Nuclee comuniste: patru membri și un șef

Aceasta era mărturia ilegalistului în 1957. Ziarul *Baia Mare*, în anul 1932, prezenta o cu totul altă variantă. Conform acestuia, ilegalistul, de la întoarcerea în țară, nu a mai manifestat preocupări cu caracter politic de orientare comunistă. *Baia Mare* susținea faptul că Zoicaș și-ar fi început activitatea abia în primăvara anului 1931, când, aflându-se în Baia Mare, la târgul săptămânal, a fost racolat de șoferul Nicolae Kovacs de la Direcția Minelor Statului. Zoicaș a fost sfătuit să intre în organizația condusă de Kovacs, scopul fiind acela de a pregăti țărani în vederea instaurării revoluției mondiale. Din declarația sa ulterioară rezultă clar că cei doi se cunoșteau de mai mult timp. Să revenim totuși la întâmplările din 1931-1932, așa cum sunt descrise ele în ziarul local *Baia Mare*.

Târg la Baia Mare

Prizonieri români școliți de Ceka

Jandarmii din Tăuți și Satu Nou de Sus au intrat în posesia unor manifeste cu caracter comunist, răspândite în noaptea de 26-27 noiembrie 1931. După doar câteva zile, la 4 decembrie, a fost arestat și principalul suspect, un țaran agricultor, Gheorghe Zoicaș, originar din comuna Chiuzbaia. Acesta, condus la postul de jandarmi din Dănești și supus probabil interogatoriului, a optat pentru o declarație completă. Gheorghe Zoicaș, în vârstă de 40 de ani, a povestit anchetatorilor cum la începutul Primului Război Mondial, chiar în timpul primelor bătălii, a căzut prizonier la ruși și a fost dus în Galiția. A stat o vreme în Siberia și Caucaz și apoi șase ani la Irkutsk, iar după revoluția bolșevică, în 1919, a urmat cursurile vestitei școli a Ceka.

La această școală, a avut ca instructori pe „tovarășul Arbore din Chișinău și pe tovarășa Marie“, „bine cunoscuți de autoritățile noastre“, scria ziarul *Baia Mare*.

În anul 1921, Zoicaș s-a întors în țară și s-a așezat în comuna natală, Chiuzbaia. Timp de un deceniu nu a manifestat sub nicio formă înclinații politice de factură comunistă, ocupându-se cu agricultura.

La 11 octombrie 1957, în articolul *De la Irkutsk în beciurile Siguranței*, publicat de ziarul *Scânteia tineretului*, organ central al Uniunii Tineretului Muncitor, Gheorghe Zoicaș își povestește viața cu numeroase detalii despre modul în care a devenit comunist ilegalist. În această mărturisire însă, nu amintește nimic despre stagiile de pregătire la Moscova. „Am recrutat în anul 1913, la Regimentul 12 Honvezi, și în 1914 ne-am dus la război. Am

luptat vreo patru săptămâni și am căzut prizonier la ruși. Rușii ne-au transportat în Siberia, până aproape de Krasnoïarsk. În 1915 ne-au dus la Irkutsk. Pe mine m-au trimis la o fabrică, unde am lucrat până în 1918. Când a venit revoluția, ne-am înscris în Garda Roșie. În 1919 am fost repartizat într-o divizie internațională, cu care am luptat împotriva albilor. După un an, am plecat spre casă, împreună cu alți voluntari români. Am trecut prin Germania, pe la Stettin și Oldenburg, prin Cehoslovacia, și am ajuns la Carei. Aici ne-au luat în primire autoritățile burghezo-moșierești din România. Ne-au luat totul. Nu ne-au lăsat decât ce aveam pe noi; ne-au pus în vagoane și... direcția Oradea Mare. De acolo, direcția Brașov, unde ne-au trecut pe o „linie moartă“. Am stat aici vreo câteva zile. De mâncare nimic. După ce a trecut ceva timp, ne-au dus la Făgăraș, în lagăr. Acolo ne-au întrebat dacă am fost bolșevici. Păi, le-am spus eu, acolo toată lumea-i bolșevică.

În lagăr, am fost aleși, care cum să fie închiși și ținuți 25 de zile, după care ne-au dat drumul. Lupta mea în divizia internațională, cele ce-am văzut în Rusia m-au învățat să nu cruț nicio osteneală și să nu mă sperii de nicio greutate când e vorba de lovit în exploatori. Când am ajuns la Baia Mare, am luat legătura cu tovarășul Covaci Nicolae și am început să facem propagandă printre muncitori și țărani. Tovarășul Covaci umbra pe la Cluj, pe la Satu Mare și aducea manifeste. Eu îi duceam lapte și luam mani-

Comuniști arestați și fotografiați în curtea sediului poliției din Baia Mare: rândul de sus: Augustin Mureșan, șeful poliției, subcomisar Popovici, Alexandru Ceteraș, Ōrmezei Francisc, Berindan Alexandru, Igli András, Libik Vasile, Palkovics Jozsef, Décséi János, locotenentul de jandarmi Gheorghe Popescu și agentul de Siguranță Sarafoleanu; rândul de jos: Farkas József, Miko Gyula, Wolf Ileana, Fehér Mihály, More János; fotografie din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Maramureș

Sediul MI5 (stânga), stema Regatului Marii Britanii și sediul MI6

● Cât mai multe canale, pentru un circuit cât mai sigur al informațiilor
● Pe ce să pui accentul: pe agenți sau pe interceptări? ● Reorganizarea serviciului nu se putea face fără Kim Philby ● Relația cu Franța una specială și spionarea ei una cu totul aparte ● Ai nevoie de arhivă? Sună un prieten ● Nu vindeau stupefiante ca să nu ajungă în legătură „cu escroci și caractere indezirabile” ● Ai serviciul de informații pe care îl meriți

SLUJITORII MAIESTĂȚII SALE, CARE NU... EXISTĂ

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

Concluzia comitetului creat în octombrie 1943 de subsecretarul de Stat permanent din Foreign Office, Alexander Cadogan, pentru a examina viitoarea organizare a SIS în vreme de pace, în fruntea căruia fusese numit Sir Nevile Bland, a fost mult prea optimistă: după victoria asupra Germaniei naziste avea să existe un moment de respiro pentru serviciile secrete. Nu s-a întâmplat așa, nici în plan intern, nici extern.

Am văzut în numărul trecut care au fost efectele schimbării guvernării, în urma victoriei surprinzătoare a laburiștilor conduși de Clement Attlee, asupra MI5. Pentru SIS lucrurile au decurs ceva mai lin. Este adevărat, s-a repus eterna problemă a reunificării celor două servicii, dar, ca de obicei, ideea a fost abandonată.

Este plictisitor și, recunoaștem, nu tocmai ușor să urmărești sistemul britanic de comisii și comitete care se creează atunci când se pune problema reformării serviciilor de informații sau, cum a fost cazul în timpul războiului, pentru coordonarea activităților de spionaj și contraspiionaj. Dar trebuie să recunoaștem că sistemul a funcționat perfect. De fiecare dată,

din aceste comisii și comitete făceau parte oameni care aveau competență pe problemele respective, care colaboraseră și știau cu ce se ocupă serviciile respective, care țineau cont și de interesele serviciilor, dar și de interesele societății britanice. Erau tehnocrați, iar oamenii politici țineau cont aproape în totalitate de indicațiile lor. Greu de crezut că un asemenea sistem ar putea funcționa vreodată la noi.

Iată, de exemplu, cum se asigurau legătura și coordonarea între Foreign Office (în fond, cel care era „stăpânul” și protectorul serviciului) și SIS. La cel mai înalt nivel, existau întâlniri periodice sau ori de câte ori situația le impunea între subsecretarul de Stat perma-

Dacă până în acel moment, în cercetare, era implicată doar Jandarmeria, aceasta, văzând din declarația lui Zoicaș că cercetările trebuie întinse și în raza orașului Baia Mare, a cerut concursul Poliției de Siguranță a statului din Baia Mare. Pe baza declarațiilor lui Zoicaș, organele de Siguranță au aflat că adunările se țineau în casa lui Nicolae Kovacs, la acestea luând parte și tânămul Eugen Berindan. Acesta se afla deja în evidențele Poliției, întrucât fusese condamnat la cinci ani pentru răspândirea de idei comuniste. Berindan a și devenit ulterior șeful nucleului, ca urmare a emigrării lui Kovacs în Franța. De la Berindan, Zoicaș a primit o cantitate mare de manifeste, cu scopul de a le răspândi printre țărani. Se pare că Zoicaș i-a sugerat șefului său ca, pentru o mai bună organizare, să se formeze cât mai multe nuclee comuniste, alcătuite din câte patru membri și un șef și care să acționeze independent, niciunul neavând cunoștință de existența celui alt.

Pornind de la aceste informații, autoritățile au organizat o percheziție la domiciliul lui Berindan, găsind o cantitate mare de materiale și broșuri precum: *Descătușarea, Tinerimea comunistă în luptă, Curierul tineretului roșu* etc. Prins în flagrant, Berindan i-a trădat și pe ceilalți lideri. De la Berindan, autoritățile au aflat toate detaliile modului în care operau ilegaliștii. Astfel, „șefii nucleelor se adunau în fiecare miercuri în locuința lui Palcovits sau Libik, unde între orele 6-7 țineau consfătuiri, la cari luau parte și tânămul comunist Feher, secretar, și Igli organizatorul răspândirii de manifeste“.

În urma acestor descoperiri, activitatea comuniștilor a început să fie urmărită pe raza întregului județ, grație inițiativei comandantului Legiunii de Jandarmi, maiorul Iliescu. Cercetările s-au extins și la Șomcuța Mare, unde s-a reușit identificarea unui alt cuib comunist, format din doi șoferi și un avocat stagiar. Autoritățile s-au arătat interesate de Șomcuța în urma unei sesizări

venite din partea șoferului Iacob Farkaș, aflat în serviciul Percepției din localitate. Acesta a primit un colet de la Satu Mare pe care scria „piese de mașini“. Coletul a părut suspect, pentru că șoferul nu comandase așa ceva.

Anchetele s-au extins și la Baia Sprie, unde se bănuia că există de mai mult timp un nucleu comunist condus de d-ra Wolf, care a fost arestat. Investițiile au scos la iveală că ilegaliștii se aflau în legătură cu șeful Siguranței din Baia Sprie, Bura sau Burah, care le furniza arme fără autorizație.

Bilanțul arestărilor a fost următorul: peste 30 de persoane reținute, care, sub o escortă puternică, au fost înaintate parchetului Satu Mare și depuse în Penitenciarul Tribunalului. În timp ce-și așteptau sentințele, mai mult de 20 dintre deținuții ilegaliști au intrat în greva foamei, în semn de protest față de menținerea în arest și față de procesul ce se prefigura. Activitatea comuniștilor ilegaliști din regiunea orașului Baia Mare nu a încetat odată cu aceste arestări. ■

BĂTĂLIA DE LA GERGOVIA (Criptografie: 4, 6, 13, 2, 2, 5)

M R V C T x X AAAAAA
R

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **MONARHII CONSTITUȚIONALE EUROPENE**, din nr. 2/2014

M – M – D – J – DANEMARCA – RARITE
– C – BELGIA – ST – ATE – TAP – ABA –
DECAN – R – LU – UNO – VILA – STIR –
TTTLU – AV – CABINET – E – NET – RAG –
GIR – PIONI – E – OLANDA.

Soluția jocului **Oracolară**, din nr. 2/2014

TREPETNIC

(C – TN – T / E – PE – R – T)

Americile. Al cincilea, controlorul pentru ceretare, trebuia să răspundă de toți agenții dirijați direct de sediul central, cât și de identificarea „talentelor” pentru ceilalți controlori. Există din timpul războiului un departament pentru legături speciale, care dezvoltase o colaborare specială cu francezii și polonezii. Dispunea de un personal înalt calificat de vorbitori de rusă și distribuia materiale din această limbă. S-a decis ca legăturile cu vechi elemente din Biroul II francez să fie păstrate.

Relația cu Franța era una cu totul aparte. Foreign Office considera Franța un pilon al cooperării viitoare în Europa și nu dorea să stânjenească în vreun fel, prin acțiunile SIS, această relație. În octombrie 1944, când Menzies a cerut aprobare să creeze o rețea în Franța, s-au iscat mari discuții. Cei care sprijineau această inițiativă au argumentat că o dorință similară de a proteja relațiile cu Franța i-a adus, înainte de război, în situația să nu cunoască adevărata capacitate a armatei franceze și să nu poată anticipa rapidă prăbușire a acesteia în fața ofensivei germane, lăsând Marea Britanie descoperită. În plus, se aprecia că Franța avea să devină, în câțiva ani, extrem de naționalistă și de xenofobă. Cum o rețea nu se putea crea peste noapte, se cerea ca SIS să pună la punct un plan, pe care să îl supună apoi lui Joint Intelligence Committee spre aprobare. Obiectivele vizate erau: simpatiile progermane, activitățile comuniste și sovietice, tendințele totalitare.

În februarie 1945, Menzies l-a trimis la Paris pe filosoful A.J. Ayer – avea apoi să predea logică la Oxford –, care lucrase anterior pentru SOE la New York și în Franța. Rolul lui era să

stabilească contacte care să poată fi folosite ulterior. S-a întors la Londra în octombrie 1945. În ianuarie 1946 era numit șef al stației din Paris John Bruce Lockhart.

În cadrul Departamentului Finanțe și Administrație funcționa arhiva (The Registry). Avusese de suferit în timpul războiului. Evacuată împreună cu alte unități din Londra, nu s-a mai întors în capitală odată cu acestea. Din

cauza dificultăților legate de transportul unor documente atât de sensibile la distanțe mari, fiecare compartiment începuse să își țină propria arhivă, astfel că indexul general nu mai oferea o evidență completă. De multe ori, cei de la SIS erau obligați să apeleze la indexul celor de la MI5.

Marca problemă rămăneau resursele financiare, niciodată suficiente. Pentru a le completa, cineva a venit cu ideea comercializării stupefiantelor confiscate în vamă. Idee respinsă, pentru că s-a considerat că persoanele implicate într-o asemenea activitate pierdeau prea mult din timpul pe care trebuia să îl consacre culegerii de informații și

pentru că – cum se scria într-un document, cu voită sau involuntară ironie – ar fi ajuns în legătură „cu escroci și caractere indezirabile”.

In perioadă, la finalul războiului, cel puțin cei din Foreign Office au sperat că se vor putea continua relațiile stabilite în vremea războiului cu sovieticii. Obiectivul principal pentru SIS era considerat neutralizarea elementelor naziste care ar fi putut pune pe picioare o mișcare clandestină de rezistență. Preocuparea cea mare era să nu se repete povestea de după Primul Război Mondial și mașina de război germană să mai poată fi

A.J. Ayer

nent al Foreign Office (Sir Alexander Cadogan, din februarie 1946 Sir Orme Sargent) și șeful SIS, colonelul Stewart Menzies. Contactul permanent îl asigurau secretarii personali ai subsecretarului de Stat permanent al Foreign Office. Din 1943 se crease, în cadrul Foreign Office, Services Liaison Department (Departamentul de legătură cu serviciile), aflat în subordinea subsecretarului de Stat permanent, care coordona organisme precum Joint Intelligence (Sub)-Committee. La sfârșitul anului 1949, Services Liaison Department a fost înlocuit cu Departamentul subsecretarului de Stat permanent, care asigura legătura cu serviciile secrete. Din 1942 fusese numit și un reprezentant al Foreign Office în conducerea SIS, cu titulatura „asistent personal al șefului Serviciului”. În sfârșit, în octombrie 1946 se reorganizează cabinetul șefului SIS în cadrul căruia se creează funcția de asistent al Foreign Office pe lângă șeful SIS. La ce bun toate aceste dublări și chiar triplări? Păi tocmai în asta consta și avantajul. Închipuiți-vă că ar fi existat un singur canal ierarhic de comunicare și undeva pe acest traseu se interpunea „dopul” – sau în cel mai fericit caz „filtrul” – Kim Philby, omul sovieticilor.

Nu era o sarcină ușoară să aduci

serviciul de la dimensiunile din timp de război la cele din vreme de pace, nici să îl reorganizezi pentru noile cerințe. O problemă, de exemplu, era cât să se alocă interceptării comunicațiilor și corespondenței (mai ales după experiența din timpul războiului, când depinseseră în asemenea măsură de interceptările „Enigma”) și cât recrutării de agenți. Mai ales că în condițiile războiului și ale cooperării cu Aliații, mare parte dintre rețele fuseseră expuse.

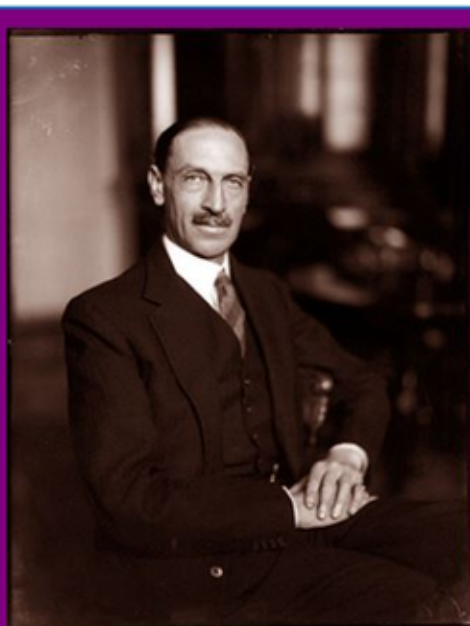
În primăvara anului 1945, colonelul Menzies a creat un comitet care să prezinte propu-

neri pentru reorganizarea serviciului. Din el făcea parte și Kim Philby. La 13 noiembrie 1945 comitetul a prezentat propunerile. SIS urma să fie împărțit în patru departamente: Cerințe, Producție, Finanțe și Administrație, Servicii Tehnice. Directorii departamentelor puteau acționa, în caz de nevoie, ca un comitet executiv.

De departamentul Cerințe stabilea nevoile în materie de informații, evalua pe cele obținute și sprijinea Departamentul producție și stațiile locale în obținerea lor. De asemenea, păstra legătura cu Government Code and Cypher School (Școala guvernamentală de coduri și cifruri, structura care se ocupa de interceptarea și descifrarea mesajelor codificate ale altor state). Departamentul urma să aibă șapte secții (desemnate mai târziu cu litera R și o cifră de la 1 la 7): informații politice, contrainformații, știință, naval, armata de uscat, aer și o secțiune de coordonare, care să evalueze în ce măsură s-au îndeplinit cerințele. Secțiunea contrainformații urma să fie cea mai mare, cu zece oameni, conduși de Kim Philby. Denumirea dovedea intențiile agresive față de agențiile străine de spionaj, fiind preferată celei mai defensive de contraspionaj.

Producția răspundea de obținerea informa-

țiilor, dar avea și competențe contrainformative în sfera SIS. Directorul Producției urma să coordoneze activitatea agenților dubli și acțiunile de dezinformare. Se propunea ca activitatea să fie dirijată de cinci controlori regionali: Europa Occidentală (Țările de Jos, Peninsula Iberică, Germania, Italia, Elveția și Austria, cât și Africa de Vest, Centrală și de Sud); Zona de Nord (Scandinavia, Polonia, Cehoslovacia și U.R.S.S.); Mediterana de Est (Ungaria, Balcanii, Turcia, Orientul Mijlociu până în Iran și Africa de Nord-Est); Orientul Îndepărtat și

Sir Orme Sargent

● Compania „anti-VIP” ●
Misiuni împreună cu delfinii ●
Agenți „în adormire”, legali și
„ilegali” ● „Salvamarii” care te
lichidează ● Medaliat cu argint la
Jocurile Olimpice, arestat de turci
pentru spionaj ● Aplicații pe
teritoriul U.R.S.S., contra KGB ●
Misiune în Malta

SPETSNAZ

LUMINIȚA BANU, FLORIAN BANU

Pentru a ilustra dimensiunile bazinului de recrutare a luptătorilor din unitățile Spetsnaz, este suficient să amintim că în anul 1936 1.406.000 de tineri erau membri ai unor cluburi de parașutism, iar în 1939 U.R.S.S. avea de aproximativ 200 de ori mai mulți parașutiști decât toate țările lumii la un loc!

Forțele militare cu destinație specială au fost create încă din timpul Războiului Civil, mai întâi în cadrul Armatei Roșii și apoi sub conducerea C.E.K.A., fiind suficient să amintim aici „Divizia Dzerjinski” sau „Detașamentul pentru scopuri speciale”. Mai cu seamă de la jumătatea anilor '60, aceste trupe au avut un tratament privilegiat, în sensul alocării resurselor umane și materiale necesare. Formațiunile sovietice au devenit cunoscute sub denumirea generică Spetsnaz (*Spetsialnoye naznachenie* – trupe cu destinație specială), fiind subordonate GRU (Direcția Generală de Informații a Marelui Stat Major al Armatei Sovietice) și integrate în structura trupelor aerportate, a căror uniformă o și purtau. De la înființare și până astăzi sunt apreciate drept cele mai bine instruite și dotate unități din cadrul forțelor armate sovietice/ruse.

În jurul anului 1980, se estima un efectiv de 30.000 de luptători. Potrivit defectorului sovietic Viktor Suvorov, efectivul Spetsnaz putea crește, la nevoie, de trei-patru ori prin mobilizarea rezerviștilor. Există alocat câte un regiment Spetsnaz pentru fiecare dintre cele trei teatre

de operații, câte o brigadă pentru fiecare dintre cele patru flote sovietice și câte o brigadă independentă în fiecare district militar al U.R.S.S.

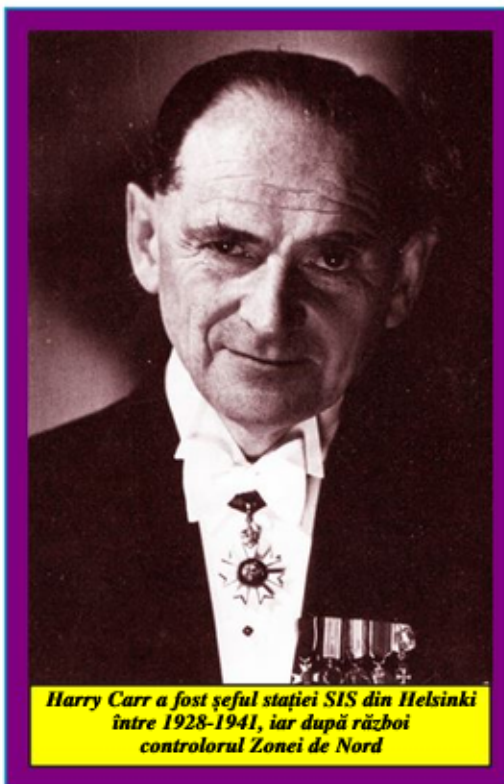
O companie Spetsnaz era alcătuită din 135 de luptători, acționând, de obicei, în 15 echipe independente, foarte flexibile și ușor de combinat, în funcție de specificul misiunilor. O echipă era formată din opt până la zece luptători, incluzând lunetiști, experți în confecționarea și utilizarea explozibililor, operator radio, experți în recunoașteri. O brigadă avea în componență 1.000-1.300 de persoane, fiind alcătuită dintr-un stat major, trei-patru batalioane de parașutiști, o companie de comunicații și trupe de sprijin. De asemenea, fiecare brigadă includea o companie „anti-VIP”, alcătuită din 70-80 de luptători, având batalioane de scafandri de luptă (așa-numiții „oameni-broască”), un batalion de parașutiști, unități de sprijin și nelipsita companie „anti-VIP”. De asemenea, în dotarea acestor brigăzi se aflau submarine „de buzunar” (lansate de pe submarine „mamă” din clasa „India”), destinate să asigure infiltrarea scafandrilor de luptă în zona țărilor îndepărtate. Inserarea în

vreodată repornită. Se căutau arhivele serviciilor secrete germane și cât mai mulți dintre ofițerii importanți ai acestora. Americanii au remarcat faptul că britanicii desfășurau o activitate mult mai intensă decât ei în Germania și depuneau eforturi pentru a implanta aici o rețea care să îi ferească pe viitor de surprize neplăcute. Erau căutați și ofițerii cu experiență pe spațiul sovietic. Erau acceptate și persoane mai puțin frecventabile, precum Sturmbannführerul Horst Kopkow, expert pe spațiul sovietic, fost șef al Gestapo Amt IV 2A, care se ocupase, cu oarecare succes, de rețeaua sovietică „Orchestra Roșie”. Arestat de britanici în mai 1945, a colaborat deplin cu ei. Informațiile oferite de el au fost catalogate ca valoare ca fiind imediat după cele furnizate de Walter Schellenberg, șeful spionajului partidului nazist. Nu s-au descoperit crime de război în seama sa, i s-a înscenat moartea și i s-a eliberat un act de identitate pe numele Peter Cordes. Ulterior a revenit în Germania de Vest cu vechiul său nume.

Potrivit unui document, U.R.S.S. devenise la începutul lui 1946 principalul pericol. Se putea înșă foarte greu străpunge inelul de fier din jurul posesiunilor sovietice. Era nevoie de trei elemente: răbdare, sprijin și interes din partea autorităților politice. Era nevoie de răbdare pentru că erau necesari ani până când un agent ajungea în poziția din care putea oferi informații de interes. Era nevoie și de fonduri pentru asta. Potrivit aprecierii unui responsabil britanic, aveai la dispoziție serviciul secret pe care îl meritai.

Primele succese au venit cu ajutorul unor defectori. În octombrie 1947, în Germania a trecut la britanici locotenent-colonelul Grigori

Aleksandrovici Tokarev, specialist în aviație. Cu ajutorul lui au fost identificați și alți posibili candidați. S-a petrecut și un moment penibil, atunci când un însoțitor SIS a mers împreună cu Tokarev la o întâlnire cu un alt ofițer sovietic, colonelul Tasoev. Acesta și-a exprimat intenția de a trece la britanici și omul SIS a luat pe loc decizia, încălcând regulile, fără să întrebe pe cineva, să îl aducă în sectorul britanic. Sovieticii au protestat, susținând că ofițerul a fost răpit. Și ca să pună capăt poveștii, cuprins de un val de remușcări „slave” – cum s-a exprimat un ofițer SIS –, Tasoev a cerut să fie dus înapoi și să suporte consecințele actului său de trădare.

Harry Carr a fost șeful stației SIS din Helsinki între 1928-1941, iar după război controlorul Zonei de Nord

In privința agenților infiltrați în zona sovietică din Germania, britanicii nu au prea avut noroc, cel puțin la început. O dovedește și povestea lui „Merrick”, lansat cu parașuta în zona Berlin în decembrie 1944. Nu a mai comunicat din aprilie 1945 până în 1946, când a fost dirijat în zona sovietică din Berlin. În 1947 a adus un proiectil antitanc de 85 mm, iar în 1948 o elice de avion, după care a fost abandonat.

Să mai semnalăm că autorul istoriei oficiale a SIS, Keith Jeffrey (*The*

History of the Secret Intelligence Service, 1909-1949, Bloomsbury, 2010, XXI + 810pp. + 32 pl.), insistă foarte mult pe dificultățile întâmpinate de spionajul britanic în constituirea unei rețele în Bulgaria, dar nu spune nimic despre celelalte țări din blocul sovietic. Citorul nostru este deja familiarizat, după atâtea episoade, cu specificul activității slujitorilor Maiestății Sale, încât nu își va face probleme închipuindu-și cumva că acestea nu prezentau vreun interes.

(Va urma)

Pușca semi-automată cu lunetă Dragunov SVD

viețuire în condiții extreme. Se predau lecții de limbi străine și noțiuni fundamentale despre cultura altor popoare, precum și tehnici de orientare în teren necunoscut. Pregătirea fizică este extrem de riguroasă, incluzând curse cu obstacole, marșuri forțate (adesea cu purtarea obligatorie a măștii de gaze), antrenamente de alpinism, schi și înot.

I dată sau de două ori pe an erau realizate aplicații în condiții dintre cele mai dificile. Luptătorii *Spetsnaz* erau lansați oriunde pe teritoriul U.R.S.S., fiind obligați să schizeze sau să se deplaseze incognito pe distanțe de sute de kilometri pentru a ataca un obiectiv militar de maximă importanță (baze de rachete, reactoare nucleare, centre de telecomunicații), păzit de trupele regulate sau de cele speciale ale Ministerului de Interne sau ale KGB-ului. De cele mai multe ori, aceste aplicații erau executate în comun de GRU, KGB și Ministerul de Interne (MVD), astfel că trupele „adverse” erau alertate și puse să-i „vâneze” pe cei din *Spetsnaz*. O dată pe an, cele mai bune unități *Spetsnaz* din întreaga Uniune Sovietică erau concentrate la un centru de antrenament din regiunea Kirovograd, unde, timp de trei luni, parcurgeau o perioadă de antrenament intensiv, urmată de competiții.

Armamentul folosit de *Spetsnaz* este extrem de variat, astfel că ne mulțumim să amintim doar pistoalele-mitralieră AK-74, pistoalele silențioase de 9 mm, lansatoarele de grenade RPG-16D și pușca semi-automată cu lunetă Dragunov SVD. De asemenea, în dotarea luptătorilor din brigăzile na-

vale intrau pistoale și puști de asalt cu posibilitatea de a fi folosite sub apă.

Destinația inițială a unităților *Spetsnaz* a fost aceea de a îndeplini misiuni strategice în preajma izbucnirii unor conflicte armate și în primele zile ale războiului, cum ar fi recunoașterea în adâncimea teritoriului inamic, în jurul țințelor strategice, distrugerea structurilor de comandă, control și comunicații, distrugerea unor sisteme de arme strategice, distrugerea căilor de transport și a podurilor, capturarea sau lichidarea fizică a unor lideri politici și militari. Treptat însă, aceste unități au fost pregătite și pentru îndeplinirea unor misiuni specifice luptei antiteroriste: eliberare de ostatici, luarea cu asalt a unor obiective ocupate de forțe ostile, distrugerea unor tabere de instrucție etc. Nefiind unități concepute în mod special pentru acțiuni antiteroriste, intervențiile lor s-au soldat, în numeroase cazuri, cu lichidarea completă a teroriștilor, dar și cu un număr mare de victime din rândul ostaticilor sau a civililor din zonă.

În anii '70 ai secolului trecut aceste unități au fost folosite în Angola, Vietnam, Egipt, Mozambic, Nicaragua, Etiopia, în vreme ce în anii '80 și '90 s-au făcut remarcate în special în timpul conflictelor armate din Afganistan și din Cecenia.

Dintre operațiunile de succes ale luptătorilor *Spetsnaz*, rămân ilustrative asigurarea debarcării pe aeroportul Ruzine din Praga, din 8/9 august 1968, și asaltul asupra palatului președintelui

Afganistanului, Hafizullah Amin, din Kabul, în noaptea de 27 decembrie 1979.

Trebuie menționat și faptul că securitatea vasului „Maxim Gorki”, aflat în largul coastelor Maltei și la bordul căruia s-a desfășurat întâlnirea dintre Mihail Gorbaciov și George H.W. Bush din 2-3 decembrie 1989, a fost asigurată, printre alții, de „oamenii-broască” din Flota Baltică. ■

„Cavalerii Apocalipsei”

La antrenament...

proximitatea zonei de acțiune se făcea și cu ajutorul elicopterelor Mi-24, varianta pentru marină. Nu de puține ori, luptătorii sunt însoțiți în misiuni de delfini special dresați pentru îndeplinirea unor sarcini de luptă. Fiecare brigadă dispune și de o subunitate specială însărcinată cu recoltarea informațiilor esențiale din spațiul advers. Nevoia esențială de informații a *Spetsnaz* este asigurată de un departament special din cadrul GRU. Acesta dispune în teritoriile inamice atât de agenți „în adormire” (destinați în special operațiilor de sabotaj), cât și de agenți legali (atașați militari, reprezentanți Aeroflot etc.) și „ilegali” (persoane cu cetățenie străină, deplin conspirate, dar lucrând pentru serviciul sovietic de informații).

Unitățile *Spetsnaz* funcționau sub acoperirea unor firme și instituții fictive. Astfel, unitatea navală *Spetsnaz* a Flotei Baltice era cunoscută drept „Școala de salvamari nr. 49”. În alte situații, luptătorii erau legitimați ca sportivi ai Clubului Sportiv Central al Armatei (TSCA). În evidențele militare, unitățile sunt desemnate printr-un cod de cinci cifre, astfel că „Școala de salvamari nr. 49” devine U.M. 10617.

Potențialii luptători *Spetsnaz* sunt selectați din rândul recruților absolvenți de liceu, cu un coeficient de inteligență ridicat, cu o bună condiție fizică și, de preferat, cu o pregătire prealabilă în parașutism, obținută în cadrul cluburilor sportive civile. Loialitatea membrilor *Spetsnaz* este îndelung verificată înainte de înrolare și, la includerea în unitățile de luptă, aceștia semnează un angajament a cărui încălcare este asimilată cu spionajul și pedepsită ca atare cu moartea. După sosirea în

unitățile *Spetsnaz*, recruții erau supuși unui scurt, dar foarte dur curs de pregătire. Cei mai buni, selectați cu atenție, erau trimiși în centre de instrucție speciale, precum cele de la Kiev și Riazan, pentru a deveni sergenți, iar ofițerii *Spetsnaz* erau pregătiți în cadrul Academiei GRU. Serviciul militar obligatoriu într-o unitate *Spetsnaz* era de doi ani. Ofițerii și subofițerii de carieră erau recompensați pentru dificultatea muncii lor cu un spor de 50% la soldă, iar un an de muncă era considerat un an și jumătate vechime la pensionare.

Nu de puține ori, sportivi de performanță au fost incluși în trupele

Spetsnaz. Un exemplu în acest sens este locotenentul Valentin Ierikalin, din brigada *Spetsnaz* a Flotei Mării Negre, care a câștigat medalia de argint la canotaj, la Jocurile Olimpice din 1968. Câțiva ani mai târziu, „sportivul” a fost arestat de autoritățile turce în timp ce încerca recrutarea unui agent la Istanbul. Această practică permite luptătorilor *Spetsnaz* să călătorească în întreaga lume, ca sportivi, putând culege date importante pentru eventuale misiuni de luptă.

Pregătirea de luptă este una de excepție, incluzând lecții de parașutism (de la joasă și mare altitudine, de zi și de noapte), lupta corp la corp (aceste trupe au dezvoltat, începând din anii '20, chiar un stil propriu, cunoscut drept *Sistema*), tehnici silențioase de ucideră a adversarului, sabotaj, tehnici de infiltrare (inclusiv tehnici de neutralizare a sistemelor de securitate și spargere a încuietorilor și safeurilor), tehnici de supra-

... și pe câmpul de luptă din Cecenia

Palazzo Chiericati din Vicenza, proiectat de Palladio în 1550

lente multiple, manifestate atât în domeniul poeziei, cât și al lingvisticii, filosofiei, artelor militare, dar, deopotrivă, un pasionat de arhitectură și diplomat papal.

Andrea s-a simțit onorat de atenția pe care i-a acordat-o nobilul. Ocazia de a-și dovedi, la rândul său, talentele s-a ivit în momentul în care Trissino, moștenind pe linie paternă o veche clădire, la Cricoli, ridicată în stil gotic, la marginea orașului, într-o oază de verdețură și pace, s-a hotărât să-i redea atât o nouă înfățișare, urmând canoanele Renașterii, cât și un nou... suflet, menind-o a adăposti o școală pentru educarea tinerelor talente.

Andrea era în al nouălea cer: nu numai că cineva credea în puterile și talentul său, ci îi deschidea și noi drumuri, noi posibilități. S-a hotărât să-și deschidă propria afacere. A închiriat chiar și o clădire pentru a-și ridica atelierul, unde deva într-o zonă centrală. Dar, repede, a fost nevoit să se întoarcă la vechii meșteri: afacerea a dat faliment.

În aprilie 1534 a luat-o în căsătorie pe Allegradonna, fiica lui Marcantonio Marangon. În urma mariajului s-a născut, la numai un an, un fiu, Leonida, urmat de alți pa-

trou copii: Marcantonio, Orazio, Zenobia și Silla. Câțiva ani mai târziu, aproximativ din 1537-1538, datează și prima comandă de anvergură, Villa Godi, obținută datorită atât talentului, cât și influenței mentorului Trissino, prima dintr-o serie de clădiri de acel gen, *ville* de țară.

Trissino a fost și cel care l-a prezentat celor mai importante figuri aristocratice din Vicenza, Padova sau chiar Veneția. Dar și cel care i-a dat numele cu care a intrat în istoria arhitecturii: Palladio de la Pallas Athena, zeita înțelepciunii; nume pe care Trissino îl dorea a fi cel al unui vestitor al unei noi ere.

Educația protejatului s-a definitivat prin intermediul vizitelor la Padova (unde a cunoscut un alt personaj important al vieții culturale a regiunii, Alvise Cornaro, pentru care a și schițat și ridicat câteva dependințe la palatul familial) și Veneția (1538-1539), dar, mai ales, la Roma (1541), unde a rămas impresionat de casa lui Rafaelo și de Capela Sixtină. Dar și prin lectura unora dintre cele mai importante opere din domeniu. Nu știm cu siguranță dacă Palladio înțelegea

„Orașul nu reprezintă altceva decât o casă mai mare și, invers, casa un oraș mai mic!”

latina, dar multe dintre lecturi i-au fost facilitate fie de cunoștințele mentorului, fie de traduceri epocii, din ce în ce mai numeroase.

Interesat de războaiele Veneției

Sosise epoca marilor realizări arhitecturale. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, perioada Renașterii târzii, în Franța, Pierre Lescot (aproximativ 1510-1578) adăuga, în 1540, o nouă fațadă Luvrului, palatul regelui Francisc I. La Florența, Giorgio Vasari (1511-1574) înălța, pentru Cosimo de Medici, palatul Uffizzi; în 1563, arhitectul șef Juan Bautista de Toledo (mort în 1567) și discipolul său, Juan de Herrera (1530-1593), ridicau, la cerea regelui Filip al II-lea, mănăstirea El Escorial. Un alt

Palazzo del Capitaniato din Vicenza, sediul reprezentantului Republicii Veneția

ANDREA PALLADIO

Artistul, una dintre operele sale, Vila Barbaro sau vila din Maser, regiunea Veneto, Italia, și pagina de titlu a lucrării Cele patru cărți ale Arhitecturii

THEO STĂNESCU-STANCIU

„Cel mai imitat arhitect din istorie, al cărui stil a influențat decisiv dezvoltarea arhitecturii engleze și americane“, în opinia unuia dintre cei mai cunoscuți istorici americani ai arhitecturii, James S. Ackerman, Andrea di Pietro dalla Gondola s-a născut la 8 noiembrie 1508, la Padova, într-o familie modestă: tatăl, Pietro, își câștiga pâinea din lucrul în minele de piatră, iar, mama, Marta, suferind de un handicap fizic, se ocupa de treburile gospodăriei. Încă de tânăr, de la 13 ani, Andrea a fost angajat de părintele său, pe un contract de șase ani, pe lângă un tăietor de piatră, arhitect și sculptor cunoscut, Bartolomeo Cavazza da Sossano, de la care a început să fure meseria și tainele unor profesii destul de dificile, dar căutate în acele vremuri.

Un an și jumătate i-a fost de ajuns fiului lui Pietro dalla Gondola; munca extrem de dură, condițiile vitrege de lucru și, poate, mai ales, pasiunea pentru sculptură (aprinsă și de admirarea continuă a uneia dintre operele lui Donatello, emblemă a orașului) l-au determinat, la începutul lui aprilie 1523, brusc, să-și părăsească familia și atelierul meșterului de până atunci și să se îndrepte spre orașul vecin, Vicenza. Dar rigorile contractului odată semnat l-au obligat să revină, pentru scurt timp, în Padova natală.

Părintele se obligase, la 28 aprilie 1523, în casa unui notar din Vicenza, Bortolo Carpo, să îl convingă să se întoarcă, cel puțin pentru încă trei ani. Misiune aproape imposibilă: căci tânărul se hotărâse deja. În 1524 îl găsim înregistrat, oficial, în rândul sculptorilor din Vicenza.

Destinul poartă numele Trissino

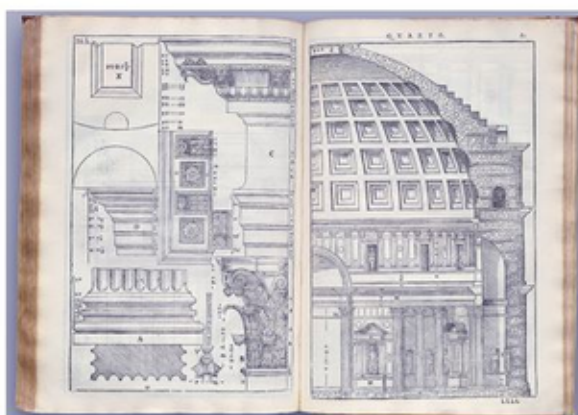
Odată stabilit în oraș, posesiune a Veneției, ca și Padova natală, Andrea a în-

ceput să lucreze pentru unii dintre cei mai cunoscuți meșteri constructori ai timpului, Giovanni Di Giacomo da Porlezza și Girolamo Pittoni da Lumignano.

Tânărul a devenit repede apreciat pentru calitățile în-născute și a fost remarcat de figurile importante ale urbei, ce treceau adesea pragul atelierului la care lucra.

Însă cel care și-a pus cu adevărat amprenta asupra destinului lui Andrea a fost Giangiorgio Trissino dal Vello d'Oro (1478-1550), unul dintre umaniștii italieni cu ta-

neția le purta cu otomanii. În 1566, alături de unul dintre fii, întreprinde o călătorie prin Savoia și regiunea Provence, unde se oprește pentru a studia ruinele cetăților romane din Nîmes. Trei ani mai târziu, a refuzat o ofertă generoasă venită tocmai din partea Curții Imperiale de la Viena.

Pagini din lucrarea Cele patru cărți ale Arhitecturii

Cele patru cărți ale Arhitecturii

Anul 1570 i-a adus recunoașterea totală. A devenit unul dintre principalii arhitecți ai Veneției, unde s-a și mutat, împreună cu toată familia. După ani și ani de studiu, venise și momentul să își publice capodopera în domeniul arhitecturii: *I Quattro Libri dell' Architettura* (Cele patru cărți ale Arhitecturii), lucrare pe care viitorul președinte american, pasionat de domeniu, Thomas Jefferson (1743-1826), a numit-o „Biblia Arhitecturii”.

Stilul concis și clar, combinat cu o interesantă ilustrare a principalelor idei prezentate fac din *Cele patru cărți ale Arhitecturii* a lui Palladio cea mai completă operă de specialitate a timpului. După cum era și normal, Palladio, asemenea altor nume mari din istoria arhitecturii, nu și-a dezvăluit pe de-a întregul secretele. Pentru a-și ilustra ideile, Palladio a realizat desene de-a dreptul spectaculoase, ale unor temple sau biserici din toate epocile și zonele, dar și ale unor terme sau arene romane, realizate prin recon-

strucție, plecând de la ruinele existente.

Cele patru cărți conțin și exemple de construcție atât pentru casele de țară, așa-numitele *villa*, cât și pentru locuințele mai somptuoase – palatele – sau schițele pentru spațiile monahale, realizate pentru comunitatea venețiană.

Arhitectul italian ar fi dorit să-și întindă lucrarea în șase volume, dovadă stând și nu-

meroasele desene păstrate astăzi în arhiva Institutului Regal al Arhitecților Britanici (RIBA) din Londra.

Primii ani ai deceniului opt ai secolului al XVI-lea au lăsat urme adânci asupra vieții lui Palladio. A văzut cum s-au stins din viață doi dintre fii și soția. În 1576, ciuma l-a alungat din Veneția; s-a retras la Vicenza.

Depășise 70 de ani, dar nu avea astâmpăr. Din februarie 1580 a început să lucreze la planurile unui teatru Olimpic, destinat tragediilor clasice și recităților. Din păcate, proiectele nu au mai putut fi duse la capăt. Palladio s-a stins din viață la 19 august 1580. A fost înmormântat în cimitirul Bisericii Santa Corona, fiindu-i alături, pe ultimul drum, multe figuri importante ale vieții venețiene. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13.15

**Vila Godi, prima construcție a arhitectului
Andrea Palladio**

important contemporan, Sinan (1489-1588), își lăsa amprenta asupra arhitecturii otomane clasice.

Între 1542 și 1550, Palladio a fost implicat în realizarea unor schițe pentru trei importante palate din Vicenza: Thiene, Porto și Chiericati. De prima dintre acele opere s-a apucat din 1542, la cererea unora dintre cei mai bogați frați ai urbei, Marcantonio și Adriano Thiene. Inițial, Palladio, care nu devenise încă un mare nume, a fost angajat doar ca simplu executant al proiectului, realizat de un alt arhitect cunoscut al epocii, Giulio Romano (aproximativ 1499-1546). Moartea acestuia i-a permis să își impună propriile viziuni.

Anul 1549 devine emblematic pentru cariera ulterioară a lui Andrea Palladio. Reconstrucția unei părți a unei importante basilici din Vicenza a atras numeroși aspiranți: Sebastiano Serlio (1475-1554), Jacopo Sansovino (1486-1570), Michele Sanmicheli (1484-1559). Proiectul lui Palladio s-a impus în dura competiție. De acum, toate familiile nobile ale Vicenței și Veneției au început să-și dispute talentul lui Palladio.

În 1550, Andrea primea 24 de monete de aur, de la Girolamo Chiericati (mort în 1557), pentru schițele unei noi fațade a Palatului familiei. Remunerația devenea, încetul cu încetul, pe măsura operei. Tot de atunci a început să

creeze un grup impresionant de *ville*, imagine perfectă a statutului social și al prosperității fiecăruia dintre beneficiari: bogata și puternica familie Pisani, patricieni și bancheri venețieni, de o parte, sau destul de puțin importanți nobili de țară, Taddeo Gazzotto, din Bertesina sau Biagio Saraceno, din Finale. Palladio a preferat să lucreze cu un plan standard al unor asemenea construcții de tip *villa*, bazat pe o suită de camere (de obicei, trei) de diferite mărimi și forme.

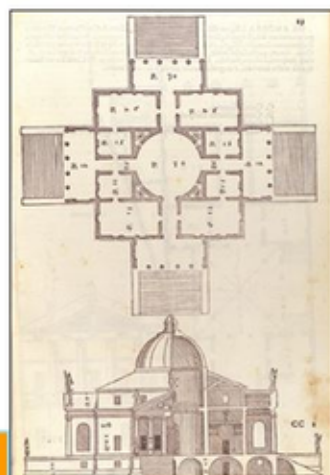
În 1560, a primit și prima sa comandă din partea Veneției: completarea mănăstirii benedictine de la San Giorgio Maggiore. Au urmat alte lucrări din perimetrul religios: la Santa Maria della Carità sau San Francesco della Vigna.

Poate cea mai celebră operă cunoscută marca Palladio a fost construită în apropierea Vicenței, pentru prelatul papal, Paolo Almerico, probabil între anii 1566-1569. Datarea construcției a fost mult timp

Palladio a considerat că există șapte tipuri de camere, ierarhizate în funcție atât de frumusețe, cât și de proporționalitate

disputată de istoricii de artă, confirmarea venind de abia în 1977, în urma descoperirii unor documente aparținând arhitectului italian. Nici Andrea Palladio și nici proprietarul inițial nu au mai ajuns să vadă lucrările terminate. Clădirea a devenit, în 1591, proprietatea familiei venețiene Capra. Aceștia l-au angajat pe Vincenzo Scamozzi (1548-1616) pentru a termina villa. Arhitectul a adus câteva modificări importante la forma cupolei. Dacă, inițial, Palladio a dorit să acopere construcția cu un dom înalt, semicircular, colegul său mai tânăr a realizat un dom mai mic, inspirat de Pantheonul roman. Proprietarii actuali (cei care o dețin de aproape două sute de ani), familia Valmarana, au inițiat un amplu proces de restaurare, iar, din 1994, clădirea a fost inclusă în lista patrimoniului mondial UNESCO.

Este și perioada în care Palladio a dovedit un interes sporit și pentru alt gen de informații, precum cele cu privire la războaiele pe care Ve-

**Schiță a Vilei La Rotonda,
construită în 1565
pentru prelatul papal
Paolo Almerico**

Britanicii au alcătuit și un organism pentru prevenirea furnizării de petrol către Germania, numit „Comitetul Hankey“, după numele lordului Hankey, care îl conducea. Guvernul englez a acționat și prin societățile petroliere britanice, de care depindeau principalele companii românești. „Shell“, „Steaua British“ și „Phoenix Oil“ au acceptat să cumpere prin filialele lor cele mai mari cantități posibile de petrol românesc, numai pentru a nu fi livrat celui de-al Treilea Reich. În 1940, chiar și statul român a cumpărat în secret, prin intermediari, cantități mari de petrol de pe piața românească, pentru a nu fi achiziționate de germani.

Exportul de petrol românesc spre Anglia crescuse în 1939 cu 13%. În plus, societatea „Astra Română“ închiriasse un număr mare de vagoane-cisternă, contra unor sume mari, chiar dacă nu avea nevoie de ele, pentru a-i împiedica pe germani să le folosească.

Vitriol, zahăr, smirghel și vaselină

Metodele de sabotaj erau variate: defectarea frânelor

automate „Westinghouse“, prin incizii practice la tuburile și conductele de aer confecționate din material cauciucat și a celor care legau vagoanele între ele. Pentru această operație se folosea foarfece de horticultură; sau scoaterea din circulație a vagonului cisternă, prin aprinderea osiei respective și prin topirea palierelor de la osii (se turna acid sulfuric în cutia de ungere de la osie, astfel încât uleiul existent acolo își pierde puterea de ungere și producea topirea palierului). Același efect se obținea și prin introducerea unui amestec de ulei sau vaselină cu praf de smirghel în cutia de ungere. Amestecul ajungea în orificiile de ungere ale palierului, cu ajutorul unei pompe de gresaj, folosită de obicei la automobile.

Uneori se provoca incendiarea vagonului-cisternă prin fixarea de dispozitive de aprindere cu întârziere, așezate în apropierea orificiilor de golire a vagoanelor-cisternă sau a părților de lemn, cabina frânarului etc. Aceste dispozitive funcționau astfel: exista la un capăt un tub de alamă sau aramă, în care se afla o fiolă de sticlă conținând un

acid. Pe lângă fiolă trecea un fir subțire, de oțel, prins de fundul tubului de alamă printr-un șurub, iar cu celălalt capăt de un percutor acționat de un arc-spirală armat. În momentul în care atentatorul trebuia să depună acest dispozitiv în locul ales, pentru a produce incendiul, provoca spargerea fiolei din interiorul tubului de alamă, prin lovirea sau turtirea acestuia. Astfel acidul ajungea în contact cu sârma de oțel pe care o ataca și o distrugea, în funcție de grosime, în câteva ore, poate chiar 1-2 zile. Ruperea sârmei de oțel determina eliberarea percutorului armat, care lovea o capsă detonantă, iar aceasta din urmă iniția o capsă cu fulminat de mercur care exploda, provocând o flacără ce determina incendiul. Pentru amplificarea flăcării, se atașa uneori de acest dispozitiv de aprindere un corp suplimentar alcătuit dintr-o masă incendiară (thermit). Dispozitivul descris putea fi folosit și la aprinderea uleiului de ungere a osiilor, dacă era introdus acolo.

În industria petrolieră propriu-zisă acțiunile de sabotaj constau în incendiarea instalațiilor de petrol prin folosirea unor dispozitive improvizate de aprindere cu întârziere, pe cale chimică. Ele funcționau astfel: într-o sticlă de un litru se turna acid sulfuric, apoi se umplea cu benzină. Dopul de plută era scobit în partea de jos și i se introducea o fiolă de celoid conținând clorat de potasiu, amestecat cu pudră de zahăr, pentru alimentarea flăcării. Sticla astfel astupată nu prezenta pericol dacă era

Dispozitiv de aprindere
cu întârziere

1939-1940

În contextul dezvoltării trupelor mecanizate și a aviației în pragul izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, petrolul devine o resursă strategică esențială. Câmpurile petrolifere din Valea Prahovei reprezintă o

Dispozitive
de aprindere chimico-mecanică

atracție pentru Marile Puteri. Dacă pentru Germania accesul la petrolul românesc era o condiție obligatorie în efortul de război, pentru Marea Britanie și Franța, care beneficiau de resursele ieftine din colonii, important era ca aurul negru din România să nu ajungă la germani.

SABOTAJ PE VALEA PRAHOVEI

DENISA IRIMIA

Conform documentelor existente la Serviciul Județean Prahova al Arhivelor Naționale, autoritățile prahovene aveau informații încă din 1940 despre constituirea unei echipe de sabotori, formată din români și străini, care acționa în domeniul petrolier, sub acoperirea unor țărani și muncitori. Se pare că scopul ei era de a deteriora în diferite puncte conducta petrolieră Câmpina-Ploiești-Giurgiu. Provoacă pierderi serioase industriei de profil din Prahova, principală zonă de extracție și rafinare a petrolului românesc, se limita exportul de produse petroliere către Germania.

Teama de eventuali sabotori a determinat autoritățile să întocmească liste întregi cu nume de lucrători considerați suspecti, care trebuia înlăturați, fie ei evrei români, ruși, polonezi sau englezi.

Acțiuni britanice

Cele mai mari eforturi pentru diminuarea exportului de petrol românesc către Germania au fost făcute de englezi. La 12 septembrie 1939, guvernul britanic a autorizat cumpărarea de petrol românesc și adoptarea unor măsuri care să prevină acapararea de către germani a stocurilor de petrol ale României. Britanicii

realizaseră o statistică referitoare la exportul de petrol românesc, conform căreia, din 6.500.000 t cât reprezenta producția României, 4.000.000 t erau exportate, Germania obținând 1.000.000 t (cifra fusese în realitate depășită).

Din documentele existente în dosarele Inspectoratului Județean Prahova al Ministerului de Interne, aflăm despre crearea la Odessa a unei filiale a Secret Service-ului britanic, „The British Comercial Corporation”, condusă de doi agenți: Killing și Montvert. Obiectivul lor era organizarea de acțiuni de spionaj și sabotaj în România.

Pastila de cuvinte

În lucrarea *Din istoricul numelor de monede în limba română*, citată de mai multe ori, Coman Lupu arată că numele grecești de monede au pătruns în română mai ales în epoca domniilor fanariote. Sunt mai puțin numeroase în comparație cu numele turcești împrumutate de română în aceeași epocă. Grecia era, la acea dată, o provincie otomană și nu avea dreptul de a bate monedă. În relațiile comerciale dintre greci și țările române se foloseau fie monede turcești, fie de altă origine. Pe de altă parte, unele nume de monede provenite la originea îndepărtată din greacă (aspru, statir, talant) sunt considerate în lucrările lexicografice românești de origine slavă, pentru că au ajuns în română prin intermediar slav și, de aceea, le-am discutat la termenii slavi.

NUME GRECEȘTI DE MONEDE

Academician MARIUS SALA

Costandă este un cuvânt explicat în Dictionarul Academiei prin „veche monedă de argint, numită în Moldova și *po-tronic*, a cărei valoare varia după epoci“. Părerile asupra originii sale sunt împărțite. După N. Iorga, ar putea fi „alt nume pentru *asprul* turcesc, de la *Constantinopol*“. Este sigur că a fost un termen frecvent consemnat în secolul al XVII-lea, dar apare și în secolul al III-lea la doi moldoveni (D. Cantemir, N. Muste). Originea stabilită acestui cuvânt în Dictionarul Academiei (neogrecul *konstantinato*) este acceptată și de Alexandru Ciorănescu, în dictionarul său etimologic. Ciorănescu îl consideră însă un dublet al lui *constantinat* sau *co(n)stan-*

dinat, care avea sensul „monedă veche de aur cu efigia lui Constantin cel Mare, care se găsea destul de frecvent în tezaurele din bazinul Dunării“ sau, în general, „monedă de aur“.

Dodecar „monedă turcească de argint, la începutul secolului al XIX-lea, care valora 12 lei“ este, la origine, neogrecul *dodekari*, cuvânt derivat de la *dodeka* „12“. A circulat mai ales în vremea lui Caragea-Vodă.

Icosar „monedă turcească de 20 de piaștri (cu variantele *icudar*, *icoșar*, *icușar*) este un cuvânt împrumutat din neogrecul *eikosari* „de douăzeci“, derivat de la *eikosi* „20“. În greacă, termenul este un calc (= traducere) după turcescul *irmilik* „20 de piaștri“. Există și în aromână.

Left înseamnă „monedă de aur de 5 ducăți“ și este un împrumut din neogrecul *leftón*, formă populară a lui *lepton* „centimă“. În română nu desemnează o monedă folosită în circuitul comercial, ci o piesă din care se făceau salbe. Cu acest sens apare la I. Neculce, V. Alecsandri, Mateiu Caragiale. De remarcat că *left* (scris *lef* sau *lev*) cu sensul „monedă mică“ este atestat în secolul al XVI-lea. Coman Lupu crede că *lef*, *lev* pare să fie de fapt un element slav și deci cuvântul să fi fost împrumutat în două epoci diferite: la început prin filieră slavă și, mai târziu, direct din neogreacă. Odată cu *left* s-a împrumutat și neogrecul *elefteros* (popular *lefteros*), devenit în română *lefter* cu sensul „liber“, dar

așezată în poziție verticală, dar dacă era așezată invers, acidul sulfuric venea în contact cu dopul sticlei, cu fiola de celuloză, pe care o descompunea, intrând în contact cu cloratul de potasiu, și astfel se producea incendiul.

Un exemplu de acțiune de sabotaj este cea desfășurată de Alexander Miller, funcționar superior din conducerea sucursalei „Astra Română” a companiei „Shell”, care a mărturisit că îi dăduse unui inginer patru cutii, conținând fiecare câte 30 de flacoane cu o substanță care, dizolvată într-o cisternă de benzină, provoca explozia motoarelor avioanelor.

„Accidente”

Legatia Germaniei din România adresa Ministerului Afacerilor Străine reclamația că, la 37 de vagoane de la două trenuri petroliere plecate din România cu destinația Germania și care ajunseseră la Viena, la 13 și 14 noiembrie

1939, s-a observat lipsa supapelor de direcție de la frânele „Kunze-Knorr”, lucru considerat un act de sabotaj.

O altă acțiune de sabotaj a avut loc la 13 noiembrie 1939, când au fost scoase ventilele de la 13 vagoane ale unui tren și de la 16 ale altuia, ambele destinate Germaniei. La 15 noiembrie 1939, acțiunea s-a repetat la alte 15 vagoane germane. Apoi, la 2 decembrie 1939, în urma unui alt act de sabotaj, a avut loc ciocnirea a două convoaie de cisterne în gara C.F.R. Băicoi, soldată cu deteriorarea a două vagoane-cisternă, arderea a șapte vagoane și deraierea a încă 16.

În ianuarie 1940, la societatea „Astra Română” au avut loc trei „accidente”. La 9 ianuarie 1940, clădirile Atelierului și Depoului Gării Ploiești-Nord au fost aproape complet distruse, împreună cu întregul material. Pompierii au stins cu greu focul, pier-

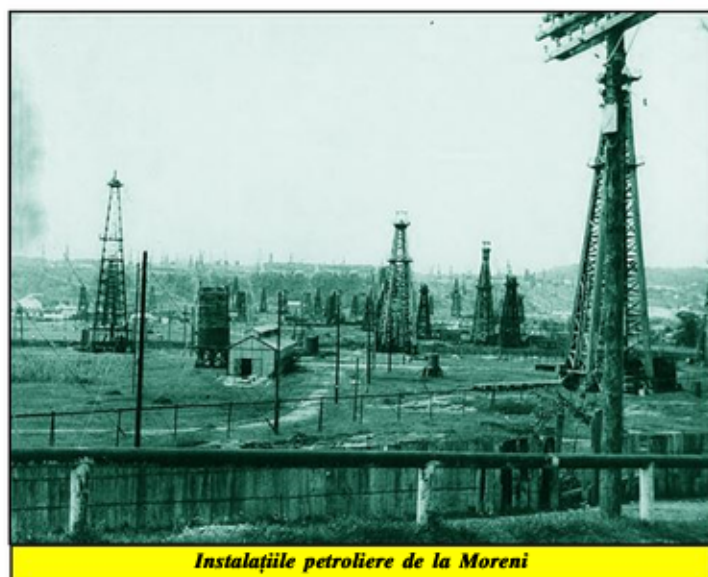
Lordul Maurice Hankey

derile fiind estimate la 20 miliarde de lei.

La 14 ianuarie a fost incendiată instalația de asfalt a societății „Astra Română” din Ploiești, patru zile mai târziu a avut loc un incendiu la schela petrolieră Scăeni, iar la 22 ianuarie s-a produs o explozie puternică la societatea „Astra Română”. În ziua următoare, muncitorii de la societatea „Româno-Americană” au incendiat una dintre cele mai productive schele, cea de la Aricești.

Acțiunile de sabotaj au continuat și în perioada următoare. La 9 februarie a fost incendiată rafinăria „Orion” din Ploiești, pentru a doua oară, iar la 20 februarie, o puternică explozie a aruncat în aer sonda 425 a societății „Unirea”, urmată la patru zile de o altă explozie la rezervoarele rafinării „Steaua Română”.

În urma actelor de sabotaj, reprezentanții germani afirmă că, maximum de petrol românesc, ce se putea obține lunar, cu cele mai mari eforturi, era de 3.000 tone. ■

Instalațiile petroliere de la Moreni

BUCUREȘTI ȘI RĂZBO

Cheul Dâmboviței

Mahalaua Antim, la 1856,
cu Dealul Mitropoliei, în dreapta
(fotografie de L. Angerer)

S-au împlinit, în luna iunie a anului trecut, 160 de ani de la declanșarea conflictului dintre Imperiul Rus și Imperiul Otoman, sprijinit de Anglia și Franța. Pentru români el a fost important. La Paris, la încheierea păcii, s-a pus pentru prima dată, într-un cadru internațional, problema unirii Țării Românești cu Moldova, care se va realiza trei ani mai târziu, la 24 ianuarie 1859.

Războiul Crimeii a început prin ocuparea celor două Principate de către trupele ruse, în

GABRIEL CIOTORAN

Patrick O'Brien, gazetar englez, a sosit în Principate în timpul ocupației rusești, în toamna anului 1853, când țara sa era în război cu Rusia. El scria: „Bucureștii apar ca un oraș foarte frumos, ce posedă aproape 300 de biserici, dintre care două sau chiar mai multe cu turlă foarte înalte. Multe edificii publice sunt încoronate de turnulețe și cupole acoperite; orașul are aproape aceeași suprafață cu Parisul. O treime din oraș este acoperită de grădini. Cel mai bun hotel este «Hotel de France» (situat pe Podul Mogoșoaiei). Prețul unei camere, cu gustarea de dimineață, este de patru taleri pe zi. Chiriile locuințelor sunt foarte ridicate, dar alimentele sunt mai ieftine. Casele – rar sunt mai înalte de două etaje. Acestea se află pe străzile principale. Din cauza cutremurelor care l-au zguduit, casele sunt joase”.

Appert era un cunoscut filantrop francez, apreciat la

curtea lui Ludovic Filip (1830-1848). A intrat în oraș la 22 septembrie 1853. Primul obiectiv a fost Spitalul Militar. „Am avut satisfacția să găsesc bolnavii perfect îngrijiți, având bune paturi și bune cearșafuri, îmbrăcămintea foarte convenabilă și foarte curată. Curățenia, ordinea și disciplina sunt ireproșabile. Singurul inconvenient: numărul mare de bolnavi în raport cu numărul paturilor”. Închisorile îi lasă o impresie mai puțin favorabilă. Doar un singur aspect îl impresionează plăcut: nu există nicio închisoare militară, deoarece, în ultimii 20 de ani, niciun militar nu a comis vreo infracțiune. El era corespondent de război, trimis al unui jurnal din Lyon. Consemna astfel că „populația a primit trupele aliate cu mult entuziasm; chiar și trupele turcești au fost aclamate și bombardate cu flori. Oamenii nu voiau o nouă ocupație, pe cea rusească. Conform princi-

piului «Ferească Dumnezeu de mai rău!»”, cu nominala suzeranitate turcească se obișnuiseră. Otomanii erau însă foarte sceptici în privința sincerității acestor manifestări. „Orașul m-a surprins și m-a dezamăgit. Am găsit mai multă bogăție și lux de tip parizian decât mă așteptam. Nu pot numi mare oraș această adunare informă de magazine bogate, de barăci locuite, de hoteluri, de monumente, de grădini și de băltoace, care ocupă un spațiu aproape cât Parisul. O mulțime de case îngrămădite și rapid zugrăvite pe un spațiu care înconjoară Dâmbovița, un mic râu asemănător cu Bièvre sau L'Arreque. Totul este în mișcare, ca în niciun alt oraș european...”

Un alt călător. R. Kunisch după ce a fost găzduit la Galați într-un hotel care i s-a părut destinat să adăpostească tâlhari, ajuns la București, îl compară cu Algerul.

și „lipsit de bani“ (în aromână *elefter* înseamnă „liber“); circulă în expresia *a fi (a rămâne) lefter* „a rămâne fără bani, a nu mai avea niciun sfanț“. De la *lefter* s-au format derivatele *(a) lefteri* „a lăsa pe cineva fără bani“, *leftereală* „cheltuială mare“, *lefterie* „credit“ (din neogrecul *elefteria* „libertate“). Cuvântul *Lefter* este în română și nume propriu de persoană.

Monedă este un termen considerat în Dicționarul Academiei drept un împrumut din neogrecul *monedha*; explicația aceasta a fost dată de Al. Graur (în *Bulletin linguistique* IV, p. 30). La originea îndepărtată, cuvântul reprezintă numele *Moneta* (derivat de la *monere* „a înștiința“) dat Junonei, care era denumită „dătătoare de veste, cea care avertizează“ (Roma a fost salvată de invazia galilor prin alarma pe care au dat-o celebrele găște de pe Capitoliu, care erau consacrate Junonei). Dat fiind că templul Junonei (ca și cele ale altor zeități) era folosit și ca atelier monetar, piesele care ieșeau din acest lăcaș erau numite *monete*. Forma *monetă*, atestată la 1811, este un împrumut din latină și din italiană. Derivatele *monetar*, *(a) (de)monetiza* sunt împrumutate din fran-

ceză, iar *monetărie* este format în română. Cuvântul *monedă* apare în structuri frazeologice ca *a bate (sau a tăia ori a face) monedă* „a emite bani de metal“, *a bate monedă din (sau cu) ceva* „a insista“, *a plăti (cuiva) cu aceeași monedă*.

Pendar este un termen folosit de greci și de moldoveni pentru a desemna o monedă turcească. În neogreacă *pentari* este un derivat de la *pente* „cinci“, ca și *beșlic* din turcă. Cuvântul are foarte rare atestări.

Venetic corespunde termenului mediogrec *veneticos* „venețian“. Ducatul venețian, emis prima dată la 1284, era denumit în documente, începând din secolul al XV-lea, *zlot tătăresc*, pentru că era pus în circulație de

negustorii care veneau din hanatul „Hoardei de Aur“. În secolele XVII-XIX, moneda era cunoscută sub denumirea de *venetic* (1667) sau *galben venețian*. Termenul grecesc există și în limbile balcanice (turcă, albaneză, slavă), precum și în aromână; are înțelesul de „străin; persoană venită din altă parte“. Este dubletul cuvântului *venețian*, împrumutat din italiană. Derivatul învechit *veneție* (*vineție*) însemna „străinătate“.

Zgripsor este un cuvânt care a circulat cu diverse variante (*zgripsor*, *gripsori*, *sgriptor*, *zgriptor*) în documente sau în texte literare din secolul al XIX-lea. Desemna talerul austriac de argint, care avea pe verso imaginea unei pajure (*Aquila imperialis*). Dicționarele recente îl consideră un împrumut din gr. *gryps*, *grypsos* „trifon“.

In concluzie, numele de monede de origine greacă, puține la număr, au avut o circulație regională (în Transilvania sunt înregistrate numai în zonele limitrofe cu țările române). Unele cuvinte (*costandă*, *dodecar*, *icosar*) au circulat numai în Țara Românească, iar *pendar* numai în Moldova. Denumirile de monede împrumutate din greacă nu mai circulă astăzi. Excepție face termenul generic *monedă*. ■

Zeita Junona, soția lui Jupiter și una dintre ocrotitoarele Romei

Telex Telex Telex Telex Telex

ACTOR GERMAN CU TRECUT DE SS-IST

Unul dintre cei mai cunoscuți actori de televiziune din Germania și-a ascuns întreaga viață trecutul de SS-ist. Serialul polițist de televiziune *Derrick* a fost difuzat în peste 100 de țări, însă actorul principal, Horst Tappert, avea un secret pe care nu-l dorea cunoscut: în Al Doilea Război Mondial fusese membru al temutelor trupe SS. Conform documentelor descoperite și publicate de revista germană *Der Spiegel*, Horst Tappert a devenit membru SS în 1943, la vârsta de 19 ani, și a luptat într-o unitate de artilerie antiaeriană din orașul Arolsen. Cercetătorii germani nu au reușit să stabilească dacă a fost silit să se înroleze sau s-a oferit voluntar. Cazul a stârnit un scandal în mass-media din Germania, datorită popularității serialului *Derrick*, (281 de episoade filmate între anii 1974-1998). Actorul Horst Tappert a dat viață pe micile ecrane unui detectiv elegant, serios și plin de empatie – cetățeanul model de după război. A murit în anul 2008, la 85 de ani, fără să fi vorbit vreodată despre trecutul său în trupele SS.

STATUIE IEȘITĂ DIN APA MĂRII

Cel puțin așa pretinde un pescar din Gaza, care ar fi găsit o statuie foarte rară a zeului Apollo în apele mici, de coastă, ale Mediteranei. Experții occidentali care au putut-o examina doar prin intermediul unor fotografii sunt de părere că aceasta este o poveste, căci statuia nu prezintă semne că ar fi stat sub apă. Povestea ar fi menită să acopere identitatea adevăratului posesor al statuii. Lui Apollo îi lipsesc două degete. Unul i-a fost amputat de pescarul care a găsit-o, pentru a afla de la un expert dacă nu este din aur. Celălalt deget a fost luat de fratele pescarului, cu același scop. După ce s-a aflat de descoperire, miliția Hamas a preluat statuia pentru a fi pusă la adăpost. Jean-Michel de Tarragon, din cadrul Școlii biblice și de arheologie franceze din Ierusalim, citat de ziarul britanic *The Independent*, explica de ce este atât de valoroasă această statuie: se găsesc foarte greu astfel de piese realizate din bronz.

ORIGINILE CHINEZELE GRIPEI SPANIOLE

Gripa spaniolă numită așa doar pentru că pe teritoriul Spaniei, care nu a fost antrenată în Primul Război Mondial, nu funcționa cenzura și știrile despre dezastrul provocat de pandemie au apărut în presă în număr mult mai mare ar fi pornit, se știa până acum, fie dintr-o tabără militară din statul american Kansas, fie din tranșeele teatrelor de luptă din Europa Occidentală. Un studiu publicat în ianuarie 2014 de cercetătorul canadian Mark Humphries în revista *War in History* susține că originea pandemiei care a ucis de trei ori mai mulți oameni decât au murit pe câmpul de luptă s-ar fi aflat în China. Acolo s-au semnalat numeroase cazuri de bolnavi de gripă care prezentau aceleași simptome, încă din noiembrie 1917. Cum a ajuns virusul în Europa? Prin intermediul câtorva zeci de mii de chinezi care au fost transportați, prin Canada, în Franța și Anglia, pentru a fi puși să muncească în întreprinderile din aceste țări, permițând astfel trimiterea pe front a câtorva zeci de mii de francezi și britanici. Ajunși pe teritoriul Canadei, mulți dintre chinezi au fost băgați în carantină, pentru că prezentau deja simptomele bolii. Cenzura de război a interzis orice referire la operațiune. Rămâne deocamdată o ipoteză, care se alătură celor deja existente despre originea pandemiei.

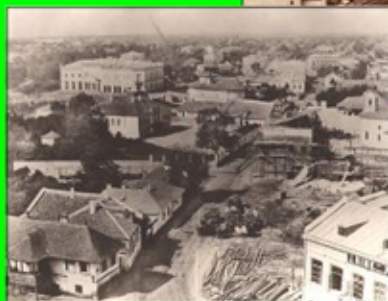
IUL CRIMEII (1853-1856)

luna iunie a anului 1853. Mulți dintre ofițerii ruși aflați atunci la București au lăsat descrieri ale orașului, folosite de N. Iorga în Istoria românilor prin călători străini sau de Paul Cernovodeanu în Istoria Bucureștilor prin călători străini, rămasă în manuscris (se află la Muzeul Municipiului București).

Dar orașul acelei vremi a atras atenția și altor călători, oameni de cultură și jurnaliști. Am selectat câteva fragmente din însemnările lor.

Strada Franceză și biserica Sf. Dumitru

Vedere de pe Teatrul Național, spre actuala str. Ion Câmpineanu

I Squar a fost și el, corpondent de război, însoțind trupele aliate. În lucrarea intitulată *La guerre européenne contre la Russie* (Războiul european împotriva Rusiei), precizând că în Principate s-au desfășurat primele lupte, scrie următoarele despre București: „Este situat pe râul Dâmbovița, un afluent al Argeșului, care se varsă în Dunăre, la Turtucaia. Orașul are o bună poziție militară, fiind centrul taberelor rusești, iar turcii n-au reușit să-i scoată de aici. Bucureștiul este centrul celor două provincii dunărene: toate drumurile de interior duc la el. Are 80.000 de locuitori, fiecare casă având propria grădină. La o primă impresie această capitală pare imensă și tot atât de întinsă cât Bruxelles-ul. Sunt multe terenuri libere în oraș. Frumosul aspect al principalelor case formează un ansamblu atrăgător, care lasă o imagine încântătoare, dar, la o examinare mai atentă,

veți găsi un labirint de străzi strâmte, ce se străbat pe jos, pe care se văd case frumoase la prima vedere, dar și case sărmene și rău construite. Pentru cei care doresc să constate contrastul, să intre dinspre nord, să meargă spre vest, unde se găsește catedrala. Pe parcursul acestei distanțe, vezi tot orașul și câmpiile din jur, pe o mare distanță. Pe deasupra caselor, se văd cele 365 de monumente și biserici, care din depărtare par să aibă o arhitectură magnifică. Orașul pare imens. În est, se termină printr-o pădure de brazi și pini. Aici o trăsură este un obiect de primă necesitate. În legătură cu comerțul, fiecare stradă are o anumită ramură de negoț. De exemplu, sunt următoarele străzi: Lipsani (vechii negustori din Lipsca), Șelari, Muzicienilor, Cofetarilor. Artera principală este Podul Mogoșoaiei, afectată plimbărilor. Bucureștiul este cel mai important centru din

Moldova, Valahia și Bulgaria. El poate servi ca model și altor orașe din regiune“.

De peste Ocean, a vizitat orașul medicul militar american *James Oscar Noyes*, care ne-a lăsat următoarea relatare: „În București a merge pe jos este un lux, a lua o trăsură, o necesitate. Niciodată n-am văzut luxul și risipa, frumosul și urâtul, mândria și sărăcia puse într-un atât de izbitor contrast. Libertatea și robia stau alături“.

In sfârșit, să îl amintim și pe Ulysse de Marsillac, sosit din Paris și naturalizat aici, care aprecia Bucureștiul ca fiind „un pământ binecuvântat de Dumnezeu“.

Dincolo de subiectivismul și relativitatea acestor descrieri, cert este că Bucureștiul era un oraș în plină dezvoltare, aflat cu puțin timp înaintea realizării marilor idealuri ale țării: unitatea națională și independența. ■

AVENTURĂ LA POLI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												

ORIZONTAL: 1) Robert Falcon; (1868-1912) explorator britanic, conducătorul a două expediții la Polul Sud, în 1902 și 1911, unde a și murit la 29 martie 1912 – Vulcan în Antarctica (3.794 m) descoperit la 27 ianuarie 1841 de englezul J.C. Ross, numele fiind dat după cel al unei nave a sa. 2) Cap în America de Sud, spaima marinarilor – De la munte spre mare – Dumont D'Urville (explorator francez). 3) Papagal din America de Sud – Dulceața copiilor. 4) Denumire generală a unei expediții formată din oameni și animale – Lună de iarnă în emisfera sudică. 5) Karsten Borchrevink, explorator norvegian – James Clark; (1800-1862), explorator englez care localizează în 1831 polul

magnetic de nord, iar în expediția din 1839-1843 face alte noi descoperiri, printre care Țara Victoria din Antarctica – Îngrăditură pentru animale. 6) Pește de apă dulce – În fruntea caravanei! – Ambarcațiune cu care s-a salvat Ernest Shackleton navigând din Insula Elefantului până în Georgia de Sud. 7) Bărbați, în general – Jumătate din mare! – Titlu onorific de noblete britanic, oferit oamenilor cu merite deosebite, precum Shackleton și Scott. 8) Femei care au suferit de la distanță pentru soții lor precum Catherine pentru Scott, Adelie pentru D'Urville sau Emily pentru Shackleton – Gând... fără mijloc! 9) Pălămidă de baltă – Conținutul unui jurnal de bord. 10) Fenomen meteo care, prin dispoziții succesive, a format calotă glaciară – Acoperișul lumii. 11) Înveliș al pământului – Normă de sănătate. 12) Dorința de a cunoaște – Roald; (1872-1928), explorator norvegian, care a atins la 14 decembrie 1911 Polul Sud, înaintea lui Scott, folosind mai mulți câini și alegând alt drum.

VERTICAL: 1) Ernest; (1874-1922) frecvent călător britanic la Polul Sud, cu diferite expediții. Moare datorită unui atac de cord suferit la 5 ianuarie 1922. 2) Nave cu care exploratorii au făcut multe călătorii în Arctica și Antarctica – Rocă metamorfică. 3) Grafic care indică programul unei activități – Atelaje de transport, cele mai indicate pentru o suprafață acoperită cu gheață. 4) Teren gol! – Scoase din mare! – Mamifer nordic. 5) Reprezentant juridic – Centru polar! 6) Locul către care se îndreaptă gândurile celor plecați – Centru la Enisala. 7) Arthur John; (1851-1941), arheolog englez, descoperitorul Palatului din Cnossos – Așa cum poate fi marea sau gheața pentru naufragiați. 8) Adăpost pentru nave – În cabină! – Una dintre marile diviziuni din natură. 9) Femeile din caravele! – Folosite pentru transportul celor răniți. 10) Gust neplăcut – Cauză a ultimului drum. 11) Scos din apă – Navă mitologică a lui Noe – France-Albert; fost președinte al Republicii Seychelles (1977-2004). 12) Emisfera australă, unde s-a dus o luptă aprigă pentru cucerirea Polului Sud – Volum scris de Adrian Majuru: *Bucureștiul sub...*

Dicționar: ARA, OSAR, SIAL, SIST, RENE

Nicolae GOLGOJAN

SITUAȚIA EMIGRAȚIEI ROMÂNE

Continuăm cu prezentarea amplei analize a situației refugiaților români după Al Doilea Război Mondial, intitulată Raport asupra aspectului actual al emigrației și asistenței refugiaților români, document păstrat dactilografiat în limba română, în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Am început publicarea textului în Magazin istoric, nr. 5/2012, și adresăm obișnuitele mulțumiri doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru această posibilitate.

In iunie 1948 au plecat primele transporturi cu îmbrăcăminte, paturi calde [?], ustensile casnice, medicamente și alimente, destinate fiind comitetului de asistență organizat pe lângă Biserica Ortodoxă Română din Paris. Conducător al acestei acțiuni în Paris a fost desemnat parohul bisericii din localitate, părintele Martinian Ivanovic, iar gestionar a fost numit domnul Eugen Staia.

La sfârșitul anului 1948 au apărut tulburări cu caracter politic pe lângă Biserica Ortodoxă Română din Paris și acțiunea de asistență a fost târâtă și ea în vâltoarea politică, aplicându-se discriminări în distribuirea efectelor. Aceasta a determinat pe delegatul Episcopiei Ortodoxe Române din Statele Unite să procedeze urgent la redresarea situației numind un Comitet compus din: a) delegatul Bisericii Ortodoxe Române din Paris; b) delegatul Bisericii Române Unite din Paris; c) delegatul Bisericii Baptiste Române din Paris; d) delegatul Comitetului de Asistență a Românilor din Paris și e) delegați ai refugiaților, pe domnii Camil Manuilă și colonel Dumitru Neferu. Acesta din urmă a fost numit în același timp și gestionar.

Mijloacele materiale pe care acest Comitet urma să le administreze fiind de proveniență americană, ele trebuia să fie mânuite de către un cetățean al Statelor Unite. Ca urmare, domnul Donald Lowrie, reprezentantul pentru Europa al lui Young Men Christian Association, a fost solicitat să preia președinția acestui Comitet.

Pentru a scoate depozitul din mâinile grupului care acționa pe lângă Biserica Ortodoxă Română din Paris a fost închiriat un local în Paris XVI-ème, 50 Rue Raynouard.

Cu toate că noul Comitet a fost numit în ianuarie 1949, el a putut să intre în funcțiune de abia la 15 martie ale aceluiași an și fără a prelua depozitul de la Biserica Ortodoxă, Comitetul vechi refuzând să predea lucrurile.

Acest Comitet nou înființat, deși a fost în fond Ajutorul Ortodox Român-American, a luat denumirea de Romanian American Relief Committee [Comitetul româno-american de ajutorare], sediul fiind în Paris XVI-ème, Rue St. Didier.

Până la 1 martie 1951 acest Comitet a distribuit efecte și bani în valoare de circa 75.000 dolari.

În prezent, numărul refugiaților români diminuându-se, depozitul special pentru români s-a desființat, urmând ca nevoile refugiaților noștri să fie satisfăcute prin depozitul CIMADE al Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Paris.

De asemenea, Comitetul a ajutat cu burse lunare studenții refugiați, sosiți recent și care nu aveau încă alte burse, și a dat mici ajutoare pentru cei din spitale.

Acțiunea de asistență în favoarea refugiaților români în cadrul Church World Service-ului s-a desfășurat în special prin distribuire de efecte personale și alimente, Franța fiind una din țările cu multe lipsuri, eliminate apoi prin aplicarea Planului Marshall. Ajutoarele au fost trimise mai mult individual, direct refugiaților, și numai o mică parte a fost trimisă comitetelor românești din diferite țări.

Din cauza greutăților locale, Episcopia Ortodoxă Română din Statele Unite n-a fost în măsură să acorde o atenție și un ajutor mai substanțial refugiaților noștri. Totuși, deși acțiunea de ajutorare este necoordonată și cu caracter individual, enoriașii diferitelor parohii, la îndemnul preoților, au trimis și continuă să trimită ajutoare atât refugiaților, cât și în țară, unde pleacă lunar mii de pachete; iar ori de câte ori au fost solicitați pentru soluționarea unor cazuri impresionante, s-au achitat de această datorie cu mult interes.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) **Al. Marghiloman** How Bessarabia reunites with Romania, March 1918 ● **D.C. Giurescu** An online project which restitutes the images of the Romanians from the Eastern frontier history: Basarabia-Bucovina.info ● **I. Constantin** Gheorghe Madan, a bessarabian in service of the Russians, repented ● **I. Calafeteanu** The conflict between the diplomat Alexandru Cretzeanu and the ad interim Foreign Office secretary Miahî Antonescu ● **D.V. Craifaleanu, D. Craifaleanu** Recollections of a Transylvanian who arrived in Iassy during the 1859 Reunification ● **M. Cazacu** The legend of the feast of Dromichaites and its historical basis ● **G. Filitti** Romania 100 years ago: we were the only ones satisfied at the end of Balkan wars ● **S. Ispas** The tree symbol in our and the Armenian popular culture ● **V. Căndea** The history of cultural interferences between Romanians and Lebanese (II) ● **Ș. Solcan** The wives of the princes and the boyards founders of churches ● **T.D. Lazăr** The Rosenthal family in our history: the 1848 painter ● **R.C. Tökölyi** The Siguranta (State Security) after the communists from Baia Mare ● **D. Irimia** Sabotage in Prahova Valley oil industry ● **M. Sala** Greek coin names ● **G. Ciotoran** Foreign travellers in Bucharest during the Crimean War ● Romanian Documents at Hoover Institution (CXLVII). The situation of the Romanian exile

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **Ал. Маргилуман** Как присоединилась Бессарабия к Румынии в марте 1918 г. ● **Д.К. Джуреску** Basarabia-Bucovina.info Возвращение истории румын восточной границы в картинках - онлайн-проект ● **И. Константин** Георге Мадан, бессарабец в службе русских, раскаялся ● **И. Калафетяну** Спор между дипломатом Александру Крециану и временным министром Иностранных Дел М. Антонеску ● **Д.В. Краифалину, Д. Краифалину** Воспоминания трансильванца, доехавшего до города Яссы во время Объединения Румынских Княжеств в 1859 г. ● **М. Казаку** Пир короля Дромихайтеса легенда и историческая правда ● **Дж. Филитти** В Румынии 100 лет тому назад: в конце балканских войн только мы были довольны ● **С. Испас** Дерево как символ в румынских и армянских народных традициях ● **В. Кындя** История румынско-ливанских культурных связей (II) ● **Ш. Солкан** Господарские и боярские жёны основывают места поклонения ● **Т.Д. Лазэр** Розенталы в нашей истории – живописец 1848 г. ● **Р.К. Теокей** Сигуранца государства преследует действия коммунистов в городе Бая Маре ● **Д. Иримиа** Саботаж в нефтяной промышленности в Долине Прахова ● **М. Сала** Наименования монет греческого происхождения ● **Г. Чоторан** Иностранные путешественники в Бухарест во время Крымской войны ● Румынские документы в Гуверском Институте (CXLVII). Положение румынской эмиграции

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1, PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

DIALOG CU CITITORII

PREDARE DE ȘTAFETĂ

VANDA ELENA CIUDIN, din Târgu Neamț, ne scrie: În orașul Târgu Neamț, situat la poalele cetății Neamțului, a trăit distinsul colonel (r.) Celestin Moroșan. Fiind un împătimit cititor al revistei *Magazin istoric*, deținea colecția integrală, de la primul număr apărut în aprilie 1967, până în prezent. Colecția este păstrată cu grijă și aranjată pe ani în locuința acestuia. La data de 8 decembrie 2013, domnul colonel (r.) Moroșan Celestin a trecut la cele veșnice.

Fiica acestuia, Viorica Popa (profesor de istorie în București) și fiul acestuia, ing. Iustin Moroșan din București, mi-au donat întreaga colecție și abonamentul pe anul 2014 cu rugămintea de a continua colecția revistei *Magazin istoric*.

Sunt elevă în clasa a X-a la Colegiul Național „Ștefan cel Mare” din Târgu Neamț și sunt fericită și mândră că dețin această comoară! Voi aminti mereu de domnul colonel (r.) Moroșan Celestin ca fiind colecționarul principal și, de asemenea, mulțumesc din suflet familiei sale.

Ne exprimăm regretul pentru trecerea în neființă a domnului colonel Celestin Moroșan, fidel cititor și colaborator al revistei noastre.

DONAȚIE

Domnul LIVIU-CRISTIAN PLOȘNIȚĂ, primarul comunei Bahna, județul Neamț și domnul IOAN CAPRIOARĂ, bibliotecar, ne semnalează: Vă încunoștiințăm că biblioteca noastră din comuna Bahna dispune de întreaga colecție a revistei *Magazin istoric*, grație donației efectuate de domnul profesor doctor Jean

Ciută, fiu al comunei Bahna, sat Arămești. Prin intermediul acestui mesaj mulțumim donatorului nostru, dar și revistei pentru activitatea sa. Cititorii noștri lecturează cu mult interes paginile revistei și sunt deosebit de încântați de conținutul articolelor.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul ALEXANDRU OBREJA, din București, oferă spre achiziție colecția completă. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon: 021.666.11.16.

Domnul ALEXANDRU STAN, din București, pune la dispoziția celor care doresc să-și completeze colecția următoarele numere: 3-8, 10/1968, 1-3, 5, 6, 12/1969, 3, 5, 9, 11/1970, 1, 4-6, 8/1971, 2, 4-6 (2 ex.), 9-11/1972, 1973 (complet), 1974 (complet), 1-4, 6-8, 12/1975, 1-3, 5, 7-9, 11, 12/1976, 1977 (mai puțin nr. 1), 1978, 1979, 1980, 1981 (toate numerele), 1, 3, 4-6, 7, 10, 12/1982, 10, 12/1983, 1, 8, 12/1984, 6, 12/1985, 2, 3, 12/1986, 1, 7, 9, 10, 12/1987, 1988 (mai puțin nr. 2), 1989 (complet), 2, 3, 7-9, 11/1990, 9, 10/1991, 12/1992.

Doamna ANA IULIA, din Alba Iulia, oferă spre vânzare colecția completă, plus câteva numere disparate. Doritorii o pot contacta la numărul de telefon 0723.834.146 sau 026.322.17.16.

ÎN ATENȚIA BIBLIOTECILOR!

SHIVA BOOKS S.R.L. completează gratuit colecțiile *Magazin istoric* pentru bibliotecile publice din România, în măsura stocului disponibil. Fax: 0268.312.894.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei *Magazin istoric* prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista *Magazin istoric* figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, etajul 3, camera 287, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

9 948384 040074 03